STER-EDITIE XIV

BILDERDIJK

BLOEMLEZING UIT ZIJN GEDICHTEN

UITGEZOCHT EN MET INLEIDING EN
AANTEEKENINGEN VOORZIEN DOOR

Dr. J. VAN DER VALK
RECTOR VAN HET MARNIX-GYMNASIUM
TE ROTTERDAM

DEEL I

DRUKKERIJ LIBERTAS - ROTTERDAM

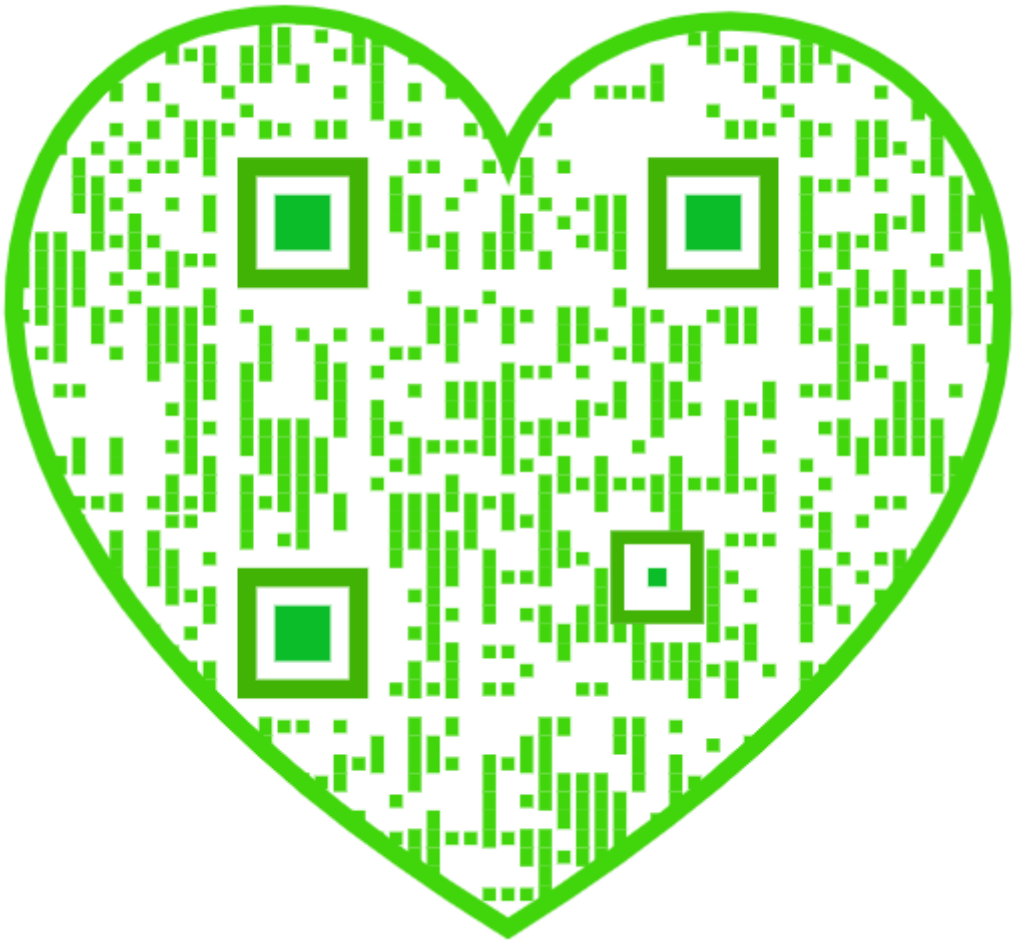

BILDERDIJK

Bloemlezing uit zijn gedichten

uitgezocht en met inleiding
en aanteekeningen voorzien

door

Dr. J. van der Valk
Rector van het Marnix-Gymnasium
te Rotterdam

DEEL I

1921
DRUKKERIJ LIBERTAS - ROTTERDAM

Ik heb aan mijn vader het levenslicht en mijne eerste opvoeding te danken; ik ben geboren in den schoot eener kerk, wier dienaren mij de dierbaarste en onontbeerlijkste grondwaarheden hebben geleerd; — maar na dit voorbehoud is er dan ook niemand in de wereld aan wien ik mij zoo diep verplicht voel als aan den Man Bilderdijk. Tot de harmonieën van die *menschelijke verschijning heb ik mij altijd het krachtigst aangetrokken gevoeld; hij heeft mij altijd het rechte woord gegeven voor de behoeften mijner ziel. Zoo eenige bladzij van de vele die ik geschreven heb, zoo ooit een volzin, van al wat ik heb gesproken, ergens eene overtuiging heeft helpen vestigen of een goed gevoel heeft helpen wekken, dan heb ik dit aan Bilderdijk te danken. Op mijne beurt vader, aan wien kinderen ter opvoeding gegeven zijn, meen ik mijnen zonen dan ook geen heerlijker geschenk te kunnen maken dan het* Boek van Bilderdijk; *geen waaruit zij meer zullen putten ter veredeling van hart en geest, dat hun meer fierheid in het karakter bij meer zuiverheid en tederheid in het gemoed zal storten.*

Woorden gesproken door J. A. Alberdingk Thijm bij de gedenksteenplaatsing te 's-Gravenhage in den gevel van het huis op de Princengracht, door Bilderdijk bewoond.

INLEIDING.

Het nut eener bloemlezing uit Bilderdijk.

Eén deugd deed den dichter géén deugd.

Het was de deugd van zijn moeder geërfd, de immer bedrijvige, steeds werkzame, nooit stilzittende huisvrouw.

Dit is een deugd, onmisbaar voor een deugdelijk en nauwgezet ambtenaar en voor ieder die een arbeid verricht waaraan men rustig en onafgebroken door kan werken, waarvoor een gelijkmatige werkkracht wordt vereischt.

Maar de kunstenaar moet iets hebben van de werkwijze van Jan Steen. Voor ons, schooljongens, werd deze grappende schilder steeds afgemaald als een afschrikwekkend voorbeeld van wispelturigheid en verregaande onverschilligheid. En van paedagogischen kant bekeken, allicht terecht. Immers, daar voedt men niet op voor de kunst. De kunstenaar moet tot nog toe zichzelven maar opvoeden. Hij heeft noodig, terwijl en zoolang hij werkt, een buitengewone krachtsinspanning, hij moet ten nutte maken den korten tijd dien de geestelijke impuls duurt. Want zoodra deze weg is, kan hij niet meer zóó, als hij, om goed werk te leveren, moet.

En hierin nu faalde Bilderdijk als dichter, dat hij te weinig had van de werkwijze van Jan Steen.

Da Costa en Guido Gezelle wel.

Die konden tien, die konden twintig jaar zwijgen, als zij den dichtersdrang niet in zich voelden werken en woelen.

Maar Bilderdijk kon niet stilzitten, kon niet poozen tot bezinking en hernieuwing. „Dan ga ik liever dood" zei hij met zijn gewone overdrijving.

Maar zonder overdrijving schreef hij eens van zijn eigen werkzaamheid: „Het uitvloeien en uitstroomen van eigen geest is zóó uitputtend, dat men tusschenbeide daar rust van behoeft. Maar ik kan niet laten uit te storten. Vandaar alle Navolgingen bij mij".[1]) Hij wil zeggen, dat hij in die tusschentijden zich bezighield met vertalingen. Maar bij vertalingen alleen bleef het toch niet.

Zijn werk, als geheel beschouwd, is dus als het gewrocht eens kunstvaardigen pottebakkers, in wiens werkplaats we uitmuntend vaatwerk aantreffen, maar te midden van veel fabriekmatig gerei.

En deze ongelijksoortigheid in Bilderdijks productie heeft het lezend, of liever niet-lezend, publiek bijster gemaakt. Zelfs de wèl-lezende, maar niet door-lezende noch uit-lezende critici van lateren tijd. Waar Bilderdijk op zijn kracht was in het uiting geven aan zijn staatkundige en geloofsovertuigingen, daar wilden ze hem niet volgen. Immers een mensch blijft een mensch, en om volkomen te genieten een kunstwerk, dat ook op onze overtuigingen tracht in te werken, moet men voor die overtuigingen ook iets voelen.

En wanneer daar dan nog bij kwam, dat die criticus, dit overslaande, te lezen kwam wat Bilderdijk geschreven had in zijn plichtsgevoel om door te werken zonder dat de bezieling aanwezig was, kreeg die beoordeelaar een wrevel gevoel van onvoldaanheid en tegenzin.

Bij de tachtigers kwam daar nog bij, dat ze te keer gingen tegen de poëzie die aan de hunne onmiddellijk vooraf was gegaan en die een navolging was van Bilderdijk. Maar fout van de tachtigers was, dat zij niet

---

[1]) Brieven II 213.

zagen, dat die navolgers, zooals alle navolgers, in den regel slechts het middelmatige en minder dan middelmatige in staat zijn na te bootsen, wijl hun de kracht ontbreekt datgene te bereiken waardoor hun voorbeeld juist van zelf, van nature boven allen uitstak.

Het is hierom dat een bloemlezing uit Bilderdijk's gedichten [1]) meer dan eenige andere van nut is om den dichter te doen waardeeren en bewonderen, en om zijne werken te doen verstaan en te doen genieten.

---

[1]) B's gedichten tellen ongeveer driemaal honderdduizend versregels. Da Costa heeft ze geteld. D.W. XV 571.

Bilderdijks levensloop 1756-1831.

Hij is geboren te Amsterdam, waar zijn vader, een vurig Oranjeklant en poëtaster, de dokterspraktijk uitoefende. Aangeboren prikkelbaarheid werd door een lijden aan den voet, dat hem van zijn zesde jaar tot een afgetrokken leven aan huis bond, nog verergerd. Zoo leerde hij, „meer mijmerziek dan speelsgezind", leven zijn eigen leven:

'k Bleef aan deze aarde vreemd, en balling op haar grond,
En zweefde een waereld door, die slechts voor mij bestond.[1])

In een luimige brief in die jaren (1778) aan zijn zuster zucht hij:

Wij hebben nergens van te klagen,
Dan, dat mij de eenzaamheid, waarin wij zijn, verveelt.
Ik kan den last bezwaarlijk dragen,
Van zonder aanspraak alle dagen
Te zitten als een steenen beeld[2]).

Zoo ontwikkelde zijn talent zich in de stilte. Hij, die zich in de toekomst een officiersrang in het leger voorspiegelde, werd nooit een Lebemann, maar de huiszittende studeerende en schrijvende geleerde. Over zijn onhandigheid heeft hij vaak geklaagd: „Ik kon met Lords noch Duitschen adel jagen, en trad, wie ontzien wou zijn, bij wijlen op de schoen; 'k verstond biljard noch dans, noch niemendal te doen, en hardde 't op partij noch cirkels" (gezelschappen).[3])

---

[1]) D(icht) W(erken), Haarlem, Kruseman, 1856, IX 108.
[2]) D.W. XII 401.
[3]) D.W. XII 141.

Door het lezen van de nieuwe Psalmberijming (in 1773 ingevoerd) en Cats, werd hij tot de dichtkunst getrokken.

In een van zijn eerste gedichten, later bijgewerkt, zien we hem gebogen over een boek van Cats; hij zegt daar van zichzelf:

> Gij knaapjen, dat, op uwen Cats geleend,
> Zoo somber lacht, of zoo gevoelig weent![1])

Bijzonder vroeg ontwikkeld, meest door eigen onderzoek, stond hij op 18-jarigen leeftijd, bekroond door prijsverzen, reeds boven de dichters van zijn tijd uit.

Na eenigen tijd (1776—1780) op het kantoor zijns vaders, die de dokterspraktijk, welke begon te verloopen, had neergelegd en „opziener over de maniantie der collectieve middelen" geworden was, te hebben gewerkt, vertrok hij in 1780 als student naar Leiden, waar hij twee jaar later promoveerde in de rechten. Hij vestigde zich als advocaat in Den Haag, waar hij 1785 huwde met Catharina Rebecca Woesthoven, een huwelijk door hem aangevangen met den uitroep: „Ik ben louter minnelied", later door hem herdacht als

> Afgrond van herinneringen
> Die mij hart en keel verwringen.

De echtgenooten verschilden te veel in karakter, humeur, levensopvatting en ontwikkeling.

Als advocaat werd hij, vurig aanhanger van Oranje en contra-revolutionair, beroemd door zijn verdediging van Kaat Mossel en meerdere oranjeklanten.

Dit was zijn glorietijd, waarvan hij later zong:

> Wie onzer in 't ontwikkelen
> Der duisterheen van 't recht, gevoelde heeter prikkelen?
> Wie ijveriger gloed? Wat scherpziend lynxgezicht
> Zag redding waar ik dubde, en waar ik 't opgaf licht?[2])

---

[1]) D.W. XII 3.
[2]) D.W. XII 140.

Hij was den armen toevlucht, schuts en wijk:

Ten afgrond uitgestegen,
Hief 't oproer de oude leus van Loevestein omhoog,
Nam Staats- en Rechtszaal in, en wet en rechten zwegen,
De schaal van Themis zwenkte, en 't heilig lemmer boog.
Partijzucht trok te veld met wapens en standaarden,
De onnoozelheid[1]), aan eed, aan God getrouw en Vorst,
Gekerkerd en bedreigd by 't flikkren van de zwaarden,
Had toevlucht, schuts noch wijk. Zy vond die in mijn borst.

In 1795 had hij geweigerd den eed aan de revolutionaire Constitutie, gegrond op „de rechten van den mensch'' af te leggen, en was in ballingschap gegaan over Hamburg naar Londen.

Een verjaarsvers voor prins Willem V, „De achtste Maart in Londen'', 1796, vangt aldus aan:

Omzwervende in uitheemsche palen
Met een in ballingschap door rouw benepen hart,
Het lied van Sion op te halen,
Verlaten Jacob, welk een smart!

In Londen nam hij tot vrouw Katharina Wilhelmina Schweickhart, die hem heel haar leven lang, in ballingsoord en vaderland, door haar wijding en toewijding ten zegen werd in een echt „wier banden niet door priesterlijke handen waren gelegd''.[2]) Vandaar had hij zich gevestigd te Brunswijk, waar hij les gaf in vele vakken van wetenschap. Hij gaf er ook een uitnemende bewerking van het dichtstuk van den Franschman Delille, „Het Buitenleven'' (1803). In 1806 uit zijn ballingschap teruggekeerd, bereikte hij als dichter zijn glanspunt aan het hof van koning Lodewijk. Tijdens diens regeering schreef hij de „Ode aan Napoleon'', het leerdicht de „Ziekte der geleerden'' en het fragment

---

[1]) De onschuld.

[2]) Zie D.W. VIII 78. Dat Bilderdijk vermoedelijk, in 1803 te Brunswijk, wettig met haar getrouwd is, betoogt J. F. M. Sterck, Bilderdijk na zijn uitwijking in 1795, 1913 bl. 36.

van zijn onvoltooid epos, den „Ondergang der eerste Waereld".

Evenwel viel het vaderland hem niet mee. 't Klimaat, zijn woonhuizen, het straatgeschreeuw waren hem, zelf het slachtoffer van de ziekte der geleerden, hinderlijk. In 1807 zong hij vanwege het straatgeschreeuw in Den Haag, waar hij toen woonde:

Zalig, die in holle rotsen,
By des afgronds dompig klotsen,
't Hoofd mag duiken in haar kloof!
Die en wind en schorre meeuwen,
Om zijn peuluw heen hoort schreeuwen,
Voor den Haagschen straatkreet doof![1])

En wanneer hij twee jaar later zijn vrouw een ververjaarsvers wijdt, herdenkt hij hun verblijf in Brunswijk zelfs met eenig heimwee:

Ja wij leden, lieve gade,
Aan des Okers dorren rand;
Maar dat lijden was genade
Bij ons lijden in dit land.[2])

Ook den geest der eeuw kon de, ook vooral door hem toegejuichte, terugkeer der Oranjes voor hem niet welgevallig maken. Daarbij kwam dat het eenige ambt 't welk hij ooit begeerd had, hem noch onder koning Lodewijk noch onder Willem I, hoezeer deze vorsten er voor ijverden, mocht te beurt vallen.

Het was het ambt van hoogleeraar. Hij wenschte „het graan te strooien in een vruchtbren, rijken grond, waaruit ik vrucht verwachtte in blijder avondstond dan 't lot mij toelei".

Van deze levensillusie getuigt hij in 1827:

In kennis, wetenschap, een nieuw en zuiver licht
Te ontsluiten, en in 't oud wanstaltige gesticht
Een reeks stellaadjen die 't belemmren, op te ruimen,

[1]) D.W. XI 5.
[2]) D.W. XI. 85.

En, hoe de slentergeest[1]) van razernij moog schuimen,
Den muur te vellen die wat één is, breekt en scheidt
En 't voetpad opgraaft dat naar 't eeuwig waar geleidt;
Dit wenschte ik; dit was my behoefte; dit, in 't leven
Een prikkelende dorst, één nimmer sluimrend streven;
Hier gloeide 't hart mij voor; hier was my de ademtocht,
Hier, al wat me op deez' aard het hart trok, aan verknocht.
'k Erken, dit ware een weg, om eengen die thans prijken
Zich-zelf te ontdekken en hun roem te doen bezwijken,
En onzen Redenaars, zoo talrijk thans als zand,
Het zwak te toonen van hun ingebeeld verstand.
Men haat hen steeds die met geen andren mededenken,
En moeilijk zal men ze ook het minst vertrouwen schenken.
't Moest dus zoo zijn, en 'k werd den leerstoel afgeweerd,
Het eenigst dat ik ooit als weldaad had begeerd![2])

Als ik deze regelen lees, krijg ik, die zelf het geluk heb mijn kennis, al is die veel geringer en eenzijdiger dan die van den grooten dichter en denker, kwijt te kunnen raken aan aandachtige leerlingen, ik zeg, als ik deze regelen lees en herlees, dan krijg ik innig meelijden omdat ik hier de leedwonde ten volle meevoelen kan. Immers dit lijkt mij Bilderdijks groote levensleemte, dat hij niet had een geregelde ambtsbezigheid, waarin hij, wat hij wist en voelde, aan een breeden kring van 't opkomend geslacht kon meedeelen. En hij wist, dat hij wat mee te deelen had! En er was heel wat ouds en verouderde rommel op te ruimen in wetenschap en kunst èn onderwijs.

Maar.....

Ja, we begrijpen het, wat Bilderdijk zelf als reden opgeeft van zijn wansucces: die toen prijkten, zullen niet veel zin gehad hebben om „zichzelf te doen ontdekken en hun roem te doen bezwijken" en nog minder zullen de redenaars „het zwak van hun ingebeeld verstand" hebben willen blootgelegd.

---

[1]) Geest van sleur en gewoonte.
[2]) D.W. XII 308.

En dan door zoo'n oranjeklant en Calvinistischen contrarevolutionair!

Doch niet alleen voor Bilderdijk was het schade en schande dat men hem dit steeds heeft belet, nog meer betreur ik het voor ons hooger onderwijs, dat lang eenzijdig en ouderwetsch gebleven is.

Wij begrijpen dan ook zijn klacht:

Wie kent me, of heeft mij niet mijn leven lang miskend?
Gehaat, vervolgd, veracht, van Kerk- en Staatverstoorderen,
Van andren opgetild tot boven 't firmament!
Ach, laffe lof en hoon, zoo nietig 't een als 't ander,
Uit onverstand of drift bij handenvol verkwist!
Men roem, naar mode en tijd, wat leven heeft ontvangen,
(Hoe nietig of hoe slecht) op preek- of reednaarsstoel;
Mij joeg dit zelfs in 't graf de schaamte langs de wangen,
Indien 't verstijfde rif nog zweem had van 't gevoel.[1])

En wij voelen de wanhoopsverzuchting mee, die hij moet geslaakt hebben onder 't schrijven der volgende regelen:

Zoo wrijft de bloote steen, als graan en bast ontbreken,
Zichzelv' tot gruis, in vlam, door eigen kacht bezweken;
Zoo blaakt zich 't vuur te niet, door eigen gloed verteerd;
Zoo 't rustloos werkend brein, van doel en werk geweerd.

Bilderdijk heeft veel geleden, uit zijn karakter en prikkelbaarheid, om zijn overtuiging, door miskenning — hij ging het volk dezer lage landen vaak te hoog — en gebrek. Hij is door diepten van ellende heengegaan, door diepten van twijfel en vertwijfeling, als de klauw van den dood hem dreigde aan te grijpen. Hij kende oogenblikken van worgende angst:

Maar 't wordt zoo duister in mijn boezem. Oogenblikken
Van worgende angst, die d'adem doet verstikken,
Benevelen mij den geest.

---

[1]) D.W. XII 367.

De gedachte aan zelfmoord welde bij hem op. Maar zijn sterven was, zooals hij zong:

Wie is het die
Bij 't grimmen van den dood zichzelven meester blijft?
Wie is die? Hij alleen, die in zijns Heilands handen
Zijn zucht, zijn gansche ziel, zijn wil en adem stelt.
Voor hem bestaat geen klip, waarop zijn hulk kan stranden;
Voor hem heeft storm en meir slechts ijdel schijngeweld.[1])

En dan:

Ja, 'k zal dien Heiland zien, in dit mijn stof aanschouwen
Den grondsteen van mijn Zijn, mijn leven en betrouwen;
'k Zal opstaan uit dit stof in 't dan verheerlijkt kleed
Des lichaams! 't Uur verschijn' ter uitvaart, 'k ben gereed.
Bazuinen, klinkt, ja klinkt! De doode beeft en hoort,
En breekt van uit de zee, uit 's aardrijks bodem voort.
't Kompas misleidt mij niet; al buldren zee en winden
Op 't doorgesleten wrak, het zal dé haven vinden.[2])

Die haven vond de dichter, nadat hij kort te voren zijn vrouw had moeten missen, den 18 December 1831, waarop hij vreedzaam en zacht ontsliep.

Op den 22 December werd hij nedergelegd aan de zijde der Egade, die hem was voorgegaan, aldus verhaalt Da Costa[3]), in het graf, waarvan de plek in het kerkgebouw kenbaar is aan die negen letters B i l d e r d ij k, in goud op eenen steen ingemetseld in de kolom, vanwege de aloude rederijkerskamer „de Wijngaardranken", en ingewijd op den 4 Februari 1832 door des ontslapenen ouden vriend en hoogschatter van Walré.

Van alles, zegt Da Costa, wat op den dag der begrafenis in het grootsche kerkgebouw te Haarlem bij of in de nabijheid van het dichterlijke graf, voorgevallen, gesproken, uitgeboezemd is, heeft wellicht niets een zoo diepen indruk gemaakt als de tonen van het wereldberoemde orgel, dat de lijkstoet verwelkomde en

---

[1]) D.W. V 212.
[2]) D.W. XII 232, 234.
[3]) D.W. XVI 356.

begeleidde met de zangwijs van den psalm, die zoo bij uitnemendheid het streven en sterven van den gezaligde uitdrukte:

't Hijgend hert, der jacht ontkomen.

Maar dat graf vatte hem niet.
Zong hij niet zelf deze verzen?

Dan schudt hij 't nietig stofkleed af
En heft zich boven de aard en wie tot de aard behooren,
Ziet neer op 't hem niet vattend graf
En juicht, voor beter oord herboren.

„De lof van tijdgenooten is kort van duur; de toejuiching van het nageslacht onzeker; de lauwerkrans van den dichter verwelkt; maar wie in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven." [1])

---

[1]) W. de Clercq in de Gedenkzuil voor Bilderdijk, bl. 57.

De laatste brief van Bilderdijk.

Waarde en innig geliefde dochter!

Recht lief en dierbaar aan mijn hart was mij de ontfangst van uw aangenaam schrijven van den 28sten l.l. gelijk mij ook de ontmoeting uwer echtspruit zijn zal, waarop gij mij hoop geeft, en die ik met te inniger verlangen tegemoet zie, naarmate van het steeds toenemend verval van lichaam en geest; waaruit ik mij met geene herstelling of merkbare beterschap vleien durf, maar integendeel al steeds verdere verkwijning, zoowel m e n t a a l als p h y s y k verbeiden moet. Doch des Allerhoogsten wil en bestier moet ons veilig en welkom zijn, en dit geve ons zijne genade! — Uwe lieve dochter nog voor het voleindigen van deze mijne moeijelijke levensreis te mogen zien, zal mij een genoegen zijn, waarmee ik mij naauwlijks vleien durf. De Algoede, in Wiens hand dit is, schenke het mij naar Zijnen genadigen wil en mijn wensch, en behoude U en de uwen in allen gewenschten welstand en levensgenietingen! Intusschen klimmen mijne jaren en ongemakken, en inzonderheid de zwakte van hoofd, al steeds hooger, en beloven niets beters voor het vervolg dezer lastige en hoe langer zoo verdrietiger levenswijze, die (trouwens) toch kennelijk naar het einde spoedt. Schrift en stijl dezes bewijzen u mijn steeds toenemend verval, doch mijn eigen gevoel geeft aan dit bewijs daaglijks nieuwe kracht. De Algoede spare U en de uwen naar Zijne goddelijke weldadigheid, en zij met U-allen!

Ontfang met den hartelijksten vaderlijken zegen mijn

innigen groet, en geloof mij steeds in den volsten en volkomensten nadruk des woords

Uwen hartgrondig beminnenden Vader,

BILDERDIJK.[1])

Haarlem, Dec. 1831.

Zijn dochter wijdde hem in de „Gedenkzuil", na zijn dood uitgegeven, het volgende vers:

Aan mijnen dierbaren Vader![2])

Ach! 't blij gevoel doortintelt wel mijne ader,
Op 't hooge feest van uw geboortedag;
Maar 'k mis dien gloed, dien geest, geliefde Vader!
Die van de wieg reeds in uw aanzijn lag;
Die sprank der godentaal, dat heerlijk kunstvermogen,
Waardoor van de aarde, in de englenrij,
Ge ons wegvoert en houdt opgetogen.

L. S. BILDERDIJK.

---

[1]) Gedenkzuil, Bijlagen.
[2]) Gedenkzuil, Bijlagen.

Bilderdijks tweede vrouw.

Op Bilderdijks leven heeft wel het meest en duurzaamst invloed gehad zijne tweede vrouw, Schweickhart. We meenen daarom over haar afzonderlijk even te moeten spreken.

Toen John Bowring den dichter in 1827 bezocht, kwam het gesprek op Bilderdijks vrouw. Bilderdijk kwam in vuur. „Ik ken haar volkomen" riep hij uit, „door en door; wie zou haar kennen zoo als ik? en nimmer, neen niet voor een oogenblik, heb ik opgehouden haar hart en haar hoofd te bewonderen; ja beide evenzeer, haar hoofd en haar hart".[1])

Dit zeide Bilderdijk in 1827 van de vrouw, zij ook dichteres, met wie hij sinds 1795 saamleefde. Is zulk een getuigenis niet het beste bewijs van hun saamhoorigheid?

In 1799 dichtte Katharina in Duitschland, ten tijde dat zij gescheiden woonden en Bilderdijk eenmaal per week de reis heen en weer maakte, vaak te paard,[2]) haar „Filusa aan Eulogeet" (d.i. de minnende aan den welbespraakte):

o Gij, wien ieder zucht mij noemt,
Voor wien alleen 'k wil leven;
Die om my weer te zijn ontrukt,
My steeds wordt weergegeven!

---

[1]) John Bowring, Brieven, Leeuwarden 1830, bl. 238, vgl. ook Briefw. Tydemann II 283.

[2]) Daaraan heeft B's gedicht Het Nachtspook zijn ontstaan te danken.

En dan gedenkt zij het ontkiemen van haar liefde in Engeland:

Gy zaagt in 't innigst van mijn hart,
Een blik gaaft ge aan uw eigen,
En vond het onbemerkt en zacht
Zich tot het mijne neigen.

Mijn hart gevoelde op ieder woord
Dat van uw lippen vloeide,
Een ongewoon, een siddrend slaan,
Waarvan my 't aanzicht gloeide.

Dan steeg me een brandend purperrood
Op voorhoofd en op wangen,
Wanneer 'k ontwaarde hoe mijn oog
Bleef aan uw lippen hangen.

Ach! 't bloempjen, door uw hand geschetst,
Hoe wenschte ik dat te wezen,
Om in den vriendelijken straal
Uws oogs mijn lot te lezen!

o Waardigste! u gaf ik mijn hart,
En nooit zal ik 't berouwen;
o Neen! gy moogt voor de eeuwigheid
Op mijne liefde bouwen [1]).

Het leven spaarde haar niet. Zij had het geluk gezocht van kindsaf. Maar wat het meisje vergeefs had gezocht, bracht der vrouw het harde leven, waarin zij de hand zag van een „steeds getrouwe Herder", die het verdwaald en zorgloos afdoolend lam „weldadig huiswaarts haalt."

Het gebukt gaan deed haar opzien. Ook op haar passen de dichtregels van haar man:

Het leed alleen, het leed heeft kracht van heeling.
God schonk het hem, wien zijn genâ bewaakt.

Van deze echtgenoote nu, de zachte, de lijdzame, de onderworpene, schrijft mevrouw Da Costa: „de gevoelige vrouw, die bij al des levens smarten haar lot draagt

[1]) Dichtw. van Vrouwe K. W. Bilderdijk III 186.

met een hemelsche zachtheid en tevredenheid en in den godsdienst al haar troost en hoop vindt.''

Bilderdijk had juist zoo'n levensgezellin noodig. Zijn hulpbehoevendheid heeft haar niet lang overleefd. Gewin[1]) zegt, dat haar zachte stem een openbaring was van haar beminnelijk wezen, hetwelk in de dagen na haar overlijden nog op treffende wijze sprak in 't gelaat van de doode.

---

[1]) E. Gewin, In den Réveilkring, Hollandia-drukkerij Baarn 1920.

Bilderdijks vrienden.

Men zou zoo zeggen, dat een kamergeleerde als Bilderdijk en die allerheftigst kon uitvallen tegen andersdenkenden, wel vijanden zich gemaakt had doch geen vrienden.

Het tegendeel is waar. Bilderdij heeft zich vele vrienden gemaakt. En deze hebben hem hooggeschat en liefgehad zooals zeldzaam in de geschiedenis voorkomt.

Da Costa verzekert, dat zijn leidsman hem als mensch nog eindeloos meer het hart raakte dan als dichter. Professor Kesteloot rekende de uren, met Bilderdijk doorgebracht, tot de genoeglijkste zijns levens. P. van Limburg Brouwer roemt Bilderdijks talent „om diegenen, die zijn hoogheid erkenden, te betooveren". Willem van Hogendorp schrijft in een brief aan Da Costa over hun beider leermeester: „Dat wij, en de weinigen zijner jongere vrienden, ons zoo geheel met zijn wijze van zien en denken vereenigd hebben, is enkel het gevolg van den personeelen omgang, en niet van zijn schriften, waarvan wij door onze personeele kennis een sleutel hebben die onmisbaar is, en waarvan de menigte verstoken blijft." [1])

En H. Maronier schrijft: „Er lag een zonderlinge tooverkracht in zijne wijze van omgang, welke met eene onwederstaanbare macht elkeen aantrok en gedurig vaster aan hem boeide, die eens, zelfs al ware 't met vooringenomenheid, hem genaderd was, en, hunne verkleefdheid gestadig vermeerderende, hen van leerlingen

---

[1]) Kollewijn, Bilderdijk II 423.

tot vrienden, tot getrouwe volgers des hooggeschatten meesters vormde. Bij verre de meesten was het eene innerlijke aandrift, waarvan zij zelve zich geene reden te geven wisten; eene overtuiging des gemoeds, die door hem gewrocht was, en bij elk ander dan hem onbegrijpelijk zou zijn geweest." [1])

Ziedaar slechts enkele citaten uit vele.

Het zijn Bilderdijks vrienden, die mij het beste bewijs zijn van zijn beminnelijkheid en grootheid. Een man, die bij zooveel hoogstaande en voortreffelijke lieden als de Hogendorpen, de Da Costa's, Capedose, Groen van Prinsterer, eerbied en sympathie kon wekken, moet zelf eerbiedwaardig en sympathiek geweest zijn. En alle scherpe uitvallen van Bilderdijks pen (die óók, soms uitsluitend, moeten beschouwd als stijl-stukken) kunnen niet wegnemen den indruk dien wij krijgen van zijn aanhankelijkheid voor zijn vrienden, en vooral van de innemendheid en geestrijkheid van zijn conversatie.

Het is jammer, dat in de dagboeken en brieven niet ergens een beschrijving van een avondje bij de Bilderdijks schijnt te vinden te zijn. Althans Gewin zegt daarvan niets. Wel schetst hij de verhouding tot Bilderdijk van de studenten, die zijn particulier college in de Vaderlandsche geschiedenis te Leiden bijwoonden. Daar moeten Dirk van Hogendorp, Da Costa en Capadose zijn meest enthousiaste aanhangers zijn geweest. Zij dweepten met den meester, vooral de eerste jaren. De verhouding bleef tot het einde toe een zeer hartelijke, maar sinds omstreeks 1825 werd Da Costa in zijn beoordeeling iets critischer. [2]) Willem van Hogendorp en Carbasius waren van den aanvang meer objectief. En Groen van Prinsterer voelde destijds voor Bilderdijks

---

[1]) Het Nicotiaansche kruid etc. voorafgegaan door een levensbericht des dichters (door H. Maronier) Rotterdam 1832 bl. 46.
[2]) E. Gewin 20.

denkbeelden nog weinig. Eerst diens voortreffelijke vrouw zou hem daartoe nader brengen.

Bilderdijks geschiedonderricht was niet alleen profeitelijk voor deze studenten zelf, maar kwam ook de wetenschap middellijk ten goede, daar het drong tot onderzoek. Men kon niet meer volstaan het oude te verkondigen; jongeren stonden op en riepen met warmte: „Maar d i t zegt Bilderdijk!" Een herleving der bronnenstudie is daarvan het gevolg geweest. [1])

Maar van al Bilderdijks vrienden waren de Da Costa's toch wel de intiemste.

De Romantiek, en vooral het Réveil, doet ons ook gevoelens van vriendschap kennen die in onzen nuchterder tijd misschien zoo niet meer voorkomen. Wij lezen ze dan ook tot onze beschaming. Ik denk hier aan de woorden, die Bilderdijk in 1821 aan Da Costa schreef bij de toezending van een gedicht: „Dat de gevoelens die er in zijn uitgedrukt en de uitdrukking zelve, geheel mijn ziel doorschokt en doortinteld hebben, zegt te weinig, maar gij weet hoe mijn hart over u hangt, en dit is meer dan ik uitdrukken kan. God zegen u, was de eerste groet van mijn hart en zal ook mijn laatste zijn, en wat is er dat dit enkele woord niet bevat, voor God en voor u die mij hebt leeren verstaan."

Waren de Bilderdijks bij Da Costa op bezoek geweest, dan hadden zij na hun tehuiskomst een „gevoel van ledigheid om en in ons", en waren de Da Costa's bij hen geweest, dan leefden zij nog lang „in de tooverwereld van 't hart waarin uw bezoek en bijzijn ons overgebracht heeft".

Ook Mevrouw Bilderdijk nam levendig deel in het godsdienstig reveil hier en elders en was verheugd in

---

[1]) Gedenksteenplaatsing bl. 32. Het zijn de woorden van den dichter en geschiedkundige W. J. Hofdijk.

1824 ook te zien toetreden de moeder en de zuster van mevrouw Da Costa.

Maar ook met heel eenvoudige menschen was Bilderdijk bevriend. Nog bestaan de brieven [1]), die hij schreef aan een eenvoudig oud man, in wien hij waardeerde diens „met Christelijk en echt Nederlandsch zout besprengd gesprek''. Het was dezelfde oude, die hem nog op zijn sterfbed bezocht, en op de vraag of het vaste geloof in God en Jezus Christus hem tot dit zijn einde steeds bijbleef, een krachtig J a ten antwoord ontving, het laatste woord door den stervende met volle bewustheid uitgesproken. [2]).

---

[1]) Brieven V 258—265.
[2]) D.W. XVI 341.

Bilderdijks omgang met andersdenkenden.

Reeds als student waren de meesten van Bilderdijks goede bekenden in Leiden op godsdienstig en politiek gebied zijn tegenstanders. [1]) Da Costa [2]) zegt dat Bilderdijk, ondanks zijn politieke gevoelens, evenwel bij velen van de tegenovergestelde partij ruim zoo zeer in hooge achting stond dan bij zijne eigene.

's Dichters geestigheid zal daaraan niet vreemd geweest zijn.

Van die geestige gevatheid een staaltje. Eens onderwond zich een uitgever als kantteekening op een drukproef van Bilderdijk te schrijven: „Dit versta ik niet." De dichter schreef er ijskoud onder: „Dat behoeft ook niet." [3])

Dat met name koning Lodewijk en diens gevolg pleizier hadden in Bilderdijks snedige antwoorden, gevatheid, paradoxen, bizarre invallen, „zoutige woorden" vinden we door Da Costa vermeld. [4])

Toen een Engelschman bij hem les wilde komen nemen in 't teekenen, maar eerst zijn portefeuille met schetsen wenschte te zien om zich te overtuigen of Bilderdijk werkelijk met de stift vaardig was, weigerde de dichter dit, maar onmiddellijk maakte hij voor de vuist een schets die een daarbij staanden schilder in verrukking bracht. [5])

Bilderdijk schaamde zich ook niet tegenover een spotter voor zijn overtuiging uit te komen. Op een

[1]) Kollewijn, Bilderdijk I 121.
[2]) Overzicht van het leven en de werken van Mr. W. B. en Vrouwe K. W. B. 1844 bl. 11.
[3]) Kollewijn II 390.
[4]) D.W. XVI 185.
[5]) D.W. XVI 117.

bruiloft vroeg iemand hem schertsend wat hij van het spreekwoord dacht, dat de huwelijken in den hemel gesloten worden. Eenvoudig en ernstig antwoordde Bilderdijk: „Ik geloof aan een bijzondere Voorzienigheid in alles."

Op een postwagen in Duitschland, toen een spotter niet ophield een eenvoudig medereiziger met zijn aardigheden te kwetsen, riep de dichter verontwaardigd: „Laat dezen man met rust en disputeer met mij, zoo ge lust en moed hebt." [1])

J. van Walré herinnerde na 's dichters dood aan het zout der gesprekken van den onvervangen, onvervangbren wonderman; aan zijn minzamen omgang en gulheid; en van den veegen dichter zingt hij:

O veege grijze! uw blik deed toen den vriend verstommen,
Wiens luim voorheen u tot een glimlach nog bewoog [2]).

Behalve Bilderdijks geestigheid was het zijn kinderlijk gemoed dat aantrok. Hij schreef eens aan zijn vriend De Vries: „Lach mij vrij uit, want ik beken het, ik ben een kind geworden." [3]) Maar dat „geworden" had hij er wel kunnen aflaten. In „Mijne geboortebestemming" zegt hij het juister:

'k Blijf al mijn leven kind, al word ik oud en grijs. [4])

Hier past het woord van Allard Pierson: „In alle mannen van groote begaafdheid is een kind, dat niet groot wordt." [5])

Van alle vriendschapsbetrekkingen van Bilderdijk met andersdenkenden viel geen zoo op, als die met Johan Valckenaer, den zoon van den beroemden hoogleeraar in de klassieke talen.

---

[1]) D.W. XVI 118.
[2]) Gedenkzuil 81.
[3]) Brieven II 155.
[4]) D.W. XII 138.
[5]) De Gids 1886 I 413.

Bilderdijks vriendschap met Valckenaer.

Zoo ergens, dan was het bij den vroolijken, hartelijken en gullen Valckenaer, dat het geestig vernuft en het kinderlijk gemoed weerklank vonden.

Da Costa heeft deze verhouding dunkt mij zoo juist geteekend, dat ik niet beter kan doen dan aanhalen wat deze erover schrijft:

„Wat het verschil met Valckenaer omtrent godsdienst en christendom betreft, Bilderdijk is bij al de kracht zijner geloofsovertuigingen nimmer de man geweest om daarvoor iets te verwachten of te wenschen van een opdringen zijner gevoelens aan wie het ook zij, die van hem verschilde.

Ook bij hem lag de roeping als christen, rechtzinnig Hervormd christen, in belijden, lijden en handhaven, en het is voorwaar niet zoozeer de rechtstreeks en ronduit ongeloovige, als veeleer de valsche belijder, de ondermijnende dwaalleeraar, de verwaande betweter, de, onder den naam van v e r d r a a g z a a m, tegen alles wat hem weerstand biedt onverzoenlijke vijand, waartegen zich de hevigheid van Bilderdijks ijver placht te uiten. Omtrent Valckenaer koesterde hij bovendien een stille hoop van vriendschap en liefde, dat de vervreemding van het christelijk geloof bij hem meer in het verstand dan in het hart lag, meer voortkwam uit onbekendheid met de Schriften, dan uit zoo stelligen afkeer van hare waarheden; dat, in elk geval, zijne laatste dagen op dat punt vooral verschild kunnen en zullen hebben van zijn vroegeren leeftijd. Naar zijn gewoonte altijd gereed om rekenschap te geven, tegen-

over vriend of vijand, van zijn geloof, mag hij zich ook misschien in het verborgen des harten gestreeld hebben met het denkbeeld, dat de conscientie des boezemvriends niet onbepaald, niet ten einde toe, zich tegen zijns ouden vriends getuigenis verzet, de scherpzinnigheid van dat kloeke verstand ook wel eens de onzinnigheid van menige ongeloovige redeneering ingezien of beseft hebben zal. Hij heeft op treffende wijze zich ten aanzien eener diergelijke hoop geuit in zijne dus getitelde „Vrijspraak eens gestorvene". Die gestorvene is wel geen ander dan Valckenaer. Wat dezen betreft, zoo onbegrensd als zijne bewondering was, zoo teder was ook zijne vriendschap voor den ongelijkbaren dichter. Zijne verzen kende hij van buiten, declameerde ze met de warmte van een jeugdigen leerling niet minder dan van een ouden beproefden vriend, terwijl hij er de schoonheden van aanwees en deed proeven met dien echt klassieken smaak, hem aangeboren van zijn beroemden vader. Geen wonder dat de hereeniging der zoo lang in elk opzicht van elkander verwijderde vrienden, na Bilderdijks terugkeer in het vaderland, tot nauwer omgang dan immer te voren, aanleiding gaf.

Ook die hereeniging werd door den dichter bezongen in de opdracht van zijn Callimachus in verzen, schitterend en aangrijpend door den gantsch oorspronkelijken en ongewonen versbouw evenzeer als door de gewone uitnemendheid der taal."[1])

Deze trouwe vriend ontviel Bilderdijk onverwachts door den dood den 25 Januari 1821.

Misschien hoort in dit verband het feit, dat Bilderdijk zich bij zijn eigen partij vijanden maakte na de Pruisische interventie van 1787 door niet te willen meedoen aan het vervolgen der onderliggende partij, die hij voor het meerendeel als misleiden en meegesleepten be-

[1]) D.W. XVI 35.

schouwde. Niet de steenen, zeide hij, maar die ze geworpen hebben, moeten gestraft worden.

Daarom bewees hij nu dezelfde bereidwilligheid en ijver in het beschermen of verdedigen van deze onderdrukten, als vroeger aan de verdrukte Oranjeklanten.[1])

---

[1]) D.W. XVI 69.

Bilderdijks christendom.

Willem de Clercq, een van Bilderdijks grootste bewonderaars en geestverwanten, noemde den dichter een obelisk, beschreven met hieroglyphen [1]) en slaakt de verzuchting: „mocht een zijner vrienden ons den leiddraad aan de hand geven, langs welken wij het labyrinth der Bilderdijkiaansche wereld kunnen doorloopen." [2])

Een eerste vereischte om den dichter Bilderdijk te verstaan als christen is dat men niet in hem zie een dogmatische natuur als Calvijn met een vaststaande levensbeschouwing, die hij gestadig ontvouwt. Bilderdijks levensbeschouwing ondergaat wijziging, loutering, heeft haar geschiedenis.

Aanvankelijk was zijn levensrichting, naar den geest der 18e eeuwsche verlichting, Stoïcynsch. „In groote denkbeelden van menschendeugd, van verstandelijke godsdienst (gelijk het heeten moest), van vrijheid en zuivere zedelijkheid in ons, onbepaalde goedheid (naar onze wijze beschouwd) in God, mij al vroeg ingeboezemd, beschouwde ik al wat daarboven was als mystieke geestdrijverij, en maakte mij een theoretisch en praktisch Stoïcismus eigen." [3])

In dit zijn van nature Stoïncynsch karakter lag van jongs af een zekere lijdelijkheid. Zoo werd hij eens als kind ten onrechte getuchtigd. Toen men hem, later onschuldig gebleken, vroeg: „Waarom heb je dat niet

---

[1]) Dagboek II 70.
[2]) II 166.
[3]) Brieven III 176.

gezegd?'' antwoordde hij: „Dat was mijn zaak niet. Die mij tuchtigde, moest weten waarom.'' [1])

Bij gelegenheid eener discussie over de leer van 's Heilands eeuwige goedheid schrijft hij: „Zoo iemand, ik ten minste ben zoo strikt gereformeerd niet opgevoed, dat ik uit vooroordeel of gewoonte meer rechtzinnig dan Sociniaansch gezind zou kunnen zijn. Als kind en als jongeling was mij 't Christendom altijd problematiek, en het is door geen godgeleerde werken of gesprekken, maar door den Bijbel alleen, dat ik God danken mag het te hebben geleerd.'' [2])

In 1785 spreekt hij nog in een gedicht „Aan mijne ega'' van „'t reedlijk zelfbestuur''.

In zijn ballingschap en tweede huwelijk komt de kentering. Bij den dichter is deze niet los te maken van zijn dichterlijke indrukken.

Uit de dorre redelijkheid van zijn tijd, dien hij aan de Stoïcijnen verwant zag, heeft de Romantiek zijn gevoel gewekt en zijn gemoed bereid tot een akker, geschikt om de kiemen van het Reveil te ontvangen en tot rijken wasdom gedeien te doen.

Voor Bilderdijk is de Romantiek de lange weg geweest, die hem uit het Stoicijnsche land geleid heeft naar het Kanaän van het Reveil.

Ook Gewin vermeldt dat Bilderdijk aan de poëzie den opbouw van zijn geloof toeschreef. Toen Bilderdijk hoorde dat Ds. Thelwall [3]) door poëzie tot geloof was gekomen, merkte hij op: „Zouden wij zonder de poëzie wel zooveel belang in godsdienst, in christendom, in waarheid stellen of daartoe geraakt zijn? Voor mij, wanneer ik mijn leven nadenk, had zonder de poëzie een dor Stoïcismus mijn toevlucht moeten worden of

---

[1]) D.W. XVI. 382.
[2]) Brieven III 149, aangehaald door Da Costa D.W. XVI 133.
[3]) Een vriend van Da Costa.

blijven." Het woord van den dichter, den na-schepper, bracht Bilderdijk tot het Woord van den Schepper van hemel en aarde. Zoo had hij groote sympathie voor den dichter der Romantiek Jung-Stilling, die „denkt in gevoel."

Poëzie kan een weg tot religie zijn: zij trekt ons uit de materie, zij brengt ons voor het raadsel van makroskosmos en mikrokosmos, zet ons voor het mysterie van het leven in en om ons, wekt de ziel uit haar zelfgenoegzaamheid en onverschiligheid tot een verlangen, dat bevrediging zoekt bij het hoogere.

Zoo is het ook bij Bilderdijk geweest.

De poëzie bleef den dichter de troosteres zijns levens, in wie hij een zuster des geloofs en gezant van het Woord erkende:

U leefde ik, u dit hart, mij slechts voor u gegeven!
En mooglijk, zoo mijn ziel aan 't eindperk dezer baan,
De wieken stouter rept en vrijer uit durft slaan,
Om 't blijde morgenrood dat voor haar op moet dagen
Te groeten, van dit kleed, dit aardsche kleed ontslagen,
Dat ze u als leidster in haar hooger vlucht erkent.
Dan, mooglijk, steiler dan de zonnewagen rent,
Strijkt ze aan uw zijde neer op andre wareldkloten,
Van d'onzen door een riem van vuurgloed afgesloten
En zielenloutrend licht, en eert voor 's Hoogsten troon
In u een troostgezant van Zijn gezalfden Zoon!

Het leven eener geestelijke wedergeboorte, zegt Da Costa, was nu bij Bilderdijk òf aangevangen òf doorbroken, een leven dat (met al zijn krankheden, met al zijn struikelingen, met al zijn zwakheden, door niemand oprechter veroordeeld en bestreden dan door den oprecht-geloovige zelven) toch naar zijn hoogere kracht, zoowel de wereld in het eind, als dood en graf en zonde overwint. [1])

Nu, voorgoed, stelt Bilderdijk zich te weer tegen de

[1]) D.W. XVI 142.

eenzijdig verstandelijke redelijkheid van het rationalisme, tegen de dusgenaamde verlichting die de ziel in 't duister liet, tegen de moderne theologie en tegen het liberalisme.

„En al is die richting nog niet geheel doodgeloopen, zijn pleidooien voor de rechten des gemoeds hebben in ons land een ver reikenden invloed gehad."

Het is Kollewijn die dit zegt. [1])

Ook de katholiek J. A. Alb. Thijm heeft het uitgesproken: „Niemand misschien heeft zoo duidelijk, volledig en krachtig als Bilderdijk tegen het rationalisme en naturalisme geprotesteerd." [2])

Wat duidelijkheid betreft, spant zeker de kroon Bilderdijk's: liever Turksch dan liberaal, in de woorden van den Kluizenaar aan de Pindus: [3])

> Neen ik haat geen Muzulmannen,
> Wier gemoed mijn Heiland eert,
> Maar een moedwil van tyrannen
> Die op vrijheidsnaam regeert.

Geprotesteerd heeft Bilderdijk al dadelijk bij zijn terugkeer in het vaderland.

In het voorbericht van zijn Nieuwe mengelingen (1806) voorziet Bilderdijk dat deze niet ieder zullen behagen, maar meent toch dat zijn vaderland in de 10 jaren zijner uitlandigheid niet zoozeer verbasterd zal zijn, dat niemand meer lust of gevoel zou hebben voor eens Christens aandoeningen. „En mag er slechts één gevonden worden wien ik stichte, het ontsticht zijn der overigen heeft bij hunne bekende verdraagzaamheid niet veel om 't lijf. Of, zoo ik daar ook wat te veel op mocht rekenen, hunne nieuwe kettermakerij, of (wil men 't dus liever genoemd hebben) hunne Domkop- en Huichelaarmake-

[1]) II 114.
[2]) Volksalmanak voor Ned. Kath. 1868. 108.
[3]) D.W. I 294.

rij, moge luid klateren, zij is mij nog veel belachlijker dan de dove bliksems van het Vaticaan. Dit toch beval mij mijne oogen te sluiten, maar deze nieuwe godgeleerdheid begeert, dat ik met open oogen niet zie wat ik zie, en dat ik zie wat zij meenen te zien, en de lengte van hun neus tot mijn horisont make, buiten welken niets anders is of zijn mag, dan wat hun gelieft. Dit moge zeer fraai en roemruchtig heeten; het is nu eenmaal zoo, dat ik mijn eigen bril gebruike om niet te struikelen. Is het glas ook niet geheel zuiver, het bewaart mij toch van te vallen, en doet mij iets verder zien dan de struikelblokken, die voor hun de einden des heelals zijn".

Merkwaardig is het woord van een goed opmerker in 1833: „De naam van Bilderdijk of Teisterband, zooals hijzelf oordeelde zich te mogen noemen, geeft het denkbeeld van dijk en dam te kennen, en dit was zeker een geschikte naam voor een inwoner van een land, zoo rijk in rivier- en zeeweringen, en dat daaraan het behoud van zijn grond te danken had. Hij, die Bilderdijk als een gezegenden dam beschouwt, staat voorzeker thans op een voordeeliger grond dan voor eenige jaren; hetgeen de dichter in het verschiet zag, heeft zich thans in de wezenlijkheid ontwikkeld; 1830 heeft de taak van 1789 weer opgenomen. De volkeren van Europa waggelen gelijk roerlooze schepen en zoeken te vergeefs naar vastheid in een staatsgebouw, hetwelk niet meer op de eenige waarheid van Gods Woord, maar op den wuften wil der menigte, of liever op het despotisme der dagbladen gegrond is".

Aldus schreef Willem de Clercq [1]) in 1833, en dit geldt nog in 1921.

Hij besluit aldus: „Wat er in dezen tegenstand tegen de gevoelens van zijn tijd tot het individueel karakter

---

[1]) t. a. p. 47.

van Bilderdijk behoorde, moge vergaan, maar hetgeen op de onvernietigbare beginselen van recht en waarheid gegrond is, zal blijven bestaan".

Het is wel merkwaardig na dit getuigenis van zooveel jaren her, te zien hoe de verwachting daarin uitgesproken zich heeft verwezenlijkt in de algemeene opinie. Het is immers Kollewyn [1]) die schrijft: „Bilderdijk heeft stellingen verkondigd, welke men vroeger algemeen als weinig beter dan uitingen van zinneloosheid beschouwde, maar die thans door geheele partijen — hetzij de antirevolutionaire, hetzij de sociaal-democratische — onomstootelijke waarheden worden genoemd".

Toch was Bilderdijk in dezen tijd nog slechts in een tusschenstadium; hij was nog niet waar hij eindelijk komen zou.

De Uitstorting van 't hart, gedicht in 1808, bewijst, zegt W. de Clercq, hoe Bilderdijk met al zijne gaven de rechte uitstorting van het gebroken hart toen nog niet kende, en door al deze bundels heen heerschte nog de strijd tusschen den Stoicyn, die het lijden trotseert, en den Christen, die dit uit Gods hand ontvangt. Eerbied voor Jezus, ijver voor de waarheid, dit vinden wij hier overal; doch het woord van genade wordt nog zelden uitgesproken, en dat toch is de eenige sleutel van de wereld, in en buiten ons. [2])

Na den dood van zijn vriend Valckenaer kwam Bilderdijk meer en meer onder den invloed van den vurigen Isaäc da Costa, den gewezen Israëliet, wien Bilderdijks onderwijs het middel werd voor zijn bekeering en overgang tot het Christendom.

„Mijn innig zelfgevoel" schrijft Bilderdijk, „voor waarheid en schoonheid neemt eene soort van nieuwe

[1]) II 395.

[2]) W. de Clercq *Eenige wenken omtrent de dichterlijke loopbaan van W. Bilderdijk*, in *Gedenkzuil voor W. B.* bl. 24.

uitschieting, wier strekking mijne ziel verheft''. De Romantische Testerbant wordt de Christendichter en Christenwijsgeer Bilderdijk. De vroeger bewonderde Rousseau wordt verworpen, Rome bestreden, Bilderdijks systeem opgetrokken naar de strakkere lijnen van het Gereformeerde Calvinisme. Hij wordt de vader van het Réveil in Nederland, en door zijn privaatlessen in de Vaderlandsche Geschiedenis de grondlegger der Antirevolutionaire partij.

Hij heeft veel gewerkt — zijn akker lag nooit braak — en veel gestreden voor zijn overtuiging, voor zijn godsdienst, voor zijn vorst en zijn vaderland, ook voor zijn brood. Maar in de eerste plaats was zijn strijd Pro Rege:

„Der ongodisten macht trekt samen".

Hij is de vinder, en tevens de troubadour, der antithese.

Het is niet te verwonderen dat Bilderdijk, van nature door zijn zwak gestel en teruggetrokken leven zich spenend aan gezelligheid en levensgenot, nog des te meer door zijn godsdienstige overtuigingen en strijd zich eenzaam en ongelukkig voelde hier op aarde en, zooals M. Smiets, professor aan de katholieke hoogeschool te Leuven, in een geestdriftige voordracht [1]) het noemde, het hemelwee had. In een gedicht getiteld „Eeuw'', zong Bilderdijk: [2])

Deze eeuw zal nooit de mijne zijn;
Ach, rees in 't eind de mijne!
Die eeuw waarop mijn uitzicht staart,
Die in mijn hart zich openbaart!
Geef, Heiland, 't zy mijn oog haar ziet,
Of 't rijzend kroost heur heil geniet',
Geef, dat zy haast verschijne!

---

[1]) Getiteld: Bilderdijk. Antwerpen 1868.
[2]) D.W. VI. 39.

Zelfs in zijn dankbaarste oogenblikken, wanneer hij 't leven als een weldaad leerde aanzien (opent dat „leerde" geen donkere achtergrond?), ook dan nog, verklaart hij, lachte hij 't uur van sneven met zacht genoegen op de lippen, en in 't hart met stil verwachten, toe.[1])

Er is, vooral door tegenstanders, vaak en bitter op Bilderdijks leven en karakter gesmaald. Zij hebben het over zich kunnen verkrijgen den eersten steen te werpen, en wie daartoe haastige handen hebben, zijn in den regel juist diegenen, welke den balk in eigen oog niet zien. Willem de Clercq, die zelf zoo uiterst conscientieus leefde, zeide over Bilderdijk:

„Het hart van den mensch, namelijk dat van den Christen, is een kampplaats, alwaar de strijd des te heviger is, naarmate de natuurlijke aanleg grootscher was; en waar toch zijn de driften sterker, dan bij den man van gevoel en genie, die zonder die driften nimmer de bewondering der wereld tot zich getrokken zou hebben?"[2])

Bovendien bedenke men, dat Bilderdijk zijn eigen fouten heel goed kende en die zelfs aan 't publiek te lezen gaf. Aan vrienden schreef hij over den duivel des hoogmoeds „die maar al te veel in de plooien van mijn hart zit en er telkens uit komt kijken",[3]) en dan weer: „Bid voor mij om nederigheid".[4])

En aan iedereen te lezen dichtte hij:

Ach hoogmoed is zoo na verwant aan de eigenmin,
En deze ons allen aangeboren. Dien te ontwassen,
Is niet wat elk vermag. 'k Heb ook mijn deel daarvan.[5])

Zou ieder van die aanklagers den dichter wel hebben

---

[1]) D.W. XII 373.
[2]) W. de Clercq 56.
[3]) Briefw. Tyd. II 188.
[4]) Brieven I 289.
[5]) D.W. XII, 333.

kunnen nazeggen, hetgeen hij bij de bekentenis zijner overtredingen, tot God heeft kunnen zeggen:

Gy weet het, en Uw blik geleidde me: Ach! van verr'!
Ja, dikwerf doolde ik af, verloor die morgenster
In neevlen uit het oog, en stortte in 't voetzand neder;
Maar Gy, Gy richtte me op, en 'k zag Uw aanschijn weder.
Verwerp my thans niet in mijn grijsheid, overmast[1])
Van weedom. — God van heil en redding, hou my vast![2])

En wel treffend is het, dat de dichter, zelf zijn eigen hoogmoedsduivel kennende, ten slotte afsmeekt: van de hoogmoedige behandeling, van het mededoogen des hoogmoeds te mogen verschoond blijven:

Behoed (indien ik 't smeeken mag)
Den avond van mijn levensdag
Voor kindsche speelzucht, hoongelach,
Of 't zieldoordringend mededogen
Des hoogmoeds, wiens weldadigheid
Verachting op haar voorwerp spreidt!
Gy die me uit jammren hebt getogen,
En uit 's Verdelgers klauw gered,
Verhoor dit mooglijk laatst gebed
Eens levens, in Uw vrees vervlogen![3])

Het laatste woord over Bilderdijk en zijn verguizers hebbe een jonge vriend des dichters:

„Bilderdijk was een genie, maar een mensch, feilbaar en zondig. Die hem verguizen, nog in zijn graf, zijn geen genieën, doch wel zondaars, gelijk wij allen, en zooals hij zichzelven ook volmondig beleed.[4])

---

[1]) Overstelpt, afgepijnd.
[2]) D.W. XI 473.
[3]) D. W. XII 278.
[4]) Dr. Wap, Bilderdijk, Leiden 1874 bl. 5.

Bilderdijks caricaturen.

Een soort misdaad, waarover den dichter herhaaldelijk nog verwijten worden gemaakt, meen ik te moeten vrijpleiten. Bilderdijk werd reeds bij zijn leven gehaat om de scherpe woorden waarmee hij zijn tegenstanders placht aan te vallen en af te zouten.

Toch, telkens weer, als ik dergelijke uitvallen lees, meen ik dat de dichter, die er een eer in stelde alle terreinen der dichtkunst behandeld, in elke soort poëzie zich geoefend te hebben, ook het hekeldicht niet ongebruikt wilde laten, en telkens als er aanleiding toe was, te beproeven en te toonen wat hij ook in het hekelen vermocht.

Zoo gezien, zijn die uitvallen geen uitbarstingen van een vertoornd en ontzind gemoed, maar de geestige caricaturen eens kunstenaars. Een caricatuurteekenaar vindt bij onzen dichter gegevens genoeg voor een pakkende prent. Ziet gij b.v. deze dik-doende kikkers springen op de plechtige eergestoelten, en is die tegenstelling niet komisch:

> Laat groene slijkelingen,
> Tot berstens opgezet, op de eergestoelten springen!
> Wat bleef er, in deze eeuw van gruwlen, niet onteerd?[1])

„Is alles dan verkikkerd in 't heelal?" vraagt hij elders.

Dan zien we weer het dom gepeupel, trappend met zijn ezelspoot, gezeten op een troon, waarboven als wapen de weerhaan prijkt:

---

[1]) D.W. XII 224.

De tuin van Holland is 't gewormt' ten roof geschonken.
Gelukkig, wien die troost nog over is gebleven,
't Verknagende ongediert' te vloeken en te sneven,
Eer 't dom gepeupel van een tijdvak zonder eer
Hem uit hun weerhaanstroon met d'ezelshoef braveer![1])

De bureaucratie noemt hij de acten-grammarchie op een troon, g e h e i d o p g a n z e n p e n n e n.[2])

En wat zegt ge van de uitbeelding van 't gekeverte in het gedicht „Zwermzwarreling'':

Een dichte muggenzwerm uit sloot en modderkolk;
Een spitsgeangelde en bloedgierge wespenwolk
Omtuimlende in de lucht met vuile kevertorren,
Die dansende in de zon op vliezen vlerken snorren,
Den dag verduistren, en elk oor met hun gesuis
Bedwelmen, schaadlijk en vergiftigd wormgespuis;
Met gantsche neevels van door één gedreven hommelen,
Elk vliegende in 't gezicht met hol en aaklig brommelen;
Al juichende in triomf wanneer ze een moedig paard
In 't neusgat tergen en hem tramplen doen op de aard:
Ziedaar nu 't ongediert' in menschelijke leden,
Waartegen ge in het veld als Ridders op moet treden,
Rechtschaapnen! 't geeft geene eer, maar plicht is 't,
Christenplicht,
Eer heel het Vaderland voor 't snorkend ontuig zwicht[3]).

Ziet u wel, hoeveel pleizier de dichter vindt in het uitbeelden dezer caricatuur? Al dadelijk de titel „Zwermzwarreling'', een van Bilderdijks verbluffende woordkunstukjes. Dan s p i t s g e a n g e l d, ook een vondst op 't veld van woordkoppeling (waarop Bilderdijk bijzonder verliefd is) evenals k e v e r t o r r e n, w o r m g e s p u i s. Voorts het b r o m m e l e n (een door den dichter nieuw gevormd frequentatief om het onophoudelijke, het aanhoudende aan te geven evenals t r a m p e l e n) d e r h o m m e l e n. Hier is de kunstenaar aan 't uitbeelden van wat wij eenvoudig zouden noemen: snorkende onzin. En zoo nu, namelijk als

[1]) D.W. XII 190.
[2]) D.W. XIII 431.
[3]) D.W. VII 235.

kunststukje in 't hekelen, moet, meen ik, ook verstaan, het puntdicht dat Bilderdijk schreef op eene afbeelding van zijn vroegeren vriend Van der Palm, maar die was gaan keezen:

De tijdslaaf zonder eer, steeds draaiend naar den wind,
Toont d'onbeschaamden muil in deze galgenprint.[1])

Dr. Jan te Winkel zegt ook: „Bilderdijks uitvallen werden maar door enkelen ernstig opgenomen; men vond ze en vindt ze nog over het algemeen geniaal komiek." [2])

---

[1]) Bij Kollewijn II 259.
[2]) bl. 71.

Bilderdijks dichterloopbaan.

Reeds op 18-jarigen leeftijd stond Bilderdijk, bekroond door prijsverzen, boven de dichters van zijn tijd uit. Prachtig en krachtig klinkt al dadelijk de aanhef van zijn eerste prijsvers „De invloed der dichtkunst op het staatsbestuur'':

Gelijk op 't schor geluid van Mavors wapenkreet,
Een jonge hengst zijn moed ten oorlog voelt ontbranden,
Met opgeheven hals de forse borst verbreedt;
Het schuimende gebit doet knarsen op zijn tanden;
De lange maanen schudt; en snuivende in het rond,
En rook en vlammen blaast; en op zijn sterke lenden,
(Daar hy zijn stalen hoef slaat in den weeken grond)
Zijn ruiter vroolijk voert in 't dichtst van 's vijands benden:
Niet anders voelt mijn geest zijn ijver aangespoord,
Om, in de wakkre rij van Febus gunstelingen [1])
Door d'onverwelkbren glans der lauwerkroon bekoord,
Naar d'opgehangen prijs met fieren moed te dingen [2])

Al aanstonds valt ons op, de techniek waarover de jonge dichter reeds beschikt: o.a. de assonantie (herhaling van denzelfden klinker in een volgend woord om daardoor een woord te onderstreepen, want een goed dichter geeft den nadruk door klank en niet door letters cursief te drukken voor den lezer, immers dat zou zijn onmacht bewijzen) in s c h o r M a v o r s, beter nog in f o r s c h e b o r s t (omdat die begrippen bijeen hooren) en k n a r s e n t a n d e n, nog sterker geaccentueerd in s t a a l e n s l a a t doordat s l a a t op

[1]) De dichters, gunstelingen van Phoebus Apollo, den god der dichtkunst.
[2]) D.W. VIII 3.

een plaats in het vers staat, waar men geen nadruk zoeken zou; immers men zou verwachten volgens de versmaat te moeten lezen, en ik cursiveer de lettergrepen waar de nadruk op valt:

Daar *hij* zijn *staa*len *hoef* slaat *in*

Doch men moet lezen:

Daar *hij* zijn *staa*len *hoef slaat* in.

Hoe suf en saai de dichtkunst in die dagen was, leeren we beseffen door den indruk dien dit gedicht maakte op het toenmaals letterlievend publiek. Immers van deze verzen, die voor ons niets schrikwekkends hebben, schrikten kalme Hollanders op, zooals de Rotterdamsche poëtaster Pieter Leuter, leider van het dichtgenootschap „Studium Scientiarum Genitrix" (vlijt is de moeder der wetenschappen) opgericht te Rotterdam in 1770.

Deze heer Leuter schreef aan een uitgever: „Hemel! mijn Heer, wat zijn de vaerzen van den Hr. B. woest, wild, ordenloos en zonder verband: moest hij juist de gelijkenis, in zijn eerste vaers aangenomen, waarbij hij zich met een toomeloos ros gelijk stelt, volkomen bewaarheden? Zeker, ik kan geen smaak vinden in zulke woeste vaerzen."

En de leden van het Leidsche dichtgenootschap „Kunst wordt door Arbeid verkregen" (de richting is in deze leus duidelijk: t' leven uit de verzen likken) laakten in zijne versificatie juist datgene waardoor er leven in het vers komt, „de vele onzuivere jamben"; zij misprezen dus wat wij prijzen.

Aanvankelijk met den dichter Feith, ook een prijswinner, bevriend, sneed hij vanwege het verschil van zienswijze en van gevoel zijn omgang met den sentimenteelen patriot af.

Bilderdijk kwam wel onder den invloed van het gevoel der Romantiek, maar zijn sentiment was niet de

slappe gevoelerigheid van Feiths sentimentaliteit, noch het passieve gevoel eener wazige en verslappende mystiek, noch het vervloeiende, het in den kosmos wegvloeiende gevoel van den pantheïst; maar het gevoel, dat uit de diepten des harten oplevende den geheelen mensch bevangt, koestert, verwarmt, door Da Costa opgenomen in zijn trits:

Gevoel, verbeelding, heldenmoed
Tot ééne ondeelbre kracht verbonden,
Te saam gesmolten tot één gloed,
En door den boezem uitgezonden
Op vleugelen van melodie,
Om al wat ademt te betooveren.

Vooral in Duitschland kwam Bilderdijk onder den invloed der Romantiek. De Rede moest plaats maken voor het Gevoel.

Het gevoel wordt hem de eenige bron der verbeeldingskracht:

Van toen was Dichtkunst mij geen *spel* meer van verbeelding.
Mijn hart ontschoot den slaap der zwijmzucht, der vereelding;
Het was zichzelf gevoel, en breidde in hemelgloed
Zich tot die polen uit, waar ijs en winter woedt;
Omvademde Oost en West, en peilde zee en starren.
De hemel daalde omlaag, en de aarde ontschoot heur harren;
Een nieuw Heelal ontlook.
Toen zong ik, en geen boei kon mijn verheffing stuiten:
'k Was doof voor d' ijdlen wind die lof en laster fluit,
En ademde in mijn zang mijn eigen boezem uit.

Als Romanticus van dien tijd leeft hij, naar hijzelf verklaart, in de middeleeuwen: „ik kom daar niet uit; ik leef in de 10e, 11e en 12e eeuw". Hij meent af te stammen van de heeren van Heusden en Teisterbant, zoekt de graven zijner voorvaderen in de Aja Sofia te Constantinopel, droomt van oude familieoverleveringen, maakt zich zegel en wapen, noemt zich Teisterbant.

Hij bevrijdt zich van de banden van het klassicisme. De schavers en likkers hadden de alleenheerschappij:

De steelbijl hieuw in 't wild; meedoogenlooze koorden
Verrekten vers, en stijl, en denkbeeld en, ai mij!
Ter gunst dier regelmaat verdween de poëzy.

Aanvankelijk voer Bilderdijk in hun zog:

Wat kapte ik, en verlamde, en wrong, en rekte ik uit!
Wat dwong ik mij 't gehoor naar 't platte klepgeluid!

Maar, laat hij er op volgen, die tyrannie heeft uit, die vijl is afgesleten.[1])

Een tijdgenoot zeide van deze ontworsteling des dichters uit de benepen banden van zijn tijd:

Zijn kloek vernuft, den band ontwrongen,
Is door de neevlen heen gedrongen,
Waarin de dichtkunst kwijnde, en, bij beperkt gebied,
Slechts ademde in 't eenzelvig lied[2]).

Bilderdijk zelf bezong het zoo:

Ik heb, als jongeling die met zijn leeftijd dwaalt.
Den smaak die gangbaar was, mijn schatting mee betaald.
Maar, breekt de vlam eens door, geen voorbeeld, geen gezag,
Geen invloed meer, die 't hart in banden klemmen mag.[3])

Toch bleven de Grieksche en Romeinsche dichters zijn lust en zijn leven. Nog in 1821 zong hij:

Ja, de Oudheid is mijn lust en leven,
En alles ben ik haar verplicht:
Mijn glorie was haar na te streven,
En steeds bezielde zij mijn dicht.

Da Costa maakt de juiste opmerking dat met het begin der negentiende eeuw het ouderwetsche, aan den tijd en het hof van Lodewijk XIV herinnerende, van lieverlede uit Bilderdijks gedichten verdwijnt, deze verandering toeschrijvende aan den invloed van Bilderdijks tweede vrouw. Die invloed is reeds merkbaar in den bundel Poëzy van 1803. Ook Simon Gorter (Lett. Stud. II, 185) erkent „dat Bilderdijks muze langzamerhand

[1]) Dw. VII 73.
[2]) W. Westerman, in *Gedenkzuil* 148.
[3]) Dw. XII 264.

een losser, vrijer gang heeft aangenomen en de dichter ook in dezen een nieuw tijdvak in de dichtkunst heeft geopend".

Maar Bilderdijk zou Bilderdijk niet zijn, als hij ook niet in de Romantiek een geheel eenige plaats innam.

Met de Romantiek heeft hij gemeen zijn nationaal besef, zijn liefde voor middeleeuwsche literatuur en geschiedenis, zijn dwepen met de grafelijke regeering, zijn waardeering van Ossian [1]), zijn vertalingen uit Oostersche poëzie, zijn romances.

Maar al wat er weeks en vaags was in de Romantiek, is hem vreemd en vijandig. Hij bestrijdt het pantheïsme en belacht „die blaue Blume", het symbool van Novalis' mysticisme. [2])

Bilderdijk moge veel gevoel gehad hebben voor „de wieg des Christendoms", hij liet er zich niet in schommelen en zou de geur der wierook niet verdragen hebben. Het teere en ijle vindt in de poëzie van dezen hoekigen en kantigen, vaak barschen man, die nooit als Vondel, 't mutsje in de hand, voor de heeren boog, geen plaats. Zijn prikkelbaarheid moge door de Romantiek gestegen, zijn gevoel ontwaakt wezen, zijn stoïcijnsche huid heeft nooit haar hardheid verloren. Het gespierde en frissche van zijn poëzie doet weldadig aan in de zwoele dagen der slappe sentimentaliteit en der balsamieke romantiek.

---

[1]) Later echter in een uit het Fransch vertaald vers (Dw VIII 238) heet het:

> Neen, Homeer zij eer gegeven!
> Altijd schittrend en verheven!
> Maar behoede ons 't gunstig Lot
> Voor de donkre Bardenzangen
> Die in de onweersnevels hangen,
> Van een onbeschaafden Schot!

[2]) Hij spreekt smalend van 't „blauw gebloemte" XII 262 en elders.

Bilderdijk is Nederlander gebleven, ook in zijn taal en poëzie, en een Nederlander van den fiersten en forschten stal. Zoolang de geest van Bilderdijk ons volkskarakter blijft bezielen, behoeven wij niet te wanhopen aan ons volksbestaan.

Bilderdijks fantasieën.

Hiermede bedoel ik 's dichters fantastische voorstellingen over zijn afstamming van de heeren van Teisterbant, over de graven zijner voorvaderen in Constantinopel [1]) en dergelijke, die ik besprak op blz. 42.

Meende de dichter dit werkelijk?

Natuurlijk, anders zou hij zich willens en wetens belachelijk gemaakt hebben.

Maar hoe kon zoo'n schrander en kundig man zulke dwaze denkbeelden in zijn hoofd halen en voor waar aannemen?

De verklaring ligt in zijn aanleg en zelfontwikkeling.

Van de mannen der wetenschap zijn de meesten voorzichtige, nauwkeurige, stapje voor stapje voortgaande, wikkende en wegende voortgangers. Die nauwkeurigheid ligt in hun karakter of zij hebben die zich eigen moeten maken onder den dwang der leertucht.

Maar er zijn ook, veel minder in aantal, vóór die voortgangers voorgangers, tirailleurs, die het langzaam en voorzichtig voorttrekkend leger verre vooruit snellen en zich gestaag bloot geven aan verdekte gevaren. Zij verkennen, moeten snel optreden, vaardig besluiten, en, zijn zij in de verkeerde richting, welnu, dan haastig een

---

[1]) Bilderdijk voelde niet alleen Oostersch bloed in zijn aderen, maar hield het er ook voor dat zijn gelaatstrekken een Oostersch karakter droegen (Dw. IX 111). Prof. J. te Winkel (B. lotgenoot van Multatuli blz. 42) oppert het vermoeden dat Bilderdijk van Israëlitische afkomst zou zijn, en acht die gissing niet onwaarschijnlijk met het oog op den naam Isaäk in Bilderdijks geslacht.

anderen weg ingeslagen. Ze zijn vol vuur, vol verwachting, vol hoop.

Tot deze soort voortrekkers, die het narekenen aan anderen overlaten, behoort Bilderdijk èn krachtens zijn aanleg, èn door zijn zelfonderricht.[1]) Niemand die hem hierin temperde en dwong tot teruggaan en herzien van de onaangename eerste beginselen.

Een bewijs voor deze werkwijze vind ik in wat Bilderdijk publiceerde over Latijnsche dichters, en de Latijnsche verzen die hijzelf maakte. Immers voor een jurist kende hij aardig goed zijn Latijn, maar voor een vakman heeft hij te groote lacune's. Hij maakt tekstverbeteringen in Latijnsche gedichten en schrijft zelf Latijnsche verzen zonder voldoende kennis van de Romeinsche metriek. Geen gewoon geleerde zou zich aan zoo iets wagen, wanneer hij die leemte in zijn kennis wist. Maar Bilderdijk, hoewel zich terdege van zijn tekort bewust,[2]) laat zich daardoor niet weerhouden. Hij is de Napoleon in het letterkamp, steeds vertrouwende op zijn goed gesternte.

Zijn tekstveranderingen en Latijnsche verzen toonen dan ook telkens gebreken in de versmaat.

Welnu, eenzelfde wijze van concludeeren, welke de ontbrekende argumenten bij intuitie aanvult, paste de dichter ook toe bij zijn genealogische onderzoekingen. En wat hij hoopte, geloofde hij grif.

Ook Prof. Dr. Jan te Winkel zegt: „Dat Bilderdijk bij het opmaken zijner geslachtsregisters ter goeder trouw was, betwijfel ik niet. Vulde zijn verbeelding hier aan wat streng historisch onderzoek hem niet had kunnen leeren, zijne geheele werkzaamheid op wetenschappelijk gebied werd door de verbeelding geleid, en

---

[1]) „Ik had" zegt hij zelf „te veel de boeken voorgeloopen, daar ik in eenzaamheid mijzelven onderhield".

[2]) Hij bekent dit ergens zelf.

desniettegenstaande twijfelde hij zelf geen oogenblik aan de betrouwbaarheid zijner uitkomsten."[1])

In dit verband wil ik ook met een enkel woord bespreken de kwestie hoe we het moeten begrijpen dat Bilderdijk, die den 18 Mei 1797, toen hij nog niet gescheiden was van zijn eerste vrouw, in zijn huisbijbel aanteekende uxorem accepi (ik heb een gade gekregen), later de heiligheid van den echt beredeneerde en bezong. Prof. Dr. Jan te Winkel[2]) vraagt of dit een bewijs is van groote onbeschaamdheid of van erbarmelijke huichelarij. Hij antwoordt terecht: geen van beide. En daarna komt hij tot de zijns inziens eenig overblijvende mogelijkheid: hij verklaart Bilderdijk ontoerekenbaar. Dit ligt trouwens geheel in de lijn van zijn boek, waarin hij tracht te betoogen, dat Bilderdijk een zenuwpatiënt als Multatuli was.[3]) Daarvoor schijnbewijzen bij te brengen valt van een kunstenaar gemakkelijk genoeg. Maar voor een ontoerekenbare had Bilderdijk veel te veel zelfkennis.[4])

Toch geloof ik dat er een vierde mogelijkheid is, die mij de ware lijkt. Van een Tartuffe heeft Bilderdijk

---

[1]) Bilderdijk, lotgenoot van Multatuli bl. 40.

[2]) Bilderdijk, lotgenoot van Multatuli 1890 bl. 59.

[3]) Zelfs uit het feit dat Bilderdijk klaagt in zijn brieven over vergeetachtigheid, diept prof. te Winkel bl. 60 een bewijs voor Bilderdijks abnormaliteit! Ten onrechte, dunkt mij. Een kunstenaar als B. die al zijn hoofd bij zijn werk had, onthield natuurlijk alleen wat hij de moeite waard achtte. Prof. te Winkel erkent dan ook dat Bilderdijk „waar het wetenschappelijke feiten betreft, merkwaardige bewijzen van een ijzersterk geheugen geeft".

[4]) Ook een wichtig bewijs vóór Bilderdijk is het getuigenis van zijn eerste vrouw, nog in zijn ballingschap: „Het schijnt, dat, omdat gij een groot en mogelijk de verstandigste man der aarde zijt, gij een zwervend leven moet leiden". (Mr. W. Bilderdijks eerste huwelijk bl. 290) Zoo verstandig was hij, dat hij zelf zijn hoofdgebrek heel goed kende. „Ik hou hoogmoed voor mijn hoofdgebrek" schreef hij in het begin zijner onvoltooide biographie (Geschiedenis des Vaderlands XIII 29).

niets. Tartuffe is geen probleem, die is louter l'imposteur, de bedrieger. Maar Bilderdijk is een probleem. Bilderdijk heeft geworsteld met zijn consciëntie. Dat getuigt afdoende zijn „Gebed", geschreven in die dagen in Londen, in 1796, aldus aanvangend:

> Genadig God, die in mijn boezem leest!
> Ik vlied tot U, en wil, maar kan niet smeeken.[1])

In dien toestand maakt de weinig conscientieuse het zich gemakkelijk, hij haalt zijn ideaal wat omlaag. Maar wie met zijn geweten rekent, zal zijn ideaal hoog houden, zijn plichtsnoer niet verleggen of intrekken, de Wet Gods niet buigen of verdraaien, maar wel..... als het feit niet meer te veranderen is, naar argumenten zoeken om zich vrij te pleiten. Dit is telkens op te merken bij personen, families, partijschappen en zelfs bij geheele naties, maar kwam wel het duidelijkst in den laatsten oorlog aan het licht. Argumenten nu om de schuld op de andere te schuiven waren er voor Bilderdijk wel aanwezig. Zoo kon hij gelooven, en heeft hij werkelijk geloofd, dat h ij de verlatene was, en zijn eerste vrouw den band van den echt gebroken had. Had zij zijn illusie, als motto voor een zijner bundels geplaatst: „Zij onderstond eens ballings jukgenoot te zijn" niet tot een bespotting gemaakt?[2])

Wat Bilderdijks bezingen van het huwelijk betreft, een zijner schitterendste leerdichten draagt den titel „Echt", en daar deze bloemlezing geen groote gedichten kan bevatten, wil ik toch even een klein stuk daaruit overschrijven, waarin de dichter tot de grootsche en

---

[1]) Dw. V 10.

[2]) Nadat ik dit schreef, lees ik bij Da Costa (Overzicht 36): „Bilderdijk bij name achtte zich in den rechtskundigen zin van het woord door zijne gade *verlaten* en den echt alzoo feitelijk ontbonden, toen zij hem in de ballingschap niet volgde".

verheven gedachte komt, dat in den echt de eeuwigheid ligt en de overwinning op den dood:

Vergaan zij, die u haten,
O keten, goudener dan 't fijnst gezuiverd goud,
Verband der maatschappij, en, menschdom, uw behoud!
Aan u hangt Volk en Staat; de toekomst, die 't verzwelgen
Van 't rijpe *heden* boet door nieuwontsproten telgen,
En 't vluchtig oogenblik op dees verganklijke aard
Tot eeuwigheden vormt, steeds uit zichzelf herbaard;
En, 't uitzicht, dat de dood braveeren durft in 't woeden!
Door u is 't dat Natuur zich d' arbeid ziet vergoeden
Van 't geen zij voortbracht en verteerd ziet, keer aan keer;
En 't *sterven*, waar gij heerscht, is geen *versterven* meer. [1])

[1]) Dw. VII 131.

Bilderdijks taalkunst.

Een kunstenaar moet eerst kunnen maken zijn materiaal. Zooals de violist uit zijn snaren tonen moet weten te lokken, en de schilder zijn verven mengen, zoo moet de dichter zijn taal kunnen maken en vermaken: de gewone gebruikelijke woorden voldoen hem niet.

Daarom moeten we nagaan, om Bilderdijk als kunstenaar te waardeeren, hoe hij zijn woorden maakte, waar de daagsche taal hem te kort schoot.

Vooreerst lijkt het me interessant te zien hoe manieren, waarop de tachtigers hun woorden vormden, reeds bij Bilderdijk worden aangetroffen. Beider streven was kernachtigheid.

1. Bilderdijk laat soms het lidwoord weg, b.v.:

En zijn lemmer spat in splinters, zonder dat hij *vijand* ziet. [1])

In „Olinde en Theodoor'':

Aan 't hof van Karel leefde een maagd,
Vervuld van eedlen trots:
Van duizend aangezocht, belaagd,
Maar jegens ieder, *rots*. [2])

In „Het Hollandsch'':

Hoort, hoe Grieksche zangster kweelt!

Voorts o.a.: De koningszoon, die Holland w e g tot haar verheffing baande; aan boord der heldre vliet;

---

[1]) Dw. I 318.

[2]) Dw. I 4. Deze beide voorbeelen ontbreken in het Woordenboek op de dichtwerken van B. door M. A. Bogaers 1878 bl. 443.

aan boord der zee; wat wierpt gij goeden oudren zegen in altijd grondeloozen wel.

2. Samenstellingen van deelwoorden met zelfstandig naamwoorden, waardoor een voorzetsel wordt vermeden en geëlimineerd, die velen meenen, dat door de tachtigers zijn uitgevonden, vinden we al bij Bilderdijk: de blinde prooi van G o d g e v l o e k t e n (door God gevloekten) waan, met G o d v e r w a t e n (door God verwaten, vervloekte) hand, k u n s t e r v a r e n hand en oor, k u n s t g e l e e r d e dapperheid, k u n s t v e r s i e r d e reên, het schuim van l a n d v e r w e z e n (uit het land verwezen, verdreven) snooden, w o n d g e s l a g e n leên, g o u d g l a n s f l o n k e r e n d.

In de middeleeuwen schreef men reeds o.a. g o d b e h a g e l ij k, g o d g e l a t e n, g o d h e i l i c h, in de 17e eeuw o.a. g o d g e l ij k, g o d b e m i n d, en algemeen in gebruik zijn b.v. graflegging, kerkgang, Oostzeevaarder, verlofganger, eigenwaan (waan omtrent zichzelf), zelfvoldaan, koorddansen, slootjespringen, schaatsenrijden.

3. Bilderdijk maakt vaak zijn woorden kernachtiger door een uitgang weg te laten, b.v. —ig: almachte hand, lafharte prooi, nieuwsgier oog,[1]) waarachte kennis. Bij andere schrijvers leest men o.a. nog gerechte, godvruchte, laagharte, standvast, ridderhaft, vergifte, vrek, wispeltuur, wreevel.

4. De frequentatief-uitgang laat Bilderdijk weg **o.a. in huppen, de snaar tokken, wanken, verouden** (ook reeds in de psalmberijming), sprengen (sprenkelen) [2]).

5. Het voorvoegsel wordt weggelaten b.v. in slissen (beslissen), teugelen, veiligen, vochtigen, vrijden, rokke-

---

[1] Vgl. 't nieuwgraag oor Dw. X 318.

[2]) Zoo meen ik te moeten opvatten *Door tranen, die geen ooglid sprengt* Dw. XI **74.**

nen, een reede (gereede) hand, rechtaarde (rechtgeaarde) poëzy, zij dubbelen tred en spoed.

6. Op -ig vindt men bij Bilderdijk o.a. ongewoon gevormd, kernachtiger voor een deel dan met den uitgang -achtig: regenig, stormig, glinsterig; bij vroegeren ook schandig, doorschijnig, wijnig (aan den wijn verslaafd), hatig, twijfelig; bij lateren vreugdig, het sluimervallig kind, moerig (moerassig), vredig.

7. Van de vele woorden, door Bilderdijk voor 't eerst gemaakt, noem ik alleen r e d d e l i n g (iemand die gered wordt, gevormd als drenkeling, doopeling, aannemeling), a a n v a n g e l i n g,[1]) g e e u w r i k (wat verveelt ge u, doffe geeuwrik), b e z w a l p t e (met zwalpen of golven overdekte) waterbanken, o n g e z w e n k t (zonder zwenken of verdraaien, zonder zich met draaierij op te houden), o v e r t a s s e n (overladen), v e r c e e u w d (eeuwen oud, gevormd als verjaard, en dus wel te onderscheiden van vereeuwigd), v e r v e c h t e n (verdedigen), de i n g a a f (ingeving) van een godheid, v e r e e n (in plaats van het leelijk lange vereeniging) e c h t v e r e e n, z i e l s v e r e e n, l i d m e r k (lidteeken); verwoesting g i e r o o g t langs de heuvelen; die scheel ziet pinkt maar wat of lonkt en l o d d e r l a c h t; k o f f e r e n (in zijn koffer pakken), n e t t e n (nat maken, vgl. pletten), de hemel met fonklend goud b e s t i p t, de oefening van 't d o o r g e l e t t e r d hoofd, met druipend zweet o m p e g e l d, 't o n t b o d e m d vat; vergroofd, v e r l o g d, verlaagd, vervallen, verzonk de stervling uit zijn kring; geen klacht v e r s c h o r t haar stem, de a a n t r e k (aantrekkingskracht) der verwantschap, s p â g e k l i r („een verrijking onzer taal, daar wij geen uitdrukking bezitten die het geluid

---

[1]) Bij oudere schrijvers komen nog voor o.a. *kerkeling* (aanhanger der kerk), *twistelingen* (twisters), *veldeling*, *hateling*, *echteling (echtgenoot)*, *afgodeling* (afgodendienaar), bij lateren o.a. *wufteling*.

der spade zoo goed aanduidt, en de vorming niet tegen ons taaleigen strijdt'' zegt A. de Jager), het ros stamphoeft, lichtenis (verlichting, lafenis D.W. IX, 186), angstneep; maar zwoer die bentleus af van 't snaatrend eendgekwaak; bentlivrei, bentgetier, bandhond; een staf met klim (klimop) en veil omwingerd; verkwelen (verkwijnen), ondeel (een deel dat zoo goed als niets is).

Wie werkelijk taal wil leeren en thuis wil raken in de taalsmidse, doet goed al deze vormingen eens na te gaan en hetzij de nieuwheid hetzij ook de kernachtigheid te bewonderen. Neem alleen maar eens aantrek. Hoezeer wint dit woord het van het steeds gebruikte aantrekkingskracht. Die over de magneet schrijven of spreken, kunnen met dit kortere woord hun voordeel doen.

Verscheidene hiervan krijgen bovendien door hun omgeving nog iets pikants, b.v.

Een ledig wrak gelijk, *ont*takeld en *ont*mast,
*Ont*dreef ik 't golfgeklots om op een klip te stranden. [1])

Of wanneer de dichter nog in 1829 op zijn hoogen ouderdom van zichzelf zegt (en durft zeggen ten aanhoore van ieder):

> Een hart dat met zichzelf steeds twistend,
> En hoopt en liefheeft en gelooft,
> Maar beurtlings *Christen* en *ontchristend*
> Zijns ondanks zich *verfilosooft*. [2])

Alliteratie (het beginnen van twee woorden met den zelfden medeklinker) versterkt nog de saamkoppeling van voorverstorven vaderen[3] en 't graf begrimmen in:

---

[1]) Dw. VI 82.
[2]) Dw. XII 383.
[3]) Dw. XII 384.

Drijf 't vlerkgesnor der schimmen
Van 't krankbed dat de Schrik omschanst,
De Dood en 't Graf begrimmen. [1])

8. Om de herhaling of voortduur aan te duiden, maakte Bilderdijk o.a. de volgende nieuwe frequentativen: 't b r o m m e l e n der hommelen, k l i n g e l e n, een o m w i n d e l d wicht, r o n k e l e n d stormgeweld, door redekavelen tijd en ruimte w e g s n a v e l e n, de burger g e b a n d e r d (met banden, sjerpen getooid) loopt om voor een nar, heur helmen g l i m m e r e n, o m k l e m m e r e n, k n a p p e r e n d uilgekras, 't s p l i t t r e n d (splijtend) staal, met den tijd v e r j o n g r e n d. Bij andere schrijvers tevens vindt men o.a. g r i m m e l e n (krioelen, vol zijn van), liet g r o m m e l e n d dit antwoord hooren, de vlakte was zwart van het m o m l e n d gewoel, f r o n s e l e n (mijn blik als ik fronsel, D.W. XI, 43), 't b l i k k r e n van 't rapier (D.W. XII, 125), het zwirlen (zwieren) van den dans.

De kracht van Bilderdijks poëzie, zei Prof. M. de Vries bij de gedenksteenplaatsing op Bilderdijks huis te 's-Gravenhage, is vooral daarin gelegen, dat al de poëzie, die in de taal ligt opgesloten, volkomen zijn eigendom, geheel de zijne was geworden. [2])

9. Een meester was Bilderdijk in het samenstellen van woorden, b.v. aardmierwroeten, bedwelmingkrocht, brandklepwacht, doldriftig, dolhuisrazen, doodkistlaken, godspraaktoon, goudsbloemgloed, grafsteebloemen, hartdoorgronder, heidnenschijndeugd, heilgenadegift, heirspitsleider, hemeldauwdrop, heulsapdroppelen, hoefbronplas (de hengstenbron Hippocrene) hoefbronros

---

[1]) Dw. XII 202.

[2]) Gedenksteenplaatsing 1867 bl. 23. Ook de daaraan voorafgaande bladzijde, waarin Prof. de Vries spreekt over B. als taalkundige is zeer lezenswaard. Ook Dr. A. Kuyper, B. in zijn nat. leet. 33.

(Pegasus), kermisboefgeraas, kinderbullebak, lijkaschverw, lijkzerksteen, menschenbloedverzwelgers, merkpaalsteen, minnedronkenschap, molenjukgareel, ongelfakkelschijn, pektoortsgloed, verstand is meer dan oogbevalligheid (D.W. I, 349), ooglijnschichtjens, paardenmenschheir (centaurenleger), polsslagjagen, rasphuisboeverij, rechtervloekspraak, rinkelbomgeruisch, de rimpeldorre hand, saatrenfeestgetrommel, schijnomhulling, schitterschijn, slaapsteemakker, sluitveerkracht, sneeuwvlokkorst, spraaktuigvormen, staatkunsttreken, steigerziek gezag (D.W. V, 32), staatskunstmasker, staatsontwrichting, steenuilkrassen, stervensrouwmisbaar, stikdamplichten, stormhoedkammen, stormwindvleugelen, strandbochtgrommen, strandbochtkom, tandschroeftangen, tongpijlschoten, troetelledikant (D.W.IX, 426), vederhoofdsieraad, verfkleursmet, vooglenminnegloed, voorhoofdplooi, vormverscheidenheden, vorstenlustwaranden, waterburgkasteel, weeftouwklepperen, werktuigdeelen, wezenssamenvloeiïng, wijsheidvoedstraressen, winterdoodkleed, wintersterrenpracht, wolpluisvlokken, woonsteepraal, zakpijptoon, zeegodinnenzoontjen, zeegodskind, zeepblaaspijp, zeepnatbel, zeilsteenkracht, zegelauwerwinst, zelfbegoochelingszucht, zelfvergoodingszucht, zelfverloocheningskracht, zelfvervelingsdorst, zielsangstvalligheden, zoenwetplechtigheden, zomerzonnegloed, zondenwraakverzoener, zuiderluchtkreits, zuiderzonneroosten, zweepsnoerslagen, zwijnzangkunstenaren, lustforeest, rekelblaffen, geboortverjaren, middagzonnetaning, onzinzanger, weêrminwekkend.

Meerdere dezer woorden doen ons een Nederlandsch aan de hand, waar we steeds een uitheemsch plegen te gebruiken. Zoo zeggen we wel ook godspraak voor orakel, maar voor orakeltoon biedt ons Bilderdijk zijn godspraaktoon. Voor het niet alleen in klank leelijke hengstenbron geeft Bilderdijk het veel doorzichtiger hoefbronplas. en voor tamboerijn: rinkelbom (bom =

trommel). Grafsteebloem is specialer dan grafbloem. Heilgenadegift onderscheidt zich als een gave tot ons eeuwig heil, waardoor het boven andere genadegiften uitsteekt. Oogbevalligheid geeft tevens de beperking aan, het terrein waarop de bevalligheid werkt. Zweepsnoerslagen is juister en teekenender, want de tol wordt alleen met het zweeptouw geslagen.

Minder juist lijkt me voor mijn gehoor de samenstelling met -drig (drager) wanneer men, en de nieuwste dichters doen daaraan mee, aan drig laat voorafgaan een t w e e lettergrepig woord, waardoor drig mij te veel nadruk schijnt te krijgen: dus b l i k s e m d r i g (D.W. XI, 248) naast v a a n d r i g lijkt me niet fraai.

10. Aan andere woorden gaf Bilderdijk een nieuwe beteekenis, z.a. ramlend d i s c h g e s n o r (gepraat), z w a b b e r (vischstaart), z i c h v e r v a a r d i g e n (zich haasten: betreed die baan die ge u vervaardigt in te slaan), de a a n g e l e g e n vliet (D.W. I, 57).

Leer vrolijk, ijvrig, blij, en schroom den schoolvoogd niet,
Alschoon hem 't streng gemoed uit oog en wenkbrauw ziet,
Het voorhoofd plooien zet, en de uitgesproken woorden
Hem *hairen* in de keel, of ze in een zinkput smooren. [1])

Dan het woord S p a r t a c i d e n, waarmee Bilderdijk de Spartacisten van onzen tijd vóór was. Bilderdijk bedoelt hetzelfde: oproermakers. Hij noemt namelijk Prins Willem V „verwinnaar van 't geweld van Neerlands Spartaciden". [2])

Voorts het woord d r i f t in den zin van het Latijnsche aura, de drijvende lucht, hier de gelijkmatige beweging: de duivelen bleven in de d r i f t der zwevende ether hangen. [3])

Zoo deed Bilderdijk, naar Dr. A. Kuyper's woord, het

---

[1]) Dw. XI 235.
[2]) Dw. VIII 450.
[3]) Dw. V 125.

levensbloed onzer taal weer tot in haar afgestorven uiteinden doordringen.

11. Verouderde woorden wist Bilderdijk weer op te delven o.a. g a g g e l e n ('t geluid dat ganzen maken), de pijlbus r u i s s e l d e (frequentatief van ruischen), de a k k r e n d e os, des echtstands z e r p e (zure) zoet.

Maar ook brengt Bilderdijk, misschien door zijn langdurig verblijf in Duitschland, nog al eens Germanismen aan de markt, b.v. o n d a d e l b a a r voor onberispelijk (D.W. I, 12).

12. Klanknabootsend zijn b.v. 't workend vorschgezang, en

Het rollen van de vaerzen
Is als de zware stap van eens dragonders laarzen ...
Het triptrapt dat het dreunt, en anders hoort men niet. [1])

13. Teekenend: 't keursjen, dat altijd zoo p u n t i g j e n s zat (D.W. I, 94), 't g e w r i k w r a k van 't dansen (D.W. XII, 224).

14. Woordspel: wier giften giftig zijn. Der onderdrukkren schrik, der onderdrukten hoop.

Welaan dan! hoor mijn rampen aan;
Licht, dat het mij verlicht'!

Van de koepokinenting:

Verdierlijkt moet ge, o mensch, door dierlijk smetvenijn. [2])

Ik eindig dit hoofdstuk over Bilderdijks taalkunst met een aanhaling van Simon Gorter (Lett. Stud. II, 190), waar hij in de toekomst een bloemlezing uit Bilderdijks gedichten verwacht, van welke hij hoopt: „Kweeke zij liefde voor die taal, wier rijkdom, wier kracht, wier smedigheid, wier plooibaarheid en liefelijkheid Bilderdijk op geheel eenige wijze blootgelegd, tot

---

[1] Dw. VII 256.
[2]) Dw. XI 345.

haar en zijn roem verwerkt, maar niet geschapen heeft, want hij gebruikte 't geen hij vond, en dat was zoo heerlijk-rijk, omdat het de geestelijke nalatenschap was van een groot volk. Leere zij bij ervaring kennen, dat een taal als de zijne voor de onze te kennen en haar meester te zijn, gelijk staat met een groot goed te erven."

Bilderdijks verskunst.

Techniek heeft niemand Bilderdijk ontzegd.

Allereerst kwam hem hier zijn taalkunst te pas.

We zagen 't reeds in den aanvang van zijn eerste prijsvers.

1. Evenals later de tachtigers, had Bilderdijk oor voor a s s o n a n t i e in woordverbindingen zooals in: ritslend windgeril, klaaglijk-blatend schaap, schuim voor kruim.

> Een pijn gelijk, dien 't hakmes trof,
> Of, door den wind ontgronden ceder,
> Viel de onverwonnen krijgsman neder,
> En plofte 't hoofd in 't Troische stof. [1])

Ge ziet het hoofd uit het stof even opheffen om weer in het stof terug te vallen.

Tegelijk met alliteratie:

Wier druipend zwaard geschaard [2]) op menschenschonken. [3])

Toen Bilderdijk in zijn vaderland terugkwam, vond ik, zong hij,

> Mijn naam, gesleten uit de steenen
> Van 't ouderlijke graf. [4])

Mijn vrienden! ja, ik heb, op 't walen [5]) van de naald
Der letterkennis, 't rijk der oudheid doorgedwaald. [6])

---

[1]) D.W. VIII 283.
[2]) Zoo hard geslagen dat er schaarden in gekomen zijn.
[3]) D.W. IX 420.
[4]) D.W. XI 58.
[5]) Ongestadig draaien.
[6]) D.W. XII 125.

Als grafschrift van een kluizenaar, die den voorbijganger toespreekt:

Gij, wien verlichter geest langs zachter pad geleidt,
Betracht uw lichter plicht met de eige omzichtigheid. [1])

In den „Ondergang der eerste waereld", worstelen de reuzen:

Dat borst en borstbeen knorst, en knarst, en barst, en kraakt.

Soms dijdt de assonantie tot rijm uit of zelfs tot een geheele lettergreep:

Mijn jeugd en 't weinig schoon verschoonde mijn gelaat.
Den zuivren schoot ontschoot.
Uit louter goud gebouwd.
En des wijsgeers wijsheid, schijn.

2. Alliteratie:

Deedt me in dienzelfden arm, waaruit ik wilde vlien,
Een duister denkbeeld van een wondre weelde zien. [2])

Die der tijden teugel ment. [3])

Dat in de wond met kromme kraauwels krabt.

Daar 't van uw dierbren mond zijn heil, en heul, en heeling,
En 't leven van den lach van uwe lippen wacht. [4])

Op het afsterven van den dichter Lucas Pater dichtte Bilderdijk:

Die hand, die, op den dans der dartelende vingeren,
De snaren hupplen deed met godgewijden zwier,
In 't hart des ongodist den bliksem wist te slingeren,
Ligt roerloos uitgestrekt op de uitgediende Lier! [5])

---

[1]) D.W. XIII 339.
[2]) D.W. IX 446.
[3]) D.W. X 87.
[4]) D.W. X 90.
[5]) D.W. X 230.

Bij het lijk van zijn broeder Johannes:

Van tranen overstelpt, van diepen rouw bedolven,
Naast de ondoorwaadbre zee die voor Gods aanschijn vliet,
Stare ik, o dierbre ziel, ontworsteld aan die golven!
U na, bij 't zinkend wrak dat ge achtloos achterliet. [1])

Waarop ook nog dit couplet volgt:

Ik volg, maar 't is van verr', en wanklende en gebogen,
En starende op uw vlucht met engbenepen borst,
Terwijl ik de afstand meet met dofbenevelde oogen,
En vast naar d'adem hijge, en naar verkwikking dorst.

De woorden die den nadruk moeten hebben, krijgen dien vanzelf door de alliteratie in dezen regel:

Zijn drift met d'ijdlen kus van uwe beeldtnis koelt. [2])

Het hijgen wordt uitgebeeld en nagebootst in: „naar het prikklend echtheil hijgen."

Dit zijn natuurlijk slechts enkele voorbeelden uit vele. En dat geldt ook van de andere afdeelingen die nog volgen.

3. Accent. Vaak laat Bilderdijk, om sterk te accentueeren, het accent komen op lettergrepen, die naar de versmaat het accent niet zouden moeten hebben, b.v. „'k was eens met hem als twee amandlen in één dop".

Versterkt accent valt op 't verseind midden in een woord, zooals: „o duistere koning van het gruw- En schuwbre rijk der doôn". „Ver boven 't starrenvonklend praal- Plaveisel van d'azuren zaal". „Dat nu de krijgsklaroen een moord- Kreet aanheft, die het zwerk doorboort."

4. Rijm. Bilderdijk, evenals later de tachtigers, veroorlooft zich vaak onvolkomen rijm, z.a. ketent, gerekend; ook staand rijm door twee woorden gevormd, z.a. ik zal 't, bralt; en rijk rijm, b.v.

[1]) D.W. X 304.
[2]) D.W. XII 7.

ellenden, lenden; achterlaat, toeverlaat; kleinood, nood.

Evenals later de tachtigers laat Bilderdijk soms onwelluidend rijmen op het toonlooze en, b.v. „hier pronkt in jaspis, marmer en Metaal de beeltenis van hen".

5. Klankverloop. De gelijdelijk dalende klank beeldt goed den hellenden ondergang in dezen regel:

In 's levens hellende ondergang [1])

Hoor ook het vet sissen in de pan:

Sist knappende in de vlam, met snerkend vet gevoed.

En van de schilderkunst:

Ze is dichtkunst, ze is muziek, ze zingt in zonnestralen.

6. Overdreven is Bilderdijk meermalen. Hij weet heel goed, dat dit verkeerd is. De kracht der poëzie, zegt hij, (D.W. XII, 262) ligt niet in opgeblazen toon:

De droefheid vloek' noch zett' bij neergeslagen oog
En eerbren schaamteblos den jammertoon te hoog.

Evenwel gaat met deze theorie zijn praktijk niet steeds accoord. Zijn gedicht „Leyden in verwoesting", vangt aldus aan, en 't lijkt me toch, niet waar, wel wat te hoog ingezet:

Wat klinkt ge Cythers? Rukt uw snaren,
Rukt, rukt ze aan flenters af, en berst!
Rijt, handen, rijt, rijt uit, de hairen!
Knerst, tanden, knerst van wanhoop! Knerst! [2])

Zie, zulk een voorbeeld was in staat vele Helmersen en derzelver nakomelingen te bederven.

Nog zoo iets „Op den dood van baronnesse de Lannoy":

---

[1]) D.W. X 82.
[2]) D.W. IX 50.

Is 't wonder, zoo de rouw mij 't schreien
Verbood? indien de smart mijn snikken wederhield?
Verkropt, helaas! verkropt, vermast, verplet, verbrijzeld,
Door 't overwicht van rouw, ten hoogsten top gevijzeld;
Gevoelloos door 't geweld van 't allerteerst gevoel:
Wat kan ik dan in 't wee verstikken? [1])

Koning Lodewijk zong hij toe:

Augustus eerkroon zal verbleeken;
Uw luister schijnt haar dof! [2])

Leidens Hoogeschool wenscht hij toe:

Straal tot 's aardrijks verste stranden
Leijdens school *elks oogen blind!* [3])

En van een jongetje heet het:

Heur kleinste knaapjen *schreit zich blind.*

7. Uitbeelding. De ziellooze uitbeelding van de dichters van zijn tijd doorzag Bilderdijk zeer juist: Hij zei er van:

Ja, beelden pronken ze op, en wel gevormd, maar missen
Om wel geplaatst te zijn, of pedestal [4]) of nissen,
En staan er als te koop. Ook gaan zij keer aan keer
Van d' een tot d' ander, en — zij treffen niemand meer. [5])

Juist, beelden die niet passen of die niet meer tot ons spreken omdat ze afgesleten of uitgesleten zijn.

Van Bilderdijks uitbeelding een paar voorbeelden:

Al dadelijk in de eerste romance treft mij een geschikt voorbeeld ter illustratie. De dichter zegt daar niet dat de ridder stuursch en schuw was, maar:

De wenkbrauw stond hem stuursch en schuw. [6])

---

[1]) D.W. X 248.
[2]) D.W. XII 132.
[3]) D.W. IX 333.
[4]) Voetstuk.
[5]) D.W. XII 263.
[6]) D.W. I 3.

In de romance „Ahacha'':

Ik zag die breede tanden,
Dat effen parelsnoer,
Al lachend zich verwijden,
Als gaapte een paarlemoer. [1])

In de romance „Yrwin en Vreedebach'' zegt de bruid, meenend te zullen sterven in de armen van haar bruidegom: „uw boezem is mijn baar.'' [2])

Dan weer maakt de dichter een oud en afgesleten beeld nieuw. In plaats van: de dood besluipt het bed, schrijft hij:

De Dood, die met zijn legerschaar
De bange koets beladdert!

met stormladders belegert en aanvalt. [3])

Meermalen lijkt mij Bilderdijk in zijn keur van beelden niet kieskeurig en gelukkig, b.v.:

Helaas, gij *zalft* mij 't hart niet meer. [4])

Wanneer de dichter van Cinthia wil weten of zij ook om hem weent, dan vraagt hij 't zoo, dat we een vrij onooglijk beeld te zien krijgen: Zeg me of

Uw boezem eindloos zwoeg', *uw oog oneindig druip?* [5])

In „Het wiel van Heusden''

En 't hoofd zinkt snikkend naar den schoot,
Die van heur tranen *zwemt.* [6])

Van een andere dame:

En 't zuchtjen, dat haar hart beheerscht,
Schijnt in haar borst *verroest.* [7])

---

[1]) D.W. I 56.
[2]) D.W. I 66.
[3]) D.W. XII 203.
[4]) D.W. XII 436.
[5]) D.W. IX 393.
[6]) D.W. I 298.
[7]) D.W. I 12.

Van dezelfde:

Die traan beroert haar 't ingewand. [1])

De dichter schrijft een „Lijkgedachtenis" aan zijn vriend Rau en in 't begin daarvan deze versregels:

Moet eindloos, eindloos dan de toon des weedoms klinken?
Mijn heeschgeschreide keel steeds hikken bij de baar?
Geen oogwenk — of ik zie, wat om mij is, verzinken!
Geen dag, die rust vergunt aan *de altijdnatte snaar!* [2])

Ik meende deze feilen niet te moeten verzwijgen, terwijl ik natuurlijk mijn best zal doen alleen de goede verzen van den dichter in deze bloemlezing naar voren te brengen.

8. Leer-dicht. Bilderdijk munt vooral in het leerdicht uit, dat wil zeggen, hij verstaat de kunst, de zoo weinig gemakkelijke kunst, dat haar bestaan lang door velen geloochend is, om te leeren of te stichten en dit te doen in verzen die werkelijk poëzie zijn, poëzie door de kracht en kernigheid der dictie. Een paar voorbeelden uit vele:

De dag die gistren was, bevruchtte 't werklijk heden,
Dat, van de toekomst zwaar, het morgen baren zal.
Niets wordt dan 't geen bestaat; ontwikkling slechts is 't al.
In d'eikel ligt de boom, in 't zaad de plant verborgen;
Verborgen, ja, voor 't Nu, ontdekt in 't ontpooid morgen;
En, in de kern te zien wat ze inhoudt, dit alleen
Is wijsheid; en zij ziet door volgende eeuwen heen. [3])

Een uitbreiding dus van zijn vroeger lyrisch vers:

In het heden
Ligt 't voorleden,
In het nu
Wat worden zal.

In „Geron" (de oude man) vraagt hij zich af: als

---

[1]) D.W. I 10.
[2]) D.W. XI 49.
[3]) D.W. IX 350.

ik van nieuws mijn levensbaan mocht beginnen, zou ik het beter maken?

Ja, mocht ik, thands geleerd, mijn vroeger tijd herhalen
In wijsheid zonder waan, en wandlen zonder dwalen,
Blijmoedig trad ik weer in de afgeloopen baan;
Maar zoude ik 't zelfbedrog van eigen hart ontgaan?
Niet weer, niet andermaal de valsche sporen kiezen?
Mijzelven niet opnieuw in ijdlen droom verliezen?
Is 't denkbeeld-zelf geen droom van trotsende Eigenzucht?
Wat roep, wat wensche ik dan de tijden uit hun vlucht
Terug, om weer den dwaas, den dartlen roekelooze
Te spelen, waar ik thands met zooveel recht om bloze![1])

9. Ten slotte wil ik enkele goede c o u p l e t t e n en fragmenten aanhalen van gedichten die in hun geheel minder waardig zijn.

Allereerst het begin van „Bruiloftszang'':

Wat hangt ge, o langverstramde Luit,
Aan dees verdorden olm ten speeltuig voor de Winden?
Wat hangt gij 't vuig gewormt ten buit,
En galmt, terwijl ge u voelt van roest en molm verslinden,
Van tijd tot tijd een zucht en flauwe weeklacht uit,
Die ongemerkt in lucht verzwinden?
Wat hangt ge, o langverstramde Luit,
Ten speeltuig van de Winden?[2])

Hoort gij in deze ongelijke regels het ongedurig zweepen niet, dat de ongure wind het jammerend zanghout doet?

Dit en eenige der volgende coupletten kunnen tegelijk als staaltjes dienen van datgene, waarin ik meen, dat Bilderdijk vooral virtuoos was: in zijn coupletvorming.

In zijn gedicht „Opvoeding'' heeft hij een woord van bemoediging voor de middelmatigen en achterlijken:

Niet alleen Palmyres palmen
Heffen 't moedig hoofd omhoog:
Ook door 't Lot geboren halmen
Hoedt het Albeschouwend oog.

---

[1]) D.W. XII 255.
[2]) D.W. X 262.

Ook de nederige rieten
Zijn Hem waardig die ze schiep;
Ook het drijvend kroos der vlieten,
En de zeekraal in het diep.[1])

„Huwelijksfeest-herinnering" bevat deze regels:

Vier, vier dien dag dan die u paarde;
Ja, vier hem, als de bron van loutre zaligheên,
Met eindloos teerder vreugd dan die u schonk aan de aarde
Ten speelpop van een woest en eindloos golvend meir.
Hij gaf u aan uzelf, geheel uzelven weer. —
Dit zoekt uw angstig hart, zoo dikwijls 't in u klaagde;
Dit was 't, wat uw gevoel tot zijn vervulling vraagde;
Dit geeft u 't in-genot van 't aanzijn, dit alleen!
Verdubbeld, maar tot één hersmolten, zijn we eerst één.[2])

Aan een vriend, tot doctor in de rechten gepromoveerd, vraagt hij of 't wonder is te midden der nachtegalen, die dit heugelijk feit bezingen,

Zoo 't krekeltjen, bij hun bekoorlijk lied,
In heeschen zang zijn schrale hulde biedt?
Voor 't kale veld na weggeraapte halmen,
Is 't thands zijn lot, in 't schoorsteenhol te galmen;
Doch stervend nog roept u zijn laatste toon:
Ruil de eeuwige voor geen vergangbre kroon![3])

De schraalheid van 's krekels zang wordt hier verklankt in de woorden s c h r a l e, k a l e, w e g g e r a a p t e.

In den „Feestzang" na de doopwijding van eene Israëlitische moeder en dochter, van 1824, lezen we deze strofe:

Eer, den God die wondren doet,
't Al vervult, regeert, behoedt,
Heer der heerlijkheden!
Eer, den Vader die ons schiep,
Tot den heilstand vormde en riep,
Hoorder der gebeden!
Eer, den Zoon die voor ons leed,

[1]) D.W. XI 98.
[2]) D.W. XI 302.
[3]) D.W. XI 314.

Onze schuld voor ons voldeed,
Aller volken Richter!
Eer, den Geest der zaligheid
Die de zijnen trekt en leidt,
Trooster en Verlichter![1])

In „Na den watervloed'':

Drijvend Holland in uw wateren
Daar ge op wier en zeegras vlot,
Daar zijn donders om u klateren,
Wat vergeet gij dan dien God?
Hoe, belegerd door de golven,
Van uw aarden wal omdolven,
Meent ge uw vijand af te slaan?
Hij voert zelf zijn wind en baren
In gepreste legerscharen
Tot den stormloop op u aan.[2])

In „Liefde tot het vaderland'':

Hij spreek van 't Vaderland te minnen
die aan den ouderlijken haard,
In 't luw verdek der zanggodinnen
Den oogst van vaadren arbeid gaart!
Wien 't Vaderland zijn wieg met rozen,
Zijn rinkelstoel met tijdeloozen,
Zijn jeugd met geurig ooft bestak:[3])
Die, wat verbeelding mocht betooveren,
Die, wat zijn vlijt hem deed veroveren,
Genieten mocht in 't vredig dak.[4])

Hoe mooi vernieuwd is hier het oude beeld van iemand wiens pad met rozen is bestrooid!

„Dichthulde aan Amsterdam'', uitgesproken in de Maatschappij Felix Meritis, vangt aldus aan:

Niet als de bouwman, die zijn seissen slaat in de aren,
En heenstreeft door een zee van goud en gouden baren;
Maar als de schaamle maagd, die blozende en bedeesd,
Na weggeraapten oogst, vergeten halmen leest,
Terwijl ze op matte kniên, in de ongegorde slippen

---

[1]) D.W. XI 394.
[2]) D.W. XI 416.
[3]) versierde, voorzag.
[4]) D.W. XII 117.

De schatten samenknoopt die 's maaiers arm ontglippen,
Haar enge nooddruft troost met weeldes overschot,
En goud noch akker wenscht voor dit haar needrig lot: —
Zoo trede ik, toegewenkt uit duizend gunstige oogen,
(Mijn stadgenooten!) op dees spreekplaats: teer bewogen,
Doch moedig; op die gunst die om mij zweeft, gerust;
En wensch geen vuur te rug dat lang is uitgebluscht.
Mijn zomer ging voorbij; verlepte najaarsbladen
Zijn, neergebogen stam, mijn eenigste sieraden.
De stormwind plonderde de halfgerijpte vrucht. [1])

Ik eindig met den wensch, dat deze bloemlezing moge medewerken dat de tijd verdwijnt, waarvan Da Costa zei, dat men het de veiligste en gemakkelijkste taak zou achten Bilderdijk „onnoozel te ignoreeren, uit de hoogte te recenseeren, eenzijdig te condemneeren, onedel te sugilleeren. [2])

---

[1]) D.W. XII 124.
[2]) honen. D.W. XVI 406.

Wijze van uitgaaf.

De wijze wordt door het doel der uitgaaf bepaald. Doel van deze bloemlezing is Bilderdijks poëzie meer bekend te maken: dat de geprezen dichter meer gelezen, de gelaakte beter gewaardeerd worde. Daartoe lokt de volledige uitgaaf van Da Costa in 16 dikke deelen niet aan. Handiger formaat en beknopter uitlezing is daarom gewenscht. Ook voor de school. Want, met name op de Christelijke scholen, zoowel voor lager als middelbaar onderwijs, is Bilderdijks poëzie nog veel te weinig bekend. Dit is ongetwijfeld een lacune voor de verhelderring en verruiming van inzicht en voor het hart, dat ook behoefte heeft of moet gaan gevoelen naar het hooge en verhevene.

De beste gedichten uit te zoeken, daarvoor deed ik mijn best. Maar ik nam ook uit de niet allerbeste wel op, die mij door hun aantrekkelijkheid geschikt schenen om lezers te winnen of door hun eigenaardigheid den dichter beter leeren kennen.

De indeeling van Da Costa behield ik; de theoretische bezwaren daartegen wogen mij voor mijn doel lichter dan de praktische voordeelen.

De taalkundige aanteekeningen beperken zich tot wat noodig is tot verstaan van den tekst.

Leerdichten, drama's, epos werden voorbijgegaan. Daarvoor is de ruimte niet beschikbaar, en vooral, ik meen dat met name de leerdichten een afzonderlijke bloemlezing met uitvoeriger verklaring zouden behoeven. Ook zou „des Guten zuviel" veel bederven voor mijn doel.

Ten slotte één raad: h e r lees! eerst dan zal u veel duidelijker en mooier worden.

Velen klagen over den tijd, verkwist aan minderwaardige lectuur. Over den tijd, aan Bilderdijks poëzie besteed, zal niemand zich terecht beklagen. Dat zal hij alleen, die er n i e t g e n o e g tijd aan wijdde. Ik althans acht de uren, aan deze bloemlezing besteed, geestelijke winst.

Data uit Bilderdijks leven.

1756. 7 September wordt B. te Amsterdam geboren.
1776—80. B. boekhouder op 't kantoor zijns vaders.
1780—82. B. student te Leiden.
1782—95. B. advocaat te 's-Gravenhage.
1785. B. trouwt Catharina Rebecca Woesthoven.
1795—97. B. balling te Hamburg en Londen.
1797—1806. B. te Brunswijk.
1806—1810. B. onder koning Lodewijk Bonaparte.
1810—13. Holland bij Frankrijk ingelijfd.
1813. B. komt in kennis met Da Costa.
1817—27. B. privaatdocent te Leiden.
1821. Jan Valckenaer sterft.
1827—31. B. te Haarlem.
1830. 16 April overlijdt B.'s tweede vrouw.
1831. Zondag 18 December sterft B.
1831. 23 Dec. B. in de St. Bavo te Haarlem begraven.

De aloë

aan

Mr. W. Bilderdijk.[1]

Wie zijt ge, o wonderschoone plant!
Die 't blad, met scherpen doornen rand,
Zoo statig houdt ter aard' gebogen;
Die, rijzende als uit stalen voet,
Daar achtbaar schittert voor mijne oogen,
Als 't beeld van majesteit en moed?

O Telg van 't gloeiend Oost en Zuid,
Wier bloemkelk zich nog laat ontsluit,
En voedsel trekt uit stevige aadren!
Waarom siert niet altijd u 't schoon,
Of prijkt gij met het waas en blaadren
Van 't lievlingsbloempje van Dioon?[2]

Een wacht van doornen, scherp gewet,
Houdt, om uw blaadren uitgezet,
Vaak den vernoegden wandlaar tegen;
Der lieve maagden zachte hand
Plukt blij de veldbloem allerwegen,
Maar ducht uw doornen, fel van tand.

Den vruchtbren dauw, dien 't roosje drinkt,
En die op 't loof der eiken blinkt,
Zien wij ook u zijne offers brengen;
Maar, als gebelgd, schudt gij vaak, straf,
Den zilvren drop van bloem en stengen,
En van uw ijzren wortel af.

Geen wormgekruip, geen wespenbeet
Bevlekt, of boort het vaste kleed,
Waarmee Natuur u heeft omgeven:

---

[1]) Gedenkzuil 140.
[2]) Het bloempje van Dione (Venus) is de roos.

Orkanen brulden om u heen;
Maar hun geweld deed u niet beven —
Gij staat, en voel u zelve alleen.

De tijd, die u zijn kweekling noemt,
Teelt nog na jaren uw gebloemt,
Op trotsche stengen, uit uw blaren;
Zoo nadert men u van alom,
En de eerbied groet de telg der jaren,
Die bloeit in haren ouderdom.

We aanschouwen u in 't gloeiend zand,
En waar de schoot der bergen brandt,
Of lavastroomen om u vloeien;
U zien we op rotsen van arduin
En in der zuilen kloven groeien,
Ja rijzen zelfs uit asch en puin.

Als van geene aardsche stof gevoed,
Door lucht alleen en zomergloed
Gekweekt, praalt ge als een wonderwezen,
Dat aller bijstand trotsch veracht,
En, door zich zelf alleen verrezen,
Niets kent dan eigen sterkte en pracht.

Ach! hadt ge altijd den zoeten geur,
Het lachend groen, de blijde kleur,
Waar Neerlands lusthof op mag roemen
Maar, wie ooit zong, op stouten toon:
„De schoonste zijn de teerste bloemen", [1])
Dacht aan uw trotsch en heerlijk schoon.

'k Zag bloem- bij bloemkelk opengaan;
Zoo velen voor mij dorrend staan;
De schoonste voor den storm gevallen:
Maar gij praalt, als der sterflijkheid
Ontwassen, aan het hoofd van allen,
Omkleed van kracht en majesteit.

O Gij, die lot en jaren tart!
Ach! streeldet ge immer ziel en hart,
Als 't nedrig bloempje in veld of dalen!
Stout heft ge uw gouden kroon omhoog;
Ver zien we u boven 't roosje pralen;
En toch het roosje trekt ons oog.

[1]) J. Antonides van des Goes, Gedichten 197.

Ja, de aloë, zij is uw beeld,
O grijze bard, wiens dichtvuur speelt
En blaakt in steeds hernieuwde spranken!
Vaak boeit mij uw zoo heerlijk lied;
Maar spreekt de wrevel in uw klanken,
Dan huldig, maar ik min het niet.

Ga voort, bespeel Alcéus lier!
Maar ach! doe haar, meer bits dan fier,
Niet altijd daavren van zijn donder!
Uw koopren keel klinkt soms te zwaar:
Meng Sappho's zilvren stem daaronder,
En smelt uw klanken, dichtrenwonder!
Weer met de zoete Eöolsche snaar![1])

M. C. VAN HALL.

Over de aloë teekent de dichter van Hall het volgende aan: Ik bedoel de agave Americana, waarvan het vaderland Zuid-Amerika en misschien ook wel Zuid-Europa is, alwaar zij in de open lucht, met de toppen harer buitenste doornig gerande bladen naar den grond gebogen, wast. In Nederland bereikt zij, vijftig of zestig jaar oud zijnde, eerst haar bloeitijd. Zij behoeft geen bijzonder vruchtbare groeiaarde, daar zij, evenals vele planten met sappige bladen, zeer veel voedsel uit de lucht opneemt. Van hier, dat zij op vervallen bogen en tempels, nauwelijks in verteerde steenen hechtende, op verscheidene plaatsen in Sicilië en Calabrië, in vollen weligen wasdom en hoogbloeiende, gevonden wordt.

---

[1]) De lierdichten van de Eolische dichteres Sappho waren liefelijker dan van den strijdbaren Alcéus. Hier wordt een toespeling gemaakt op Bilderdijk's Krekelzangen (I 135), waar deze zijn gade toezingt:

Klinkt mijn koopren keel te zwaar,
Meng uw zilvren stem daaronder,
En men hoort Alcéus donder
Smelten met de Eöolsche snaar.

Vertaling door Da Costa van een vers van den gelauwerden Engelschen dichter Robert Southey aan zijn vriend Cuninghame.[1])

„Maar wie dan toch is Bilderdijk?.." hoor ik u vragen,
Een vraag, niet vreemd, maar die, o Cuninghame!
Niet zou gedaan zijn, had de vloek, die Babel trof,
De vleuglen ook der Dichtkunst niet geknot! —
Wie, Bilderdijk? — een man die op zijn borst
De scherpste pijlen van den tegenspoed ontfing; —
Een, wien noch 't volksgeschreeuw in zijne woede
Noch 't dreigende gelaat eens dwinglands, zou
Verdrongen hebben van de post van plicht en trouw; —
Een, die in Staatsberoerten, met verlies
Van erf en staat, in ballingschap en armoê,
Gelasterd, vaak versmaad, versmeten, en wat meer
Geleden heeft met mannenmoed, — geleden
Met worstelend geloof aan een genadig Vader. —
Zijn Vaderland beminnend, en de menschheid, —
In wetenschap een wondervreemd genie,
Rijk, onuitputlijk rijk; — poëet en wijsgeer. —
De taal eens volks, dat voor geen ander wijkt
In kloeke, in schoone, in schitterende feiten,
Maar binnen al te naauwe grenzen werd beperkt,
Telt onder zijne groote namen een',
Die anders heel Euroop vervuld had van zijn galm. —
Dit is, mijn Allan! dit 's die Hollander, aan wien
Hoogachting en bewondering mijn ziel
Verbonden, bij het innigst zamenstemmen
Der harten, — maar ook dank voor weldaân, ja voor liefde,
Wanneer ik, vreemdeling en lijder, ver van huis,
Werd opgenomen in het zijn', verzorgd, verpleegd,
Verkwikt, zoo dat geheele weken, pijnlijk
En somber elders, als één dag voor mij vervloten,
Ja, als één dag, in 't dagboek van mijn leven
Gemerkt als een der schoonsten.

---

[1]) DW. XVI, 345.

VERHALENDE POËZY

GRAAF FLORIS DE VIERDE.

Trompetten en schalmeien,
Doorklonken hof en wal:
De Ridders vloeiden samen
Op 't daavrend Feestgeschal.

Van 't overwelfde venster
Van Klermonts opperzaal,
Zag Blanka[1]), de overschoone,
Den rijken wapenpraal.

Daar lag zy in het venster,
Behangen met fluweel,
In 't midden van heur maagden,
Gedoscht in 't aadlijk geel.[2])

Daar stond zy voor het venster,
In hemelsblauw gewaad,
Gelijk het korenbloemtjen
In 't rijpend graanbed staat.

Zy droeg een gouden keten

Mengelingen I, 60 D.W. I. 196.

[1]) Gravin van Clermont in Picardie. Zij wilde den dapperen overwinnaar der Stadingers, den graaf van Holland, Floris IV, zien. Daartoe liet zij haar man een steekspel uitschrijven te Corbië in Beauvais.

[2]) Haar staatsjuffers zijn in 't geel gedoscht, zij zelf in 't blauw.

Met diamanten boot[1]);
Die hong haar van de schouders,
En wapperde in haar schoot.

Haar volle boezem zwoegde,
Haar nieuwsgier oog vloog rond;
Een blos besteeg haar wangen,
Een lach, haar heuschen mond.

Zy zag de fiere Ridders,
Versierd met zijde en goud;
Zy zag hun fiere rossen,
Op hun berijders stout.

Zy zag die fiere rossen,
Met Korduaan[2]) getoomd,
Bekleed met purpren dekken,
Met franjen rijk omzoomd.

Zy zag de Ridders draven
Op 't steigerende ros,
Het moedig hoofd omwemeld
Met struis- en reigerbosch.

Zy zag hun wapens blinken,
Met kleuren groots bemaald;
Hun breede bandelieren,
Beschilderd met de naald.

Zy zag de wapenschilden,
Gedragen rij aan rij,
Door rijkgedoschte knapen
In 't blinkend eerlivrij.

---

[1]) Borstjuweel.
[2]) Spaansch leder (uit Cordua, Cordova).

Zy zag[1]) de Baanderollen
Van Graaf en Koningskind
In duizend bochten golven,
En zweven op den wind.

Haar oog begon te glanzen
Van schuldelooze vreugd,
En dwaalde, vol verrukking,
Door al de Ridderjeugd.

Ach, zeg my, riep zy driftig,
Van argwaan ongewis;
Wie onder al die Ridders
De Graaf van Holland is.

Haar Ega hoort haar 't vragen,
En ziet haar vorschend aan.
Haar mond verbleekt en siddert,
Haar hart begint te slaan.

Zy slaat haar oogen neder,
En hals en borst wordt rood:
Zy voelt haar kniën schudden;
Haar leden, koud als lood.

Zy wil, maar kan niet spreken,
En ziet, noch denkt, noch hoort;
Noch weet den blik te ontduiken,
Die door haar boezem boort!

"Zie (sprak hy, grynzend lachend)
"In gindschen Gravenstoet,
"Op 't wapenveld van goude

[1]) Dit telkens herhaalde *zij zag* aan 't begin der strofe suggereert ons de kinderlijke opgetogenheid, waarmee Blanka heel dit tafereel vol kleur en leven, langs kijkt

"Dien Liebaart, rood als bloed.[1])

"Dat is de Graaf van Holland,
Die Ridder, zoo volmaakt!
Beschouw hem wel ter degen,
"Want weet, zijn stond genaakt."

Zoo spreekt hy en verlaat ze,
En geeft[2]) zich naar beneên,
En Blanka glipt een parel
Langs wang en boezem heen.

De schoone wijkt van 't venster,
En zet zich bevend neêr:
Daar is voor Blankaas oogen
Geen feest of schouwpraal meer.

Daar breekt de gouden keten,
En schiet haar in den schoot:
De steen verliest zijn' luister,
En kondigt schrik en dood. —

In 't midden van de Helden,
Op 't brieschende genet,[3])
Reed Floris blij en moedig,
Met statelijken tred.

De Schildknaap aan zijn zijde,
Droeg speer en Veldbanier,
En wit gepluimden hellem
Met openstaand vizier.

Zijn helder voorhoofd glansde,
Van vreugd, van majesteit;

[1]) De leeuw van Holland was rood.
[2]) Begeeft.
[3]) Een vlug Spaansch rijpaard, vurig ros.

Van 't blinkend git der lokken,
Om 't edel hoofd verspreid.

Zijn [1]) treffend oog vereende
In 't hemelschoon gelaat,
De heuschheid van een' Ridder,
Het vuur van een' Soldaat;

Den glimlach van 't genoegen;
Den blos van echten moed;
En de onmiskenbre trekken
van 't Frankisch Koningsbloed. [2])

In 't midden van de Helden
Stak 't Prinslijk hoofd zich uit,
Gelijk de fiere lely
Bij 't needrig heidekruid.

In 't midden van de Helden,
Scheen al wat om hem vloog,
Als voor zijn dienst geschapen,
Te hangen aan zijn oog.

In 't midden van de Helden,
Hong aller hart hem aan;
En, niemand, die zich vleide,
Met hem gelijk te staan. —

Daar reed men naar de poorte,
Waar boven Blanka zat,
En zag de Hofjonkvrouwen,
Wier rij zy om zich had.

Hij heft het oog naar boven,

---

[1]) Van Floris.
[2]) Floris IV was van moederszijde van Fransche afkomst.

En biedt den schoonen stoet
Die afziet uit de vensters,
Den Ridderlijken groet.

Hij heft het oog naar boven,
En valschen Klermonts speer
Doorboort hem 't argloos harte,
En ploft hem zielloos neêr.

Het bloed ontvliet de wonde;
Het licht, zijn brekend oog,
Dat rondziet naar zijn' Moorder,
En wraak vraagt van omhoog.

Een schreeuw gaat op ten hemel,
En alles woelt door een!
Maar niemand zag de wonde
Dan brave Kleef alleen.

Hij grijpt zijn' Heldendegen,
Graaf Floris Vriendschapspand,
En wringt den laffen moorder
Dat staal in 't ingewand.

Daar hoort de ontroerde Blanka,
Den gruwel en zijn straf!
Daar ziet de ontroerde Blanka,
Op beide lijken af!

Haar kniën knikken samen;
Haar bloed en adem stalt;
Zij gilt en liet het leven;
En 't zwart tooneeldoek valt.

1803.

DE MONNIK.

Daar ging een Monnik langs het veld
En prevelde zijn beden;
Met een kwam daar, in Pelgrims dosch,
Een Jonkvrouw aangetreden.

"Eerwaarde Vader, wie gy zijt,
"(Dus sprak zy) wees gegroet!
"Zeg, hebt gy aan uw biechtgestoelt'
"Mijn Minnaar ook ontmoet?" —

Waar is uw Minnaar kenbaar aan,
Of[1]) ik hem had ontmoet? —
"Aan Pelgrimsstaf en zandelschoen,[2])
"En schelpen aan den hoed.[3])

"Maar boven al aan 't frisch gelaat,
"Zoo zedig als oprecht:
"Zijn helderblaauw innemend oog,
"En losse blonde vlecht."

Ach, Jonkvrouw! die is dood en weg!
Naar beter wareld heen.
Zijn hoofd ligt op een groene zoô;
Zijn voeten, aan een steen.

Mengelpoëzy II, 147. D.W. I 138.

---

[1]) Indien, gesteld dat.
[2]) Sandaal.
[3]) Pelgrimshoed met een mosselschelp als pelgrim-insigne. De Engelsche pelgrims die een lange boetereis gemaakt hadden naar verafgelegen heiligen, droegen kenteekenen om de plaats aan te duiden waar zij heelemaal geweest waren; van Jeruzalem een palmblad, van Rome een miniatuur-aftreksel van Christus gelaatsafdruk op den zweetdoek van de heilige Veronica. Kwamen zij van Compostella in Spanje, dan een kammosselschelp.

Hy kwijnde een poos in dit mijn kluis,
Maar raakte haast in 't graf;
Steeds schreiende om een schoone Maagd,
Die hem geen weêrmin gaf.

Zes knaapjens droegen hem daar heen,
Met onbedekt gelaat.
En menig traan vloot op zijn lijk,
Waar ginds dat kruis op staat. —

"Zoo zijt gy dood, gy, liefste op aard!
"Naar beter wareld heen!
"En zeegt ge dus om my in 't graf!
"ô Breek dan, hart van steen!" —

ô Ween niet, Jonkvrouw, ween zoo niet!
Ik bid u, ween zoo niet!
Zoek geestelijken troost in 't leed,
En matig uw verdriet! —

"Ach, vader! spreek my van geen troost!
"Mijn smart heeft grond genoeg.
"Ik ben den liefsten minnaar kwijt,
"Die ooit om weêrmin vroeg.

"Helaas! om uw[1]) bedroefd verlies
"Treur ik mijn leven af.
"Om u wenschte ik het licht alleen:
"Om u wensch ik het graf." —

Neen, schrei niet, Jonkvrouw, schrei niet meer!
Gy doet uw jeugd te kort.
Het schreien geeft de bloem niet weêr,
Die eenmaal is verdord.

---

[1]) Dit is tot den dooden pelgrim gezegd. Maar, zonder dat zij dit weet, tevens tot den monnik met wien zij spreekt.

De vreugd is vluchtig als een droom;
Zou droefheid eeuwig zijn?
Treur niet om 't geen geen rugkeer heeft:
Dat meerdert slechts de pijn. —

"Ach, goede Vader! spreek zoo niet!
"Mijn droefheid is te groot.
"Nu hij om my gestorven is,
„Strekt schreien my voor brood.

"Ach! zie ik hem dan nimmer weêr?
"Hem nimmer, nimmer weêr?
"Ach neen, daar ligt hy in zijn graf!
"Daar is, daar is geen keer!

"Wat roos beschaamde[1]) zijn gelaat!
"Wat hart, zijn edel hart!
"En ach! daar ligt hy thands in 't graf!
"Onheelbaar is mijn smart!" —

ô Zucht niet, Jonkvrouw, zucht niet meer:
De min was steeds bedrog;
De minnaars, steeds veranderlijk;
En zoo, zoo is het nog.[2])

Zoo gy hem weêrmin hadt getoond,
Hy had u ras veracht:
Zoo lang 't geboomte bladers droeg,
Was dus het gantsch geslacht. —

"Neen, goede Vader, spreek zoo niet:
"Te billijk is mijn rouw:

---

[1]) Overtrof (in frisschen blos).
[2]) In het Engelsch luidt dit couplet: Sigh no more, lady, sigh no more, Men were deceivers ever: One foot on sea and one on land, To one thing constant never.

"Mijn Minnaar had het trouwste hart;
„Was onverwrikbaar trouw.

"En zijt gy dood, Trouwhartigste!
"Om my, de prooi van 't graf! —
"Vaarwel dan maagschap, huis, en land!
"Ik leg dit kleed nooit af.

"Voor eeuwig wil ik Pelgrim zijn,
"En dolen, zonder rust,
"Van land tot land, van oord tot oord,
"Van oost- tot avondkust.

„Maar eerst op mijns geliefden graf
„Mijn moede leên gestrekt!
"En eerst het dierbaar stof gekust,
"Dat zijn gebeente dekt!" —

Blijf, schoone Jonkvrouw, blijf! hou stand!
En zet u eerst wat neer.
Zie hoe de wind de hagen schudt!
Het wordt een bijster weêr.

"Ach, heilig Vader, laat het zijn!
"Ach, hou mij slechts niet op!
"Geen onweêr vaagt mijn misdrijf af,
"Geen wind of regendrop." —

Blijf echter, schoone! keer te rug,
En droog die tranen vrij!
Zie hier uw trouwen Minnaar weêr,
In deze graauwe pij! —

Ik nam, in hopelooze min,
Mijn toevlucht tot dit kleed;
En had my hier het eind bestemd
Van leven en van leed.

Mijn proefjaar is bijna volënd
Bij deze Broederschap:
Maar gunt ge my uw weêrmin nog,
Vaarwel dan kleed en kap! —

"Vaarwel dan hoed en Pelgrimsstaf!
"En droefheid! en geween!
"Nu ik u weêrgevonden heb,
"Scheidt niets ons ooit van een!"

1796. (Naar Percy).

ROLANDS-ECK AAN DEN RHIJN.

Wie heeft by 't woeste Tijdgewoel
Nog tranen over voor 't gevoel?
Wiens menschlijk harte neemt nog deel
In 't somber filomeel-
gekweel,
Wanneer ze in wangestemde maat
Den schorren toon van wanhoop slaat?
Die kome en hoor' naar 't stroeve lied
Dat uit getroffen boezem schiet.

ô Roland, Roland! strijdbre held!
Waar toefde ge, als van 't Oorlogsveld
Het wild gerucht (te vroeg geloofd,)
"Dat Roland, met het hoofd
"Gekloofd,
"In bloed en lijken nederzonk,"

Oprakeling, 108. D.W. I 334.

Het stille Bonn met rouw doorklonk,
En 't teder hart aan stukken reet,
Dat ge eerst de liefde kennen deedt!

De schoone hoort! — zy schreit niet, neen;
Haar oog verstart, haar borst wordt steen;
Beweging, kleur, en adem vlucht;
Geen traan ontrolt, geen zucht
Zoekt lucht;
Haar hart verstijft; — maar 't stokkend bloed
Herneemt zijn prikkel, ze is behoed.
Zy grijpt den sluier, hijgt naar 't graf,
En zweert gevoel en wareld af.

Ach, pas verhult haar 't Nonnenkleed,
Pas zwoer zy d'onherroepbren eed,
Als 't blij gejuich ten bergtop klom
Met zang en zeegrijk trom-
gebrom,
En Roland, aan de spits vooruit,
Naar 't weêrzien brandend van zijn bruid,
Zich blinkende opdeed van omhoog
Aan 't op den trein[1]) gevestigd oog.

Ach! had voor 't ingaan van de nacht
Het gistren hem te rug gebracht,
Hoe waar de wederzijdsche gloed
In weêrziens hemelzoet
Geboet!
Hoe had hy haar in d'arm geklemd,
(Haar, tot zijn eenig heil bestemd!)
Hoe, zy zich in dien arm gestort,
Die naar haar uitgeslingerd[2]) wordt!

---

[1]) Legertrein, stoet.

[2]) In den tijd der romantiek waren de gebaren en uitingen bewegelijker en forscher dan in onzen tijd van ingehouden en beheerscht gevoel.

Hoe, zich aan 's jonglings hart gedrukt,
Hem boven 't menschlijk weggerukt!
Zy, wie hem 't jammer van één nacht,
Door geene menschenmacht
Verzacht,
En vruchtloos levenslang betreurd,
Nu eeuwig aan dien arm ontscheurt,
En niets dan 's warelds jongste dag
In de Englenvreugd hergeven mag!

Zy hoort het, snikt, en leeft niet meer;
En Roland zijgt in wanhoop neêr.
Versteenend houdt hy 't strak gezicht
Op 't donkre Kloostersticht
Gericht,
En blijft als wortlend aan den grond
Waar zy haar wijk- en grafplaats vond.
Die plek is dierbaar aan zijn hart;
Zy tergt, en voedt, en zalft zijn smart.

In 't eind, hy vest een woning daar,
En wordt er stille troost gewaar.
Daar, dunkt hem, ademt hy een lucht
Met zijn Geliefdes zucht
Bevrucht;
Daar murmelt om zijn legersteê
De zoete naklank van haar beê;
Daar voelt hy by den vlijm der smart,
Haar troost hem stroomen door het hart.

Nog heft zijn Slot den graauwen trans
En vangt den vroegen morgenglans,
En tuigt van 't voorwerp van mijn lied
Aan 's grijzen Rhijnstrooms vliet-
gebied,
En roept den naam van Roland uit,
Die rollende op de bergrots stuit,

En de Echo stort elk teder hart
Een huivring in van sombre smart.

1825.

SIMON GORTER (Lett. Studiën II 108) roemt van dit lied de rijkdom van taal en versmaat, de zaakrijke kortheid, de fijnheid van gedachte.

HET NACHTSPOOK.

Te viervoet, trapplend, stap voor stap,
Reed Jonker Edmond door de heide,
Die Hildesheim van Brunswijk scheidt,
Waar, in mistroostige eenzaamheid,
Zijn teedre Weêrhelft hem verbeidde.

De nacht viel zwart op 't aardrijk neêr,
Doorweekt van eindeloozen regen.
Daar waadde hy door plas aan plas,
Geheel onzeker waar hy was,
Langs gants in slib verkeerde wegen.

Het plascht, het plascht, het klatst, het kletst,
En slobbert door moeras en kreken.
Het ros ontzet op ieder tred,
En struikelt in het moddrig wed,
Of blijft in taaien kleigrond steken.

"Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
"Mij blindt dit ondoorzienbre donker.
"ô Zie voor u en my met één,
"En voer my door dees afgrond heen;
"Uw meester, zonder u, verzonk er!

"Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!

Poëzy II, 188. Uitg. 1822. D.W. I 181.

"Ga voort, de Maan zal spoedig rijzen.
"Voort, voort, en zet uw voeten vast;
"De welvoorziene haverkast
"Zal u uws meesters dank bewijzen.

"Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
"Voer my in mijn Geliefdes armen;
"Zy strekken zich te mywaart uit;
„Wanneer zy me aan heur boezem sluit,
"Zult gij u ook op stal verwarmen.

"Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
"Nog drie of vierdhalf moeilijke uren!
"De Hemel, die my ginds verwacht,
"Verdient een nog veel slimmer nacht,
"Dan dien we op dezen weg verduren." —

Dus rijdt de Jonker immer toe,
Met altijd ongewisse schreden:
"Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort";
Terwijl hy buik en zijden spoort,
En 't paard reeds machtloos heeft gereden.

Hy vordert weg[1]), maar zacht en traag;
En 't immer feller gloeiend haken
Zet borst en ingewand in vuur;
En schijnt van 't oogenblik een uur,
Van 't uur een eeuwigheid te maken.

Nu, afgemat door 't ongeduld,
En 't hart bezwijkend van verlangen,
Knikt hem 't van slaap bezwaarde hoofd,
Dat, van gemijmer afgesloofd,
Hem machtloos op de borst blijft hangen.

Nu weêr als met een schrik ontwaakt,

[1]) Op den weg.

Om al zijn krachten saam te gaderen,
Herwekt hij d'uitgedoofden moed;
En nieuwe veêrkracht drijft zijn bloed
Met ruimer omloop door zijne aderen.

Nu stelt hy zich zijne Egâ voor,
Hoe ze, ongerust om 't lang vertoeven,
Hem in den hollen donkren nacht
Op d'ijsbren[1]) weg verloren acht,
In steedsvermeerend zielsbedroeven.

"Nu luistert zy naar 't windgeruisch;
"Nu (waant hy) hoort zy naar den regen.
"Nu ziet zy angstig naar de lucht,
En zendt my heete zucht op zucht
In hijgend zielsverlangen tegen. —

"Nu denkt zy my de Stad naby,
"En hoopt my altijd na en nader;
"En kust in 't ingeslapen wicht,
"Dat aan heur kuischen boezem ligt,
"Het beeld van d'aangebeden Vader. —

"Nu wekt zy 't ongeduldig op,
"Om 't wederom in slaap te wiegen,
"Of zy van d'eindeloozen tijd,
"Waar in zy om mijn afzijn lijdt,
"Een nietig ondeel[2]) mocht bedriegen[3]).

"Nu hoort ze een ritslen op de straat,
"Door een gemengd met hondenbassen:
"Daar is hy (roept zij juichend uit)!

---

[1]) IJslijken. Bilderdijk gebruikt vaak -baar, waar wij -lijk zeggen.
[2]) Zie blz. 54.
[3]) Den tijd bedriegen is maken dat de tijd ongemerkt voorbijgaat.

"Maar straks verwijdert dat geluid,
"En ach! heur oogen staan in plassen!

"Neen: denkt zy, nooit zoo laat als nu!
"Wat onheil of hem mocht gebeuren!
"Een onheil —! Lieve, schrei niet, neen!
"De Hemel brengt ons haast by een:
"Schep moed, en staak uw angstvol treuren!

"Ach! dat de Hemel weêr een tijd
"Na zoo veel lijdens wou gehengen,
"Die ieder laafde met de troost,
"Van met zijn Gâ en dierbaar kroost
"Zijn leven door te mogen brengen!"

Dus denkt, dus peinst hy, zonder rust,
En noopt en spoort uit al zijn krachten. —
Vergeefs! het paard blijft schichtig staan,
Daar is geen verder drijven aan:
Hier moet, hier zal hy overnachten!

Geen maanlicht toont zich aan de kim,
Dat door dit duister heen kan boren:
De hemel is met zwart beplekt;
De grond, met water overdekt;
En spoor, en pad, en weg, verloren.

"Neen (zegt hij), neen, hier blijf ik niet,
"Om op den weg van koû te sneven.
"Veeleer het uiterst onderstaan,
"Dan dat ik werkloos zou vergaan,
"En in den nood my-zelv' begeven!"

Hy spoort, hy noopt, hy dringt, hy drijft,
En wringt en rukt met toom en stangen;
Perst borst en ribben tot malkaâr;
Maar 't beest, onwrik-, onhandelbaar,

Geeft niets om sporendruk of prangen.

Hy heft de rijzweep woedende op,
En klemt haar 't dier om heup en lenden:
De zweepslag klinkt door lucht en veld;
Maar vruchtloos, hoe hy knalt of knelt,
Hy kan het voort doen gaan noch wenden.

Versuft, bedwelmd, en uitgeput
Van 't lang en vruchtloos zielsvermoeien,
Gevoelt hy 't hart van ijzing slaan,
Het doodzweet op zijn voorhoofd staan,
En 't bruischend bloed naar 't hart toe vloeien.

Een flauwe en bleeke neveldamp
Vertoont zich eensklaps, voor zijne oogen,
En schijnt hem in den weg te treên
Met vormloos lijf en reuzenleên,
Met aaklig duister overtogen.

Een aanzicht als het beeld des doods,
Met holle en uitgeteerde wangen:
Twee armen, schrikbaar uitgerekt,
En grijpend naar hem toegestrekt,
Of 't ware, om ros en man te omvangen:

Een lijf van onafmeetbren stal[1]),
Dat nu, tot aan het zwerk verheven,
En hals en hoofd door wolken dringt,
En dan weêr in elkander zinkt,
En laag by de aarde schijnt te zweven.

"Wat wilt gy (roept hem Edmond toe)?
"Gy, Geest, of schrikbeeld van mijn zinnen!
"Geef andwoord, of verzink in 't niet!

---

[1]) Gestalte.

"En, zoo gy 't aaklig graf verliet,
"Gy, Afgrond, hoû uw dooden binnen!"

Geen andwoord! maar een dof gehuil
Van Winden die van verre loeien,
En 't glimmen van een hol gezicht,
Welks oogen, met een vluchtig licht
Uit opgespalkte leden, gloeien!

Hij roept op nieuw. Een ketenklank,
Die gruwzaam in zijne ooren rinkelt,
Vermengt zich met den doffen wind,
Terwijl een glans zijne oogen blindt,
Waar alles door elkaâr voor krinkelt.

Geen andwoord meer. Maar 't paard stapt toe,
En Edmond, gants bedwelmd van zinnen,
Rijdt eensklaps, zonder dat hy 't dacht,
Terwijl hy zich verloren acht,
Langs d' ophaalbrug de Stadpoort binnen,

1799.

In den nacht van Zondag op Maandag placht B., nadat hij bij zijne Wilhelmina genoten had van den eenigen gelukkigen dag, dien de week voor hem had, den langen weg naar Brunswijk weder af te leggen. Van Hildesheim te paard, van Peine meestal te voet. Dit bekende gedicht Het Nachtspook, dat een beschrijving behelst van den weg tusschen mevrouw Bilderdijk's eerste woonplaats en Brunswijk, heeft aan een voorval bij dergelijke gelegenheid, te weten het stilstaan van zijn paard voor een bij donker in den weg staande kruiwagen op het slijkerige pad, zijn ontstaan te danken. Zie bl. 15.

DE TWEE BROEDERS VOOR BOMMEL.

(In 1599.)

"Wie zijt gy, krijgsman zoo vol moed,

Krekelzangen II, 123. D.W. I 274.

"Met wien ik gistren streed;
"Wiens arm my reeds met d'eersten slag
"Het voorhoofd duizlen deed?

"'t Was de aftocht-roffel van de trom
"Die u mijn oog onttrok;
"Maar 'k voel den zwaardslag nog op 't hoofd,
"En hier in 't hart, den wrok.

"Kom thands, vernieuwen wij 't gevecht,
"En toon'we wie wy zijn.
"De kans moet tusschen ons beslist.
"Uw leven, of het mijn!" —

Dus sprak, voor Bommels sterken wal,
De stoute Van der Zaan,
Die onder Nassaus vaandels vocht,
Een Spaanschen krijger aan.

De Spanjaart ziet verwondert op,
En „Brave makker, neen,
„(Dus zegt hy) niet om ijdlen roem!
„Ik vecht uit plicht-alleen.

„Aan 't kalfsvel deed ik eenmaal eed:
„'k Gehoorzaam als dat spreekt,
„Hoe smartlijk me ieder bloeddrup valt
„Die van mijn lemmer leekt:

„Maar 'k heb geen vijand in dit land,
„k Behoor het toe, als gy;
„En 't is in weerwil van mijn hart,
„Wien uwer ik bestrij." —

"Hoe! (sprak de Staatsche), Hollands bloed!
"Dat tegen Holland vecht!" —
„'k Werd, kind, bij Spanjaarts grootgebracht;

„'k Ben aan hun kerk gehecht." —

"Is 't mooglijk! kind....? Aan Spanjes kust?" —
„Nog naauwlijks derdhalf jaar,
„En, Wees door beider Oudren dood,
„Hervond ik 't leven daar." —

"Uw Vader?" — "Was een stugge Fries,
„Een zeeman, nooit versaagd.
„Een schipbreuk wierp ons daar op 't strand.
„Doch waarom dus gevraagd?" —

"Zijn naam?" — „Wat zou diens Vaders naam?
„Die 't leven my behield,
„Diens naam nam ik als kweekling aan,
„Door dankbaarheid bezield." —

"ô Wist gy.... Neen, verheel my niets,
"Ik verg dit, vreemdling, spreek!
"Mijn bloed ontroert by 't geen gy zegt;
"Geheel mijn hart wordt week.

"Ja wist gy.... Vreemdling, nogmaals, spreek.
"'k Weet zelf niet wat my drijft;
"Maar, zeg my, zeg me uws Vaders naam;
"Geheel mijn bloed verstijft." —

„Zijn naam" —"ô Meld hem!"—„Van der Zaan."—
"Gerechte Hemel! hoe!
"Mijn Broeder! — Heb ik wel verstaan?
"Mijn God, waar kwam ik toe!"

Daar valt hy, zwijmende, als versteend,
Den Spanjaart op het hart;
Zijne armen klemmen om zijn borst:
En deze staat verward.

Een snik, een zielzucht geeft hem 't licht,
De stem, den adem, weêr.
"Mijn Broeder (zegt hy), dank zy God!
"Wy zijn geen vijand meer.

"Uw Vader was de mijne meê;
"Eén moeder zoogde ons beî.
"Ik ben uw ouder broeder Wif,
"Die in uw armen schrei.

"Gy zijt hun Egge, my zoo waard
"Wanneer ik hen verliet.
"U voerden ze op het meir van hier;
„En ach! zy keerden niet.

"God gaf me u heden dan te rug!
"Hy, altijd wijs en goed!
"Hij heeft in dit gezegend uur,
"Een broedermoord verhoed!

"Kom, volg my, deel uws broeders erf!
"Wat staat gy dus bedeesd?
"Wy beiden dienen eenen God,
"Die beider hart doorleest." —

De Spanjaart drukt hem aan de borst,
Met broederlijk gevoel.
„Ach! (zegt hy), zoo ik 't hopen kon! —
„Neen, acht mijn hart niet koel. —

„Maar 'k zwoer mijn kerk en koning trouw:
„Die breken.... kan ik niet:
„En, broeder! — ô Wat twijfeling! —
„Wat vreeselijk verschiet! —

„Mijn hand — met broederbloed bedrupt
„In weerwil van mijn hart? —

„Mijn hart — verzaker van zijn eed? —
„ô Duldelooze smart! —

„Neen, Hemel! dat vermag ik nooit.
„Waar ik mijne oogen sla,
„'t Is vloek aan de eene en de andre zij',
„En 't wroegen volgt my na.

„ô Dat ik in dit oogenblik,
„Een' broeder, lang gezocht,
(Dus zegt hy met een diepen zucht),
„In de armen sterven mocht! —

„Ja, dat ik in dees teedre stond,
„Van uwen arm bekneld,
„In 't smaken dezer reine vreugd
„Nog schuldloos wierd' geveld!" —

"Mijn broeder (roept zijn broeder uit);
"Ja, gave ons beider God
"Te sneuvlen aan elkanders hart
"Door een en 't zelfde schot!" —

Hy sprak. Het flikkert van den wal,
En eer men 't buldren hoort,
Heeft de eigen kogel uit één [1]) slang
Hun beider borst doorboord.

1818.

DE INDIAANSCHE MAAGDEROOVER.

"Waar heen, waar voert ge my, Verrader,
In deez' afgrijsbren nacht!

Verspreide Gedichten I, 181. D.W. I 98.

---

[1]) Zie bl. 61.

Voeg, voeg my by mijn' grijzen vader,
Door uw' vervloekten arm geslacht!
Zijn bloed bedruipt my van uw handen,
En schreeuwt om wraak:
Verhoor het, God der Zuiderlanden!
Ontwaak! ontwaak!"

De golven, middlerwijl aan 't koken,
Staan bruischende overend.
De stormwind, uit zijn kolk gebroken,
Doorvliegt heel 't rommlend firmament.
Afgrijselijke nevels vallen
Op 't halve rond,
En ratelende donders knallen,
Van stond tot stond.

De Wreedaart spoedt vast voort, in 't midden
Van zoo veel ijslijkheên.
Men moog des bliksems slag verbidden;
Hy hoort verwijting noch gebeên.
De gloed, die vonkelt uit zijne oogen,
Blaakt even fel;
En werd zijn boezem ooit bewogen,
Zoo loeg de Hel[1]).

De bulderende orkanen mengen
En lucht, en golf, en zand
Door één. De zware kabelstrengen
Zijn voor hun schokken niet bestand.
Daar zinkt, van 't anker losgereten,
Des Roovers boot,
Door 't golfgeklots om verr' gesmeten,
In 's afgronds schoot!

---

[1]) Dan lachtte hij als de satan.

Hy ziet het: uitzicht en vertrouwen
Verzinken daar met één'.
Hy ziet, met de afgesneden touwen,
Zich alle toevlucht afgesneên.
Hy ziet het, en voor 't eerst zijns levens
Ontzet zijn moed;
En wanhoop, woede, en ijzing tevens,
Doorkookt zijn bloed.

Neen, zegt hy, 'k heb den rug der baren
Niet vruchtloos doorgehotst,
En nacht, en storm, en doodsgevaren,
Om zulk een schoonen' roof getrotst[1]); —
Ik heb geens vaders bloed doen stroomen,
En buit gemaakt,
Op dat me een goed, zoo duur bekomen,
Weêr worde ontschaakt!

Zoo spreekt hy, hoort klaroenen klinken,
En ziet, op 't krijgsgerucht,
Van verr' een reeks van fakkels blinken,
Wier glansen opgaan in de lucht.
Hy aarzelt; slaat een oog vol woede
Op lucht en zee,
En rukt zijn staal, nog laauw van bloede,
Weêr uit de scheê.

Nu ziet hy, aan zyn' voet gezegen,
Die[2]) hij gekluisterd hield;
Heft ze op, verheft den schrikbren degen;
En — reeds is ze in zijn' arm ontzield.
Hy ziet het, bliksemt met de tanden;
En kust heur' mond;

---

[1]) Getrotseerd.
[2]) Haar, die; de maagd, die.

En drijft zich 't zwaard in de ingewanden;
En bijt den grond.

1794.

Dit lijkt mij de beste van Bilderdijks balladen: sober en krachtig, vooral het afbijtend slot. Den storm in den afgrijsbren nacht, den helschen lach van den schaker, de fakkels wier glansen opgaan in de lucht, al dat lugubere zien wij door de afgebroken slagen der halfregels doorflitst.

DE VROUWEN VAN WIJNSBERG.

Wie zegt my best, waar Wijnsberg ligt?
Het is een stad met eeren:
Zy is door Noäch-zelv' gesticht;
Daar woont zoo menig lief gezicht,
Zoo menig brave Deeren! —
Indien ik van mijn leven trouw,
Uit Wijnsberg neem ik vast een vrouw.

De Keizer Koenraad (lang geleen!)
Was op die stad gebeten.
Hy bracht een leger op de been,
En stommelde om heur muren heen,
Als of hy ze op wou vreten.
Toen plantte hy zijn grof geschut,
En schoot de halve stad tot grut.

En als het steedjen weêrstand bood,
Toen zond hy zijn' Trompetter,
Die dreigde 't alles met de dood,
Wat leven in de vest genoot,
En bulderde als een ketter:

"Weet, Schurken, koom ik in den wal,
"Dat ik u allen hangen zal."

Zoo haast de Burger dat verstond,
  Gaf elk den moed verloren.
Men zag verwilderd in het rond;
En bibberde als een juffershond,
  Te halver lijf geschoren.
Het brood was duur in dezen staat,
Maar nóg veel durer, goede raad.

"O weh mir, weh mir!" riep het al.
  "O Mise — miserere!
"Es ahndet mir ein Todtesfall![1])
(Die treurtoon klonk door vest en wal)
  "Dasz ich nur aussen wäre!" — [2])
"O weh mir! (klonk de neventoon)
"Es juckt mir an der Kehle schon."[3])

Doch als de nood ten hoogsten graad
  Van 't onheil is geklommen,
Dan is het somtijds vrouwenraad,
Die redding uitdenkt voor het kwaad,
  Daar mannen bij verstommen. —
Want vrouwenlist, zoo 't spreekwoord zeit,
Gaat boven alle listigheid.

Een wijfjen, als een Engelin,
  Gehuwd sints twee paar dagen,
Schoot straks een inval in den zin,
(De vrucht van brave Huwlijksmin)
  Die ieder moest behagen,

---

[1]) Ik heb een voorgevoel dat ik 't hier af zal leggen.
[2]) Ik wou dat ik er uit was.
[3]) Het jeukt me al aan den strot, d.i. ik voel al dat ik zal gehangen worden.

En daar ge, hebt ge slechts geduld,
Om lachen of by huilen zult.

In 't midden van de holle nacht,
  Trok daar een Ambassade[1]),
Van schoone vrouwtjens, onverwacht,
By Koenraad in zijn legermacht,
  En smeekte zijn genade. —
Zy baden daar met al heur kunst;
Maar — ! wonnen niets dan deze gunst:

"Den vrouwen wordt het toegestaan,
  "Om met heur beste panden,
"Te voet, het steedjen uit te gaan;
"Maar wat men zoo niet op kan laân,
  "Vervalt in 's Keizers handen!"
Met deze boodschap keert men weêr,
En ziet droefgeestig voor zich neêr.

De morgen rees; de dag kwam voort.
  Maar, let eens, wat voor kuren!
Daar opent zich de naaste poort;
Daar trekken, op 't gegeven woord,
  De vrouwtjens uit de muren;
En ieder torscht een' grooten zak,
Waar zy *haar' eigen' man* in stak!

De lansknecht merkt de kneep, en raast;
  Zy zien zich aangehouen.
Maar Koenraad nadert met der haast,
En, 't hart was by hem wel geplaatst,
  Hy prijst de brave vrouwen.
"Neen, (zegt hy), 'k gaf mijn woord van eer,
"En de uitleg staat aan my niet meer."

---

[1]) Gezantschap.

Hy gaf een algemeen *pardon,*
  En liet de pauken klinken;
Vernagelde zijn veldkanon;
Schonk elk' soldaat een' dukaton,
  Om op zijn gunst te drinken;
En, jaarlijks, ter gedachteniss',
Drie grossen[1]) voor een vrouwenmis.

Wie zegt my nu, waar Wijnsberg ligt?
  Het is een stad met eeren:
Zy is door Noäch-zelv' gesticht;
Daar woont zoo menig lief gezicht,
  Zo menig brave Deeren!
Indien ik van mijn leven trouw,
Uit Wijnsberg neem ik vast een vrouw.

1794. (Naar Bürger.)

---

[1]) Grosche, een klein geldstuk.

Bilderdijk, een groot-dichter, die soms óók lust had om spelend te vermaken. (Dr. A. Kuyper, Bilderdijk in zijn nationale beteekenis, bl. 31).

DE VLOEK.

Treedt toe en leent aandachtige ooren
  Aan dit mijn Dicht,
En leert, wat onbedachte toren
  Al jammer sticht!
Niet verr' van hier, in onze dagen,
  Viel 't onheil voor:
Men hoort het nog met schrik gewagen
  Heel Brabant door.

Mengelpoezy II, 181. D.W. I 173.

ô Moeders! ô verbiedt uw spruiten
Het minnen niet.
Gy wekt u-zelve, om dit te stuiten,
Onnut verdriet.
Hier baat noch bidden, noch vermanen,
Noch harde dwang:
De lieve hartjens storten tranen;
Maar gaan heur gang.

Zegt alle boosheid van de mannen,
Zooveel gy wilt;
Hen uit een meisjens hart te bannen,
Is vlijt verspild.
De liefjens weten 't in den stille;
En, stil of luid,
Het gaat u-allen als Sibille:
Men lacht u uit.

Sibille was de vroome Tante
Van Margareet:
Een statige Kollegiante[1]),
In 't weeuwenkleed.
Het mutsjen stond haar zeer bescheiden;
Maar als zy keef,
Dan wisten Drommel, Nicht, en Meiden,
Niet waar men bleef.

Margreta had pas zestien jaren,
Was schoon en teêr,
Haar gitbruin oog en zwarte hairen
Beloofden meer.
Haar warme lonk by gloênde wangen

---

[1]) De kollegianten waren leden van het Rijnsburger godsdienstig genootschap, opgericht in de 17e eeuw, voornamelijk gerecruteerd uit devote vrijdenkers.

Deed buiten dat,
De jonge Heertjens om haar hangen,
Waar heen zy trad.

Haar hart nogthands, hoe heet en woelig,
Was rein en schoon,
En slechts voor Hildebrand gevoelig,
Haars buurmans Zoon.
Vaak spraken zich[1]) de twee Gelieven,
By lichte maan,
In 't uur der minnaars en der dieven,
Door 't venster aan.

De borst[2]), schoon nieuw in minnehandel,
Wordt ras een held,
En brengt haar menig kraakamandel
Van vaders geld.
Hy koopt haar een katoenen jakjen;
En, week aan week,
Steekt hy zijn leêge hand in 't zakjen
By d'avondpreek.

De Tante, listig en doorslepen,
Bemerkt het haast.
En heeft het naauwlijks half begrepen,
Of vloekt en raast.
Het schaap doet nietwes[3]) naar behooren,
Maar wordt verbluft.
Zy heeft de zinnen gantsch verloren,
En peinst en suft.

Indien zy naait, de draden breken
Als enkel vlas:

---

[1]) Elkander.
[2]) Knaap.
[3]) Niets.

In 't breien vallen al de steken,
Of 't kortswijl [1]) was.
De kervel [2]) wordt niet goed verlezen [3]);
't Gebak is test [4]);
De soep schijnt voor den gal te wezen;
En zoo de rest.

"Kind! zegt haar Tante heel koelzinnig,
"'t Kan zoo niet gaan!
"Gij weet, mijn hart bemint u innig.
"Wat schort er aan?
"Gy zijt verliefd. — Nu! geen verbloemen!
"Hoe heet de kwant?' —
"Och, Tante! zoo ik hem moet noemen,[5])
"'t Is Hildebrand.'

"Hoe! (riep zy aanstonds, vol van woede)
"Is dat de zaak?
"En zonder dat ik iets vermoedde!
"Dat schreeuwt om wraak.
"Foei, kleuter! dus mijn huis te onteeren,
"Gy, vuile teef!
"Ik zal die stoutheid u verleeren,
"Zoo waar ik leef!

"Geen woord meer zult gy met hem spreken,
"Van deze stond!
"En (hier begon zy los te breken
Met vollen mond.)
"En, hebt ge verder zulke knepen,

---

[1]) Grappenmakerij, gekheid.
[2]) Een soort groente.
[3]) Ontbladerd.
[4]) Tets, niet goed doorbakken, klef.
[5]) We hooren haar vóór het uitspreken van den volgenden kortregel even aarzelen.

"Gy onverlaat!
"De Duivel zal u met zich sleepen!
"Maak daarop staat!" —

Het arme meisjen beeft van 't schrikken,
En maakt een kruis;
En sluipt, maar zonder iets te kikken,
In 's Buurmans huis.
Uit moedwil niet, of wederstreven:
Vooral niet! Neen!
Maar om hem d'afscheidsgroet te geven,
Ging zy er heen.

Flux ijlt ze om zich te bed te leggen.
Ter juister tijd.
Men hoort haar de Avondbede zeggen
Met dubble vlijt.
De Tante koomt heur slaap ontrusten,
En snaauwt ze aan 't oor:
"Verslaap uw zedenlooze lusten,
"Gij duivelssloor!"—

Maar, 't is geen Middernacht geslagen,
En alles stil;
Of huis, en bed, en kamer, wagen
Van hol gegil.
Een stem schreeuwt ijslijk: "'Margarete!
"'Nu moet ge meê.'"—
Bedenk, wie meest van doodangst zweette
Van onze twee!

Met gloeiende oogen, lange tanden,
En wijden mond,
Tast daar een nachtspook langs de wanden
De kamer rond:
Het stapt en klotst, tot elks ontzetting,
Gelijk een paard;

En rammelt met een lange ketting;
En schudt zijn staart.

Hij kwam, met ijsselijk gestommel,
Waar Tante sliep.
"Ik ben, ik ben het niet, Heer Drommel!"
Was 't geen zy riep.
"Ik bid u, ga een weinig verder!
"Daar slaapt mijn Nicht."—
De Duivel gaat en klotst nog harder,
En grijpt het wicht.

Het meisjen, siddrend als een rietjen,
Schuilt vruchtloos weg.
Geen deken helpt het arme Grietjen,
Geen overleg.
De Duivel vat haar in zijn klaauwen,
En sleept ze voort:
Men hoort op straat de katten maauwen;
Van haar, geen woord.

Flux springt hy, met zijn prooi in de armen,
Wie weet waar heen!
De Tante jammert uit erbarmen,
Maar hy verdween.
In 't eind, hy had het huis verlaten,
En alles zweeg.
Nu roept zy, maar het kan niet baten:
Het bed is leêg.

Wat blijft ter wareld ooit verborgen,
Hoe diep verhuld?
De gantsche stad is d' eigen morgen
Daar van vervuld.
"De Duivel (zegt men) is gekomen
"Bij vrouw Sibil,
"En heeft de kwezel meêgenomen,

"Met boek en bril."

Maar spoedig bleek de rechte waarheid:
Het was Margreet.
Toen gaf het een bedroefde naarheid,
En ieder kreet.
Er waren echter jonge schoonen,
Die riepen ras:
"Men zag wel aan heur roode konen,
"Wat soort ze was."—

Sibil blijft in gedachten steken,
Om 't geen zij deê.
"De Duivel voert op 't eerste spreken
"Mijn Nichtjen meê.
"Zij werd hem naauwlijks nog gegeven,
"Of is zijn roof!
"Maar toen mijn man nog was in 't leven,
"Toen was hy doof!"

Dus peinst en mijmert ze alle dagen
Heur hairen graauw,
En is, in 't naar den duivel jagen,
Niet meer zoo gaauw.
Zy noemt den Satan boos en grillig
En vuil en wreed!
Voor die hem roepen, niet gewillig,
Dan tot hun leed!

Zoo brengt zij veertig lange weken
Al mijmrend om:
Verliest den smaak van kwaad te spreken,
En wordt schier stom.
Zy laat de gantsche wareld drijven,
En elk in rust:
En, somtijds op de meid te kijven,
Blijft al heur lust.

Nu koomt een heertjen haar begroeten,
Een vreemde haan!
Die buigt zich statig tot de voeten,
En spreekt haar aan:
"Mevrouw, 't is thands niet op uw vloeken,
"Dat gy my ziet.
"Maar 'k wou u graag tot peet verzoeken:
"Ontzeg het niet!" —

"Hoe! — (zegt ze) hoe! wat wil dat zeggen?
"Wat vreemdigheen!' —
"Mevrouw! indien ik 't uit moet leggen,
"Ik ben te vreên.
"Maar 'k bid, bereid u eerst een beetjen,
"Licht dat ge ontroert!
"Ik ben — de duivel, die — Margreetjen
"Heeft weggevoerd.

"Zy heeft my hart en hand geschonken,
"En thands een kind;
"Maar daar men paardenhoef noch bonken,
"Noch staart aan vindt.
"Lang hebt gy om uw Nicht geleden,
"En zonder hoop:
"Thands wordt gy tot het feest gebeden
"Van 's jongskens doop."

't Verrassend vreemde van de ontmoeting,
En 't blij bericht,
Gaf aan de schaking weêr verzoeting,
Daar 't toch zoo ligt.[1])
Zy meesmuilt, legt de handen samen,
En scheidt ze weêr:
"Daar is (dus zegt zy) noch betamen,
"Noch Godvrucht meer!

---

[1]) Daar er toch niets meer aan te doen is.

"Maar echter, 't heeft zoo moeten wezen,
"Dat zie ik klaar.
"De Hemel zy daar voor geprezen,
"Dat ik 't ervaar.
"Eerst hadt ge my haast beet gekregen,
"In plaats van haar:
"O! had ik toen maar stil gezwegen!
"Ik, malle Saar!" —

Nu wist men 't, dat[1]) er niets aan faalde,
Door 't gantsche land:
"De Duivel, die Margrietjen haalde,
"Was Hildebrand! —
"Ja, morgen zal men 't kleintjen doopen!
"Sibil is Peet!"
En alles kwam te samen loopen
Van wijd en breed.

De Sexe[2]) hoorde dit vertellen,
En lachtte er om!
Maar sommigen met heimlijk kwellen,
En bleven stom.
Eéne enkle slechts riep zonder smalen,
Met gullen mond:
"Och! kwam my ook zoo'n Duivel halen!
"Ik ging terstond."

1798 (Zeer vrij naar Gottorp).

Wil men den gemeenzamen stijl, dan zal men de geschiedenis van *De Vloek* niet licht overtroffen vinden (W. de Clercq). *De Vloek* behoort tot die gedichten van B. welke tintelen van goeden luim, fijne satire of gezonden humor. (Dr. H. Bavinck). De korte versregels na de langere geven de strophe kern en pit, puntigheid aan het komische, of een verrassende tegenstelling.

---

[1]) Zoodat. Men wist het naadje van de kous.
[2]) De vrouwenwereld.

SELIMA.

't Was op den gladden oeverkant
Van 't porcelleinen vat,
Waarin Klimeen heur goudvisch had,
Door Jessoos meestbegaafde hand
Met sierlijk blaauw beklad,
Dat Selima, de fraaiste Kat,
Op gunst van heur Meestresse prat,
Met fieren hals te prijken zat,
By 't levenvoerend bad.

Heur schittrend esmerauden [1]) oog,
Waar uit een zachte vonk
Der klimmende begeerte blonk,
Die heimlijk hart en staart bewoog, [2])
Ontsloot zich met een lonk,
Den sierlijk geschakeerden pronk,
Waarmeê Natuur heur vacht beschonk,
En echt Chineeschen knevelbaard,
En fulpen ooren, waard. [3])

Zy loerde, en zag in 't stilstaand meir,
Dus schildrende op heur post,
In oogverblindend goud gedoscht,
Twee vischjens, zwemmende op en neêr,
De roem van 't schubbig heir.
Een purpren glans, zoo zacht en teêr,
Als 't zilver van de Duivenveêr,
Verhief dien gulden zonnegloed
Op 't blaauwen van den vloed.

Mengelpoëzy II, 191. D.W. I 387.

[1]) Esmeraut is een nieuwer benaming van smaragd.
[2]) Niet ongeestig, deze combinatie.
[3]) Waardig, in overeenstemming met, pronk en knevelbaard en ooren.

Al dartlend op en onder 't vocht,
Onwetend van gevaar,
Vermaakt zich 't stom en weêrloos paar,
Gants buiten vrees en achterdocht,
En wordt nog niets gewaar.
Maar ijlings klieft een knevelhair,
En flux een ruige klaauw, de baar,[1])
En tast, en zoekt een lekkren prooi,
In zulk een fraaien tooi.

Wat hart wordt door geen goud verlokt?
Wat huiskat door geen visch?
Het dier grijpt zes- ja tienmaal mis,
Door grâgen lust en schroom geschokt:
In 't eind heur' greep gewis,
Verlengt zy poot én nagelspits,
En rekt zich uit zoo lang zy is,
Doch glibbert van de gladde baan,
En stort in d'oceaan.

Wel tienwerf geeft zy 't lijf weêr op,
En maauwt met wijden strot,
Tot elken dooven watergod,
Al worstlend met het ruime sop,
Tot ze eindlijk zwicht voor 't lot.
Geen Triton[2]) kwam van uit zijn grot,
Geen Thetis[3]) uit heur waterslot,
En Jacqueline noch Margriet,
Vernam heur schreeuwen niet.

Alleen sloeg Lorre van zijn kruk
De droeve Selima
Met oogen vol van wantrouw gaâ,
En zag heur schrikbaar ongeluk.
Doch merkte 't niet zoo dra,
Of riep haar straks al jouwend na,

[1]) De golf, het water. [2]) Zeegod. [3]) Zeegodin.

„Jouw leelijkert", en „ha, ha, ha!"
Een gunstling heeft, hoe onverdiend,
In 't onheil nooit een vriend.

Maar gy, die 't minlijk poesjen derft,
Bevallige Klimeen!
Ai, matig uw bedrukt geween:
De droefheid, die uw kaak misverft,
Behoort geen Katjen, neen,
Hoe vol ook van aanminnigheên!
Maar wilt gy, richt een marmersteen
Op 't graf der arme Drenkling op,
Met roosjens aan zijn top.

En schrijf dan vrij op 't lijkgesticht,
Met eigen rechterhand,
Den naam van 't u zoo dierbaar pand,
En voeg er by een denkgedicht,
Gesteld op dezen trant:
"Blijf, stervling, voor den lust bestand!
"Hy is aan 't wis bederf verwant.
"Verlokking heeft een gladden rand;
"Dus wacht u voor den kant!"

1795. (Naar Th. Gray).

De onverwachte keer van 't rijm en de afwisseling der ongelijke versregels geven iets luchtigs aan het geval; zy strekken al dadelijk tot matiging van Klimeens „bedrukt geween".

DE GLINTWORMVLIEG.

Reeds zat de dofgevlerkte Nacht
Heur wieken uit te breiden,
En 't bruin en vochtig overkleed
Op 't halve rond te spreiden.

Mengelpoëzy II, 77. D.W. I 389.

Het ruim en wonderrijk Tooneel
  Van wat het aardrijk teelde,
Stond in 't eenvormig zwart gewaad,
  Beroofd van glans en weelde.

Het windtjen wapperde af en aan
  Met zacht en lieflijk bruizen,
Om d'afgematten sterveling
  In zoeten slaap te zuizen.

Tot lafenis van 't teder kruid,
  Versmacht van 't brandend weder,
Zeeg uit den schoot des avonddamps
  Een koele waassem neder.

In stille en onberoerde lucht,
  Met donkerheid omgeven,
Vermeidde zich de Glintwormvlieg,
Met heen en weêr te zweven.

Zy rijst, zy daalt, zy drijft, en blijft
  Op de open vlerkjens hangen,
Die in den doorgang van hunn' glans[1])
  Het aaklig zwart vervangen.

Het licht, dat ze in heur vliegend spoor
  Rondom zich uit doet vlieten,
Vertoont zich 't oog nu hier dan daar,
  Met beurtelings verschieten,

Gelijk wanneer de slag van 't staal,
  Op 's keisteens ader klinkend,
Een schuchtre vonk ontspringen doet,
  Slechts voor een oogwenk blinkend.

---

[1]) Die het nachtezwart verhelderen in alle ruimten, waardoor haar glans, haar glimmend licht, gaat.

Een stoet onnoozle vogels ziet
  En volgt haar spoor met de oogen,
Door 't schijnsel van heur gouden glans
  Bewondrend opgetogen.

Zy zweeren, met vereenden mond,
  Dat, wat zich moog beroemen
Op luisterrijke vederpraal,
  By haar niet is te noemen.

Vergeefs mag zich de blanke zwaan
  Met versche sneeuw bedekken;
De distelvink, met purpergloed,
  Bemaald met gouden vlekken.

In 't donker blinkt geen gulden dosch
  Van Indische fazanten;
Geen rijkgeooge paauwenstaart,
  Bezet met diamanten.

Nu voelt het vliegend ongediert'
  Zich 't nietig harte zwellen,
En uit[1]) deze opgeblazen taal
  Aan die heur vlucht verzellen:

Schrijft my geen sterflijke afkomst toe;
  Ik daal uit 's hemels streken,
En 't licht, dat om my henen straalt,
  Is aan de zon ontsteken.

Ziet gy die heldre stippen wel
  Aan 't hooge luchtzwerk prijken?
Die starren flikkren slechts zoo schoon
  Omdat ze my gelijken.

Het hartbekorelijkst sieraad

[1]) Spreekt.

Der uitgespannen hemelen
Is niets dan lichtend glintgewormt',
Die door hun wijdten wemelen.

En wat om Koningshoofden blinkt
Van gloeiende robijnen,
Heeft [1]) niet, dan van mijn glans ontleend,
Met zoo veel glans te schijnen. —

Dus beuzelt zy; en 't dwaas gebroed,
Steeds gapende op heur luister,
Vervolgt haar vlucht den gantschen nacht,
Door 't ondoorzichtbre duister.

Maar nu — verbleekt de Morgenkim;
Nu vangt zy aan te gloren;
Nu vlucht de vochte schaduw voort;
En wordt de dag geboren.

Het schittrend starrenlicht gaat schuil,
Voor 't nieuwe licht bezweken;
Wanneer de zon het gloeiend hoofd
De baren uit koomt steken.

Wat wordt er thands van 't trotsch gediert?
Heur nachtschoon is verdwenen;
Zy toont het geen zy waarlijk is,
Heur glans heeft uitgeschenen.

Nu ziet men 't lelijk, kleen, gedrocht
In elks verachting vallen,
Dat duisternis van nooden had,
Om in het oog te brallen! [2])

Zoo zijt gy, die, verdiensteloos,

---

[1]) Heeft te schijnen = kan schijnen.
[2]) Pralen.

Met ijdel schijnvertoonen
D'eenvoudigen in de oogen blinkt,
En lof weet af te tronen!

Gy, die alleen op 't onverstand
Uw glorie weet te stichten!
Vrees altijd, dat de helle dag
Eens over u zal lichten!

Na 't Italiaansch van PIGNOTTI.
Hamburg, 1795.

Misschien is hier niet te onpas wat Dr. A. Kuyper (Bild. 29) schreef: „Zoo wordt 't *zelfvergoding* met voor elk nieuw dichter altoos weer het eigen ik tot middelpunt, zonder optrekking in het *verhevene*, zonder eenheid van geest. Een duizendpoot van het altoos nieuwe *ik* ziet ge kruipen, maar geen lichtstraal van hooger die glinsteren komt!"

DE LAUWRIER.

De God en Grootvorst der Poëeten[1])
Zag Peneus kind,[2])
Terwijl ze, in 't mollig gras gezeten,
Een kransjen bindt.

Hy ging haar minnelijk begroeten,
En sprak haar aan:
Maar zy, met vleugels aan de voeten,
Zy laat hem staan.

Mengelingen II, 234. D.W. I 410.

---

[1]) Apollo.
[2]) Daphne, welk Grieksch woord ook lauwrier beteekent.

Zy vloog vooruit langs berg en dalen;
Apol haar na,
Verzekerd van haar in te halen,
Hoe snel zy ga.

Het Meisjen vliedt gelijk een hinde,
En raakt geen' grond.
Apollo roept: "Mijn zielsbeminde,
"Genees mijn wond!"

Zy hoort, verdubbelt haast en schreden,
En spoedt al voort;
Maar vindt den weg zich afgesneden
Door 's waters boord.

Nu koomt de vlugge God haar nader,
En, afgejaagd,
Roept zy om bijstand tot haar' vader!
De dwaze Maagd!

De Stroomgod hoort en maakt het kluchtig
Met de arme spruit:
Haar voetjen zoo gezwind en vluchtig,
Schiet wortels uit.

Heur armen, die ze in 't bijstand vragen
Ten hemel beurt;
Heur vlechten, in 't geweldig jagen
Den band ontscheurd;

Die armen, en verwaaide hairen,
Zoo zacht, zoo blond,
Verandren zich in tak en blaâren
Op de eigen stond.

Apol schiet toe en grijpt ze in de armen,
Maar vat een' stam!

Dus toont uw vader zich te erbarmen,
Onnoozel lam!

Daar staat zy, met een schors omtoogen,
En heet Lauwrier:
En nog wil zy geen gloed gedogen,
Maar kraakt in 't vier.[1])

1804. (Naar Hölty).

FABEL.

(Naar het Spaansch van YRIARTE.)

Ik weet een kleene Fabel
Die ik u zeggen zal:
Ik heb haar eens gelezen;
Gelezen by geval.

Eens ging door een der beemden
Van 't zangrig Leeuwendal[2])
Een Ezel zich vermeiden;
Vermeiden by geval.

De langoor vond een pijpzak[3]),
Dien, by een schapenstal,
Een Herder had vergeten,
Vergeten by geval.

Daar trapt hy op den doedel,
En 't geeft een groot geschal,
Een largo[4]) op zijn Ezelsch:
Een largo by geval.

"Ai hoor eens (zei de Lompert)

[1]) Lauwrierbladeren knapperen in de vlam.
[2]) Vondel noemde de Nederlanders Leeuwendalers.
[3]) Doedelzak.
[4]) Het langzaamste tempo in de muziek.

"Ceci ne va pas mal![1])
"Wat praat men dan van Ezels?
"'t Is overloop van gal."

"Ja, kunst verwekt benijders:
"Dat ziet men overal.
"Een Ezel weet van spelen!"
Ja zeker; by geval![2])

1807.
Poëzy IV, 218. D.W. I 421.

MINERVA.

Minerve vond de veldfluit uit,
En speelde 't eerste lied,
Aan d'oever van Permessus[3]) vliet
Gehukt in 't jeugdig kruid.
De boschgoôn sluipen op den klank
Bedeesd en luistrend aan,
En laten kruik en druivendrank
Voor deze wellust staan.

Wat zong zy? Van den bergsneeuwleeuw
Dien Herkules verwon;
En hoe hy by een meisjen spon,[4])
Hy, monsterschrik der eeuw!
Het spinrad snorde door haar' zang,
En gonsde na in 't oor;
En 't kusgeklap op mond en wang
Klonk somtijds dwars daar door.

Mengelingen IV, 178. D.W. I 422.

---

[1]) Dat gaat niet slecht.
[2]) Dit bijgeval in zijn verschillende toepassingen werkt zacht-komisch (Kloos).
[3]) Beek in Boeotië, woonplaats der Muzen.
[4]) Hercules diende als slaaf, in vrouwenkleeding, Omphale, koningin van Lydië.

Nu ving zy van de wildbaan aan
En zong Dianes [1]) stoet.
Men hoorde 't kraken van den voet
Door de afgeworpen blaân.
De pijlen ramm'len door 't gerucht;
De boogstreng krakt en drilt;
De schicht vliegt schuiflend door de lucht;
De bloedstroom ruischt om 't wild.

Het mastbosch staat van rondom stom,
En wordt niet hoorens moe:
Het windtjen plooit zijn vlerkjens toe,
En speelt met blad noch blom. —
Maar de Echo vangt een toontjen op,
En alles vliegt in roer:
Nu hupplen veld en heuveltop,
Met schaterend rumoer.

"Iö, [2]) wat klinkt die zangtoon schoon!
"Zie daar den rechten trant!
"Dit klatert over bosch en land!
"Dit laatste spant de kroon!
Die weêrklank daar, van ha, ha, ha!
Die treft en hart en zin!
"Minerva speelt bevallig, ja;
"Maar de Echo doet niet min." —

Minerve, die een' blos kreeg, zweeg,
Nam 't fluitjen van den mond,
En wierp het lachende op den grond,
Terwijl zy de oogleên neeg.
Zy zet den voet op 't piepend riet,
En trapt den halm in tweên:
"Zing, Echo, zing uw eigen lied!"
En ijlings vloog zy heen.

1808.

[1]) Diana, godin der jacht.
[2]) Romeinsche vreugderoep.

Het binnenrijm aan het eind van den eersten versregel van elk couplet doet als het dubbel fluitgeluid (tu-lu): ook de echo bootst het na.

DE NACHTEGAAL EN DE KOEKOEK.

Nachtegaal en Koekoek streden
Om den zangprijs van het dal.
Hoe gelukkig zal hy wezen
Die dien zangprijs winnen zal!

Koekoek sprak: ik weet een regter,
Die ons vonnis wijzen kan.
Ooren heeft hij om te hooren
Grooter dan de groote Pan. [1])

De Ezel kwam, men gaat aan 't zingen.
Langoor bromt eens in de keel,
Rekt zich uit, en geeuwt en luistert
Naar het lied van Filomeel.

Wind en bosch en stroomen zwegen.
Eindlijk zegt hy: "Gants niet kwaad;
"Maar het is te wild gezongen,
"En het blijft niet in de maat."

Na een korte poos gegrinnik
Geeft hy d'ander ook gehoor,
Koekoek flux aan 't koekoekschreeuwen
Koekoek, koekoek, na als voor.

"Bravo! ja, dat noem ik zingen,

Nalezingen II, 32. D.W. I 438.

---

[1]) Grieksche herdersgod.

"(Zegt hy) dat 's de rechte toon!
"'t Nachtegaaltjen piept wel aardig,
"Maar de Koekoek spant de kroon.

"Dat zijn klinkklaar zuivre jamben;
"Dat 's een maat naar MIJN verstand:
"Daar is 't zoet by in te slapen;
"'k Hou niet van dien Griekschen
1811. [trant.

We denken by dit vers aan den kritikaster Pieter Leuter, zie bl. 36.

DE LELIE EN DE DAAUWDROP.

Als de Godheid van den dag
Met een zachten afscheidslach
Op het aardrijk nederzag,
Smolt een star van 't firmament
Uit de blaauwe hemeltent
Tot een daauwdrop af, en vloot
In een Lelies blanken schoot,
Waar zy tintlende in bleef hangen,
Als een traantjen van verlangen
Op verliefde Maagdenwangen.

"Welkom, dierbre Gastvriendin
(Sprak der bloemen koningin)!
"Dat uw teedre vriendschapsmin,
"In een wederzijdsch gevoel,
"My den heeten boezem koel'
"Van het gloeiend zonnevuur
"Dat ik naauwlijks meer verduur!
"Kom mijn rijken tooi verschoonen!
"Blijf, ô blijf steeds by my wonen!
"'k zal u eeuwig dank betoonen."

Krekelzangen I, 119. D.W. I 459.

Neen, onnoozle, riep zy, neen;
Ondanks uw bevalligheên,
Wy zijn lot- noch standgemeen.
'k Viel van hooger Ethertrans,
Dronken van mijn hemelglans;
En in dit kortstondig graf
Spiegel ik mijn oorsprong af,
Daar ik de eens bepaalde poos [1])
Op de leliesteng of roos
Om mijn diepen afval bloos.

"Lieve, heldre Hemelspat
"Van een onbezoedeld nat
"Op mijn hagelzuiver blad!
"Parel van dat maatloos strand
"Dat het wijd Heelal omspant!
"Wees mijne onschuld tot sieraad
"Op dit smetteloos gewaad;
"Laat zy met uw luister pralen,
"En van uit deze aardsche dalen
"'t Oog des hemels tegenstralen!"

Neên, vergeefs weêrhieldt gy my!
Naauwlijks gaat de heerschappy
Van uw korte nacht voorby,
Of uw boezem, thands zoo dicht,
Opent zich voor 't Zonnelicht;
En het schijnsel dat dit spreidt
Roept my weer tot heerlijkheid
Uit uw sterflijk bloemgebladert,
Als 't weldadig uurtjen nadert
Dat den afval [2]) weêr vergadert.

't Licht brak door. Als 't schuldloos wicht

---

[1]) Slechts gedurende den mij voorbeschikten tijd.
[2]) Al wat uit den hemel nederviel.

Dat by 't wiegjen nederligt,
Op den lonk van 't blij gezicht
Naar zijn moeders armen spoedt,
Vliegt de daauwdrop 't in 't gemoet
Dwars door 't vloeibre luchtazuur;
Maar de Lelie staat geen uur
Op haar Gastvriendin te staren,
Of haar sap verdroogt in de aâren
En zy strooit haar losse blaâren.

Dicht by Lunaas [1]) zilverglans
Hoog, in de uitgespannen krans
Van 't safier der wolkentrans
Werd de Zwerfster nu vereend
Aan 't schakeersel van 't gesteent'.
Straks nam de Englenschaar haar op,
En aan de eens gevallen drop
Werd hare eerplaats weêrgeschonken
Om met 's Hemels schittervonken
In den starrenriem te pronken.

Stervling, die, met dieper val
Dan van 't schittrend starrental
Tot het needrig bloemendal,
Op den lagen aardhoop vielt,
Van het wormgespuis doorkrield!
ô Vergaap u-zelven niet,
Zoo u 't slijk zijn vriendschap biedt!
Eenmaal moet gy, na 't verzinken,
Weer in 's hemels gordel blinken,
Als Gods vreêbazuin zal klinken.

Na het Deensch (van Schack Staffeldt) 1822.

Gewis hier is de les betracht: „Rolle 't vers langs zijden draden", en de drie, op elkander rijmende, sleepende

[1]) Luna, de maan.

regels, waarmede de strophe, als met een aangehouden toon, zachtkens in de lucht blijft zweven, doet een tooverachtige werking (Beets, Verpooz. 281.)

FABEL.

De visschen hadden lang elkander opgegeten,
De grooten namelijk de kleinen, als wy weten
Dat de oude herkomst is en 't loffelijk gebruik.
Zy smeekten om een Vorst, die zou dat onheil stooren.
Een Reiger vond men goed, die scheen daartoe geboren;
Maar deze had toch ook een buik.
Wat zwarigheid? hy wordt verkoren,
En nu is 't alles puikjes puik!
De grooten vreezen hem. Hy stelt hun vraatzucht perken.
't Verschil was spoedig op te merken,
En heel de vijver juicht om 't veel geringer leed.
Doch 't groot geboefte zei den kleenen:
"Die snavel en die lange beenen!
"Goed is hy, zeker; maar wie weet!
"Een Reiger, wordt hy boos, is moeilijk om te temmen,
Wie zou 't gevaarlijk dier ontzwemmen,
"Indien hy zich recht gelden deed!
"Hy kon ons allen, zonder stikken,
"Wel door zijn langen hals verslikken.
"'t Was best indien men hem de bek en schenkels brak
"En dan zooveel men wilde in d'open gorgel stak."
Men vond het goed; het werd besloten;
(De kleinen zijn toch steeds het speeltuig van de grooten)
Maar als vorst Reiger nu geen bek meer had of poten,
Ging 't vratig snoekenbroed op nieuw zijn ouden gang,
Thands voor den Koning niet meer bang.
En wat hielp [1]) nu de goede Koning
Dan tot een ijdele vertooning,

Nasprokkeling, 7. D.W. I 467

---

[1]) Waartoe diende.

Die, ongesnaveld, krachteloos,
Maar stil te prijken zat in 't kroos,
Met somtijds van verdriet te geeuwen,
Of vruchtloos 't h o l a uit te schreeuwen
Wanneer het in 't verwarde diep
En weinigj' al te onzinnig liep!

ô Visschen, zoo gy moet verslonden,
Wat scheelt het u door welke monden?
Dan — zoo ik echter kiezen dorst,
Ik koos een Reiger met een gaven bek tot Vorst.

1824.

DE AFGOD.

Een arme Heiden boog gedurig voor zijn God,
Een houten beeld, reeds oud en, mooglijk, half verrot,
Maar door de verfkwast met wat kleuren overstreken.
Daar lag hy diep bedroefd op 't ijvrigst voor te smeeken.
Ach, zei hy, Huisgod, wien mijn vader jaren lang,
En ik byzonder eere, en aan wiens kniên ik hang,
Zie toch mijn armoê: 'k heb geen brood om bij te leven,
Verschaf my nooddruft, ach! gy immers kunt ze geven.
Te werken heb ik niet, en 't hongren valt zoo hard;
Och, wist ge eens by gevoel, hoe jammerlijk het smart!
Een halve daalder slechts zou me immers recht verrijken,
Daar had ik alles meê. — ô Laat me niet bezwijken.
Zie hier een leege beurs, die leg ik voor u neêr;
Ai vul die, 'k ben hier na een half uur rustens weêr.
Denk, wat ik aan u deed om u mooi op te schikken,
Dat ge in de bogaart niet meer vooglen zoudt verschrikken,
Maar hier een God zijn, die, bezat ik geld als zand,
Bewierookt worden zoudt, zoo goed als één in 't land.
Zoo sprak hy, en vertrok vol eerbied in 't verwachten,

Naklank, 133. D.W. I 473.

En keerde een poos daarna, vervrolijkt van gedachten
Hy at, verzekerd van een kleine handvol geld,
En had het Bakkerswijf daar weêr op uitgesteld;
Ja zelfs ook onderweg zich schoenen laten meten,
En was zijn armoê in de zoete hoop vergeten.
Nu kwam hy weer. — De beurs was plat, en niet een duit,
Hy schudde wat hy mocht, geen heller[1]) viel daar uit.
Nu was hy raadloos en wanhopig. In verwoedheid
Grijpt hij den afgod aan: Erkent ge zoo mijn goedheid,
Gy, onbarmhartig beeld (dus zegt hy) lig daar neêr!
Nu krijgt ge nooit van my de minste vriendschap meer.
Indien gy nukken hebt, ik ook dan heb mijn nukken.
Paf, zegt hy, smijt het om, en 't valt in duizend stukken;
Hy-zelf, hy schrikt er van. — Maar 't glinstert op den grond.
Daar liggen patakons[2]) by menigte in het rond!
De holle balg[3]) van 't beeld hield geld in zich besloten,
En de oopning was voor 't oog met lood weêr toegegoten.
Het beeld was redloos weg aan splinters; maar de schat
Behield den armen man die 't lelijk ding bezat.

Mijn vriend, hebt ge ook niet wel een afgod waar ge aan offert;
Het zij dan 't geel metaal dat ge in uw schatkist koffert;
't Zy 't ijdle pronkbeeld van geleerdheid zonder baat,
Met stijve staatsamaar[4]) en strakgeplooid gelaat;
't Zy eerzucht, roemdorst, of al soortgelijke grillen
Waar we allen meestendeel ons leven aan verspillen;
Of wat het zijn mag daar ge uw heil van wacht, wellicht
Voor slooft en arbeidt als een eerste en duurste plicht?
(Och, ieder heeft doorgaands zoo'n popjen dat hy huldigt
Als waar[5]) hy 't boven God zijn gantsche ziel verschuldigd.
Ga in u-zelf, doorzoek uw boezem en gedrag,
En zalig, die er zich geheel van zuivren mag!)

---

[1]) Duitsche duit.
[2]) Spaansche munt ter waarde van onze rijksdaalder.
[3]) Buik
[4]) Lang en deftig opperkleed, hier de professorstoga.
[5]) Ware.

Wel! zeker, dat het u nooit zegen toe zal voegen,
Laat af, van voor dat ding in 't oud gareel te zwoegen,
Maar grijp het moedig aan, en brijzel 't gants tot gruis,
Zoo koomt u van omhoog de ware zegen t'huis.

1827.

DE VISSCHERS.

Naar THEOCRITUS.

't Is de armoê, zy-alleen, die kunst en list verwekt,
Zy, leermeestres der vlijt! zy dult niet dat in 't woelen
Des werkmans moede hoofd zich vreedzaam nederstrekt;
Maar zoo de sluimring soms zijn slaaprige oogen trekt,
De zorgen breken ze af met rusteloos krioelen.
Doch armoê kan in 't leed zich toch gelukkig voelen.

Twee Grijzaarts, van de jeugd ter vischvangst opgebracht,
Die in 't gevlochten dak by stormende onweêrsnacht
Hun dorre legerkoets van wier en bladen spreidden,
En lenende aan den wand den morgenstond verbeidden,
Begonnen, half in slaap, dit droomig bedgesprek.
Rondom hen, op den grond van 't enge slaapvertrek,
Lag al het tuig door een, waar meê hun vlijt zich voedde,
Als zetkorf, schakelnet, en riet en angelroede,
Met koord en garen, grom [1]) en zeegras, boei, en fuik,
En oude vleetschuit [2]), lek, en niet meer van gebruik.
Hun hoofd rustte op een mat, een party oude huiden
En kleeders op het lijf, maar weinig van beduiden.
Dit was hun armoed; dit, geheel hun overdaad.
De kommer lag er t'huis en was hun trouwste maat.
Geen aarden pot of pan was in de kluis te vinden,

Nieuwe Mengelingen II, 193. D.W. IV 281.

---

[1]) Vischingewand en de afval die men bij het schoonmaken van visch wegwerpt.
[2]) Vlet. Vleet beteekent ook vischnet.

Geen ketel; zelfs geen klos om 't garen op te winden;
Slechts enkle stokken nog, ter drooging van het want,
En eene holtsblok [1]) voor de traanlamp als zy brandt.
Geen buur was daaromtrent. Van 't zeeschuim overdolven,
Stond de arme leemen hut te schudden in de golven.
Wie kon er slapen in dit schriklijk zeegedruisch! —
Hoor, makker, zei Fileet, hoe davert heel ons huis!
Wat zijn toch zee en wind twee schrikkelijke dingen:
Ons bed (met rots met al) schijnt met ons op te springen.
Wat moeten torens doen met zulk een spitsen top!
Die steken in de lucht nog vrij wat hooger op.
Ik weet niet, hoe een mensch zich in zoo'n stad durft wagen.

BATTUS.

Och, alles went men zich. Die van zijn kindsche dagen
Al d'onvoeg [2]) van de stad beproefd heeft, jaar aan jaar,
Die denkt, geloof my vrij, niet eenmaal aan 't gevaar,
En weet niet, hoe gerust wy in ons stulpjen leven.

FILEET.

Maar, Battus, evenwel, het hart moet iemand beven
Wanneer 't een weinig waait: my dunkt, ik stierf van angst.
En dan — wat heeft men daar, dan slechts wat palingvangst?

BATTUS.

Ja, water is er niet, dan enkle modderkreken.
Ik weet er van, Fileet, ik heb dat werk bekeken.
Neen, 't is een leven, recht ellendig, op mijn woord!
En, winning is er niet. De zee brengt alles voort.

FILEET.

Dat 's zeker. Maar, mijn vriend, hoe wonen daar de menschen?
Hoe koomt het, dat zy niet naar 't frissche zeestrand wenschen?
Ik bleef er tot geen prijs, al wierd ik er gebracht.

---

[1]) Klomp.
[2]) Ongemak, ongerief.

BATTUS.

Ja, daar voor houdt men ook aan alle poorten wacht.

FILEET.

Wat zegt ge! houdt m'er wacht?

BATTUS.

Ja, zeker; met Soldaten.
Die hebben last van 't Hof om niemand door te laten,
Die in de stad behoort. My ook, men hield my aan;
Maar 'k was een Visschersknaap, men moest my laten gaan.

FILEET.

Nu, dan begrijp ik 't eerst. Die arme stedelingen!
Zy liggen daar aan band. -- Dat heet ik, menschen dwingen
Ja, Battus, 't is gewis, het reizen is wat waard.
Het leert ons 't voorrecht zien van d'ouderlijken haard.
Ja, nu bevat ik 't klaar (en 't doet my groot verblijden),
Dat we allen hier op aard geen Visschers leven lijden:
De Wacht belet het, maar een ieder, stond het vrij,
Wou zoo gelukkig en zoo rijk wel zijn als wy.

1805.

Da Costa (D.W. XV 588) teekent bij dit gedicht aan: „De Grieksche dichter [Theocritus, wiens ydille Bilderdijk tot voorbeeld was] legt in den aanhef een beklag over *het kwaad* der armoê en de begeerlijke rust, die de rijkdom meebrengt, zijn sprekers in den mond; alles even aardig gedacht, en snedig en bevallig uitgedrukt! Wat doet nu de Nederlandsche dichter bij het overnemen van aanhef en vorm van het Grieksche idylletje? Nadat hij in de rijke teekening van de armelijke visschershut met het oorspronkelijke zegevierend geworsteld heeft, laat hij opeens den Griekschen voorganger los, en, het denkbeeld omkeerende, geeft den beiden visschers een allernaïfsten *lof* van hun armoe en van hun stulpjen te bespreken."

GEWIJDE POËZIE.

WISSEL.

"Op zicht betaal voor my, aan d'eersten dien ge ontmoet,
"En hulp benoodigd ziet, al wat ge kunt voor goed:
"Het zal u jegens my in Reekning valideeren."
Zie daar een Wisselbrief, u daaglijks voorgelegd!
Wat doet ge, ô Christenmensch? Gy laat hem protesteeren?
ô Vrees de strengheid dan van 't Hemelsch Wisselrecht.

Yarmouth, 1795.
Mengelpoëzy I, 119. D.W. V 9.

GEBED.

Genadig God, die in mijn boezem leest!
Ik vlied tot U, en wil, maar kan niet smeeken.
Aanschouw mijn nood, mijn neêrgezonken geest,
En zie mijn oog van stille tranen leken!

Ik smeek om niets, hoe kwijnend, hoe bedroefd.
Gy ziet me een prooi van mijn bedwelmde zinnen:[1])
Gy weet alleen het geen Uw kind behoeft,
En mint het meer, dan 't ooit zich-zelf kan minnen.

Geef, Vader, geef aan uw onwetend kroost,
Het geen het zelf niet durft, niet weet te vragen!
Ik buig my neêr; ik smeek noch kruis, noch troost;
Gy, doe naar uw ontfermend welbehagen!

Ja, wond of heel; verhef, of druk my neêr:
'k Aanbid uw wil, hoe duister in mijne oogen:

Mengelpoezy I, 118. D.W. V 10.

[1]) Deze regel is het eenige, dat B. aan het oorspronkelijke Fransch van zichzelf heeft toegevoegd. Hij teekent den werkelijken toestand, waarin de dichter zich toen te Londen bevond.

Ik offer me op, en zwijg, en wensch niet meer:
'k Berust in U, zie daar mijn eenigst pogen!

Ik zie op U met kinderlijk ontzag:
Met Christenhoop, noch laauw noch ongeduldig.
Ach, leer Gy my, het geen ik bidden mag!
Bid zelf in my; zoo is mijn beê onschuldig.

Londen, 1796 11/6. (Naar het proza van Fénélon).

Zie bl. 49.

Aan zijn jeugdigen vriend Outhuys, later predikant, schreef B. in die dagen: „Aan Hem, aan Zijne oneindige goedheid, geve ik mijn lot wel tevreden over: bid slechts voor mij, dat Zijne Genade mij bij eerlijke beginsels beware, en niet onder de verzoekingen van geest en lichaam bezwijken doe."

DE ONGODISTEN.

Want indien ons herte ons veroordeelt,
God is meer dan ons herte, en Hy kent
alle dingen. 1 Joann. III, 20.

Der ongodisten macht trekt samen: berg en dal
Weêrgalmen wijd en zijd van hun triomfgeschal!
Geweld en overmoed, verachting en bespotting,
Zie daar de wapenen dier Helsche samenrotting,
Die Gods beloftenis, zijn onverwrikbaar recht,
En in het Zoenverbond heur eigen heil bevecht.
Verblinden! gy die waant door 't stoffen op een reden,
Die ge onderdrukt en smoort, Gods bliksems om te smeden,
En, als ge uwe oogen sluit, op vaster grond te staan!
Wat wilt ge? 't Wis verderf herroeploos ondergaan?
Welaan dan! 't Is uw wil. De Godheid uit den hoogen
Roept, trekt u van den rand met teeder mededogen;
Vergeefs! gy stort u-zelv' moedwillig in de kloof
Die voor uw voeten gaapt, voor Heur vermaning doof.
Doch waarom 't schuldloos Volk, dat hier langs klip en doornen

De Jammerdood ontvliedt op 't spoor der Uitverkoornen,
In hunne eenvoudigheid wreedaartig meêgesleept,
En door geweld of list naar 't pad der Hel gezweept?
Laat, laat dit Volk hunn' God, hunn' Heiland, hun vertrouwen,
Hun hoop, hun liefde en troost, hun zaligheid behouen.
Ontrukt hun 't anker niet waar al hun rust aan hangt!
Of kan 't de helsche neep der Wanhoop die u prangt
Verzachten, kan 't uw trots, uw ijdlen hoogmoed streelen,
Zoo duizenden met u in uwe ellende deelen,
En zoo gy, met den vloek dier duizenden belaân,
De ontzachlijke eeuwigheid des jammers in moogt gaan?
1805.

Dat Bilderdijk een ziener was, toen hij de oude aarde een industrieele onderneming geworden, en den ouden hemel ontvolkt zag, is een feit. Hoe hoog verdient Bilderdijk dan ook aangeschreven te staan, die, toen de geheele wereld om hem heen van blijdschap juichte over de zegeningen van den dag; toen de schrandersten al het oude brooddronken prijs gaven, omdat zij een nieuw steunpunt meenden te voelen aangroeien onder hun voet; toen een vrees als de zijne kleingeloovigheid heette, — verder zag dan al de anderen te zamen, en in de krachtigste klanken, welke onze taal ooit voortbracht, het toen levend geslacht heeft voorbereid op een onuitsprekelijk verlies. De negentiende eeuw mist òf een eigen stempel, of de jaarboeken van het nageslacht zullen van haar getuigen: „En het geschiedde in die dagen, dat de menschen ophielden aan de Voorzienigheid te gelooven". Het zien verschieten dier ster is in de beste oogenblikken van Bilderdijks leven de bron van zijn lijden, in de zwakkere de springveer van zijn haat, in beide het onmiskenbaar teeken zijner meerderheid geweest (Busken Huet, Litt. F. en K. X 43).

GERUSTHEID IN GOD.

Werpt alle uwe bekommernisse op Hem:
want Hij zorgt voor U. 1 Petr. V.

ô God! ik hoop op uw genade:
Verleng mijn dagen, breek hen af!
De weg ten hemel ligt door 't graf,
Nooit koomt men daar te vroeg of spade.

Nieuwe Mengelingen I, 31. D.W. V. 31.

Gy, die de graanscheut hebt doen groeien,
Gebiedt den maaier, en hij snijdt:
En 't halmtjen valt ter rechter tijd,
Eer 't najaarsweêr zijn air koomt schroeien.

Bewaar zoo my [1]), bewaar uw schapen,
ô God, eer 't rampvol uur genaakt
Voor al wie Jezus niet verzaakt,
En laat my in Uw heil ontslapen!

Of, eischt Gy 't, geef in angst en plagen
De krachten die het hart behoeft,
Dat al zijn zwakheid heeft beproefd,
Om in den nood zich-zelf te schragen!

O red het, steun het in gevaren,
Vervul, regeer het, drijf het aan!
Ontruk het aan zijn' eigen' waan,
En wil het voor zich-zelf bewaren!

1805.

DE DIEREN.

Gy, eerstgeboornen van de schepping [2])! Legerbenden
Des Hemels, met het licht gegordeld om de lenden,
Met morgenstarren op het glinstrend hoofd gehuld; [3])
Door de Almacht, van naby, met hemelkracht vervuld;
Die 't ongeschapen Woord [4]), dat al wat wierd, deed worden,
Eerbiedigt aan de spits van uw verheven orden!

---

[1]) Bewaar mij evenzoo als gij de graanscheut, door die te doen afsnijden, bewaart voor het najaarsweer, bewaar mij evenzoo voor den dag des kwaads.

[2]) De Engelen.

[3]) Job 38 : 7. Toen de morgenstarren te zamen vroolijk zongen, en al de kinderen Gods juichten.

[4]) Christus.

U heugt het, hoe een deel van de uwen, door den trots
Geblakerd, afviel, en voor 't oog des schrikbren Gods,
Den oproerstandert plantte om hooger op te stijgen,
Als of beperkte macht Zijne Almacht mocht bekrijgen,
En Weêrschijn flikkren kon by de Ongeschapen glans [1]).
Gods bliksem ratelde in de hand des throontrawants:
Zy stortten, en hun stoel verdween van uit den hemel.
Nu vloden ze — ach! waarheen? — Als 't zichtbre stofgewemel
Wen de Oostenwind op de aard het golvend zand beroert,
Zoo werden ze in een stroom en draaikolk omgevoerd,
Van wroeging, spijt, berouw, en wrok, en schrik bevangen,
En bleven in de drift [2]) der zwevende ether hangen.[3])
God zag het; schiftte en schuld en schuldige naar 't recht;
Zijn Godlijk oog straalde uit; hun noodlot was beslecht!
Het wordend aardrijk tierde, en 't water [4]) was geweken:
't Geboomt' verhief zijn kruin in de opgedroogde streken:
De velden groenden in den opgestegen daauw
Van frissche kruidery; en 't boomooft bloosde flaauw,
En 't scheen of 't met ontzach zijn rijpheid voorbereidde,
En op den Godenzoon, den Warelkoning, [5]) beidde.
De zeën golfden in de nieuwe heerschappij
Van 't zilvren maanlicht, en bewaarden 't vloedgetij'.
God zag. 't Gewicht der schuld die 't Godlijk oog moet schuwen,
Verzwaart [6]). Een aantal zinkt, en schijnt van 't licht te gruwen,
En ploft door ether, lucht, en 's aardrijks steenkorst heen,
In d'afgrond dien ze [7]) ontsluit, met krijschingvol geween; [8])

---

[1]) De heerlijkheid der engelen is slechts afhankelijk en een weerspiegeling van Gods heerlijkheid en eeuwigheid.
[2]) Dreef.
[3]) De herhaling der gerekte ee-klank beeldt het zwevende hangen uit.
[4]) Dat onze planeet had bedekt en nu na de scheiding tusschen de wateren en het droge, van het vasteland zich had teruggetrokken.
[5]) Een mensch, die nog niet geschapen was.
[6]) Bij den aanblik van 't heilig oog van God gevoelden de gevallen engelen hun schuld verzwaard.
[7]) De steenkorst der aarde ontsluit den afgrond.
[8]) Bepaling bij *ploft*.

Waar 't alverwoestend vuur dat eens deze aard moet blaken
Hen opneemt in zijn brand, om nimmer weêr te slaken;
In ketenen gekneld van eeuwig diamant.[2])
Een deel houdt, als een wolk, in 's aardrijks dampkring stand,
En vestigt daar zijn stoel; en zweeft, door lucht en winden
In neveldampen, die met zachter snoeren binden;
En lijdt geene andre pijn dan 't wroegen van 't gemoed,
En 't foltren van 't gekwel dat 's trotsaarts borst doorwoedt.
Daar is 't aan hen vergund, den stervling, ook gevallen,
Te omgeven, te bespiên, met duizend duizendtallen,
En als beschuldiger voor de Almacht op te treên,[3])
Wanneer..... Maar 't is voorby, die bange tijd verdween.
Het bloed des Heilands heeft 's betichters mond gesloten,
Hem neêrgeworpen, en den schuldzoen uitgegoten;
En heel hun mogendheid gaat met een wenk te niet,
Als Hy de wolken drukt, die door de harten ziet.[4])

Dan groot is 't aantal nog der afgevallen Geesten,
Gepijnigd door 't berouw. — Ach! waarom niet, de meesten!
Gy weet het, Hemel, gy-alleen! maar sta my toe,
Dat ik uw wondren zinge, en 't aardrijk kennen doe.
Beklaachlijk is hun lot. Zy konden niet[5]) verbasteren,
Om de Almacht, om zich-zelv', om 't geen Zy wrocht, te lasteren;
Ze erkenden al hun schuld, gevoelden ze, en, helaas!
Het aardrijk werd, als ons[6]), hun woon- en folterplaats.
Hun misdrijf dwingt hen niet, door onze berggranieten
En lagen steens op steen, ten afgrond in te schieten:
Zy vormen zich geen throon, geen aanhang, in een vlucht
Die nog op hoogheid doelt, en macht voert in de lucht.
Maar eenzaam, mijmringvol, benepen, afgezonderd,

---

[1]) 2 Petr. 3, 10.
[2]) 2 Petr. 2, 4 en Judas 6.
[3]) Job 1, 6—11.
[4]) Bij de wederkomst van Christus zal de macht des duivels worden vernietigd.
[5]) Niet zóó ver. Zij waren namelijk wel medeplichtigen, maar geen hoofdschuldigen.
[6]) Evenals voor ons, menschen.

Betreuren zy 't vergrijp, dat door hun boezem dondert,
En wenschen stof te zijn. God hoort het — 't stof der aard
Omvangt hen. De Englengeest wordt met een lijf bezwaard,
Een lichaam, welks gestalte, en vormgestel, en leden,
Zich wijzigt naar elks aart, gevoel, en vatbaarheden,
En 't geestlijk aanzijn toont, in 't stoflijke uitgedrukt; [1])
Gevangnis, waar hun hart gedwee in nederbukt!
Van daar dat onderscheid der duizenden van dieren,
Die aarde, en lucht, en zee, en meeren en rivieren,
Vervullen, en door 't stof krioelen, van geslacht
Verscheiden, uit den schoot der hoofdstof voortgebracht.
God sprak, en aarde en zee gehoorzaamt. Vlugge Geesten,
Bedwongen in den band des stofklomps, zijt gy beesten.
Bedwongen, minder vrij, of minder ingeperkt,
Naar mate uw schuld u perst, of zwakker tegenwerkt.
Van daar die wondre kracht die we in de dieren kennen!
Die kunstdrift; dat besef; die leerzucht; dat gewennen!
Die gramschap; dat ontzach; die liefde en teedre schroom,
(Die haat en woede zelfs, die breidel kent noch toom,)
Waarvan wy 't voorwerp zijn! [2]) — Der Englen aanverwanten,
Vervallen en verminkt, bewerktuigd als de planten
In 't lichaam, zijn ze, als wy, met groeiend leven niet,
Maar denkingskracht begaafd die 't leven-zelf gebiedt. [3])

Gy [4]) schift, gy scheidt hen, geeft hun namen [5]) in de taal
Der Englen, de uwe, en hun nog eigen. — Nachtegaal
Der wouden, ach! uw zang in 't dichtst der loovrenzalen
Kon by haar melody [6]) niet reiken.[7]) — Zangchoralen

---

[1]) Het stoflijk lichaam is een beeld van den geest, die er in huist.
[2]) Die op ons betrekking hebben.
[3]) De dieren hebben (volgens B.) evenals wij, niet een leven dat zich slechts in het groeien openbaart zooals de planten, maar ook het denkvermogen, waardoor de geest het lichaam en het stoffelijk leven beheerschen kan.
[4]) Tot Adam gezegd.
[5]) Genesis 2, 19 en 20.
[6]) De melodie van de taal der eerste menschen en der engelen.
[7]) Deze zin is melodieus door zijn klankverloop evenals het gezang van de nachtegaal zelf.

Des hemels, Gy-alleen behieldt dien zuivren toon,
Die onuitputlijkheid van rijkdom, kracht, en schoon!

ô Vloeibre klanken, waar, met d'adem uitgegoten,
De ziel (als Godlijk licht, in stralen afgeschoten,)
Zich-zelve in meêdeelt! Meer dan licht of melody;
Maar schepsel van 't gevoel in de engste harmony
Die 't stofloos met het stof vereenigt en vermengelt!
Door wie zich 't hart ontlast, verademt en verengelt![1])
Gy, band der wezens;[2]) en geen ijdel kunstgewrocht,
Door arbeidzaam verstand met moeite en vlijt gezocht,
Maar goddelijke gift, met de ademtocht van 't leven,
Aan 't schepsel ingestort zoo verr' er geesten zweven;
En, tevens met zijn val, vervallen en ontaard!
Wat waart ge, als Adams hand zijn scepter had aanvaard!
Nog doet ge ons door uw kracht het stroomgeruisch der wateren,
't Geplasch van 't klettrend nat, 't geklak der beekjens klateren,
Des afgronds joelen op 't gedonder van de lucht,
En 't stormgebulder van den noodstorm als hy zucht —,
Nog 't zacht geritsel van het lover, 't aaklig loeien
Des woudstiers naar zijn prooi, door luistrende ooren vloeien,
En 't tjilpend piepen der gepluimde burgerschap
Met krakend raafgekras of knettrend uilgeknap
Verwisslen[3]) – liefde en haat met onderscheid van klanken
Bezielen; 't spartlen zelfs der dartle wijngaardranken
Erkennen, en den toon waarmeê de braambosch schudt,
Of de olm het hoofd beweegt, wen hy zijn weêrhelft stut.
Nog rukt ge 't hart om hoog, of weet het door uw galmen
Met sombren weemoed, als een mistdamp, te overwalmen;
Stort vreugde en droefheid, stort den hemel voor ons uit,

---

[1]) De taal was Bilderdijk uitademing der ziel, in keel en stemband tot vloeistof verdicht, in de trillende luchtgolf gestold tot klank en woord, en door 't luisterend oor of 't lezend oog in anderer ziel overgeleid.

[2]) Coomhert zegt: „De sprake verzelt, vereenigt ende koppelt de menschen te zamen met onderlinge vriendlijkheid en bedienstigheid."

[3]) Schitterende klanknabootsingen.

Of 't siddren van de hel, vermogend spraakgeluid!
ô Schildring zonder verf, door loutre luchtpenceelen!

1817. D.W. V 124.

Ik denk hier aan de woorden van J. Elring (Bloeml. VII): „Ons land is te klein, ons volk te gering in vergelijking met andere volken om zijn eerste burgers te verschoppen en zich te berooven van zijn eigen krachten. Bilderdijk is een zeer groote kracht; moge men daarom tot het besef komen, dat men niet alleen onze poëzie en onze kunst benadeelt, doch ook de standaard van ons volk verlaagt door Nederlands groot genie in duisternis te begraven."

VOORBESTEMMING DES CHRISTENS.

Daauwdrop van een hooger lucht
Dan des arends steilste vlucht,
Op het aardrijk uitgegoten;
Ziet Gy my, ô eenigst Goed,
Op dees hobbelenden vloed,
Van een aardsche schelp[1]) omsloten.

'k Spiegel, in dit holle graf[1]),
't Etherzuivre licht niet af
In een mengeling van verven;
Maar, omgeven van de nacht,
Moet ik van Uw hemelpracht
Alle gloed en schijnsel derven.

Gy nogthands, Gy laat me ô God,
Niet, ten spel van 't blinde lot,

1817.
Nieuwe Uitspruitsels, 197. D.W. V 151.

---

[1]) Het lichaam.

Worstlend door de baren zwemmen:
Neen, dit weet ik, en gedwee
Kruisse ik de onafzienbre zee,
Zeker van uw heilbestemmen.

De oever wacht my van de rust:
't Windtjen dryft my naar de kust
Die my eenmaal op moet vangen.
Parel aan Zijn halskarkant, [1])
Zal ik, by dén diamant,
Op de borst van Jezus hangen.

De voorstelling der menschenziel als een druppel, een vlok, een vonk van God-zelf, welke wij ook vinden in dat grootsche *'t Gebed*, waarin op de vraaggalm: „Wie zijn wij?" geantwoord wordt:

Een drop; maar die der bron ontschiet,
Die hemel, aard en zee doorvloeit,
Een vonk van 't vuur dat eeuwig gloeit.

Deze schoone philosophisch-dichterlijke voorstelling wordt hier eerst verinnigd, door dien dauwdrop uit hooger luchten op de wereld uitgegoten, tot een parel te maken, besloten in een aardsche schelp: zooals die parel in haar donker graf niet glanst, daar zij het hemel-zuivere licht niet meer weerspiegelen kan, zóo gaat de uit God gevloeide ziel duister schuil in het aardsche lichaam; maar de ziele-parel is niet verloren; eens zal de lijfs-schelp stranden aan de eeuwige kusten, en Jezus zelf zal haar openbreken; maar de opglanzende parel zal Hij nemen in zijne vingeren en vatten in zijn heilig halskarkant, en zij zal aanrusten tegen de lichtende borst van den Heiland zelven. (C. Scharten, Gids 1906 IV 202).

DE STAR UIT HET OOSTEN.

Daar zal een sterre voortgaan uit Jakob, en daar zal een scepter uit Israël opkomen.
Num. XXIV, 17.

Wie Christus zoekt, heff' 't oog

Sprokkelingen, 59. D.W. V 202.

[1]) Halssieraad van edelgesteenten.

Om hoog!
Daar zie hy 't flikkrend licht van 't Godlijk teeken blinken,
Welks schittring, vol van Majesteit,
De glansen door het hart verspreidt,
En allen luister weg doet zinken.

Die Star, wier gloed de zon
Verwon
In tintlend flonkervuur en gouden middagstralen, [1])
Verkondigt Adams nageslacht
Den God, den Heiland, dien 't verwacht,
Om op 't verderf te zegepralen.

Die Star verstrekt geen nacht
Tot pracht,
Noch treedt geleidster op aan 't hoofd der starrenreien;
Noch wisselt schijnsel als de Maan;
Maar wijst der tijden volheid aan
Om 's warelds Koning in te leien.

Al schuwt des hemels as
Den plas,
Toch zinkt de wachtbeerin in nevels onder 't duiken; [2])
Maar deze star kent ondergaan
Noch nevel op de hemelbaan,
Vermogend om heur kracht te fnuiken.

Van, daar de dageraad
Ontstaat,
En de uitgeruste Zon haar renspoor op gaat streven,
Ontdekt het wijze Morgenoord
Die fakkel die zoo schittrend gloort;

---

[1]) De klanken van dezen versregel ver-talen achtereenvolgens 't verschillend licht van 't tintlen, flonkren, stralen.

[2]) Het zevengesternte, de Wagen of de Beerin genoemd, daalt in ons halfrond niet onder de kim, gaat niet in zee onder.

Ten koningsstandaart [1]) opgeheven.

Nu dekt de Dagheraut
Haar goud,
En alle hemellicht vraagt siddrend en ontluisterd:
"Wie is die Koning, zoo geëerd,
"Die zelfs op 't firmament regeert;
"Waar alle glorie voor verduistert?" —

Die Vorst, dien 't firmament
Niet kent,
Die Koning heeft zijn throon in de ongenaakbre zalen: —[2])
Die Koning (hoort het, Starrenheir!)
Daalt mensch by 't doemvol menschdom neêr,
En doet U 't aanschijn onderhalen [3]).

Hy, die zijn stoel in 't licht
Gesticht,
En 't Licht uit Niet, 't Heelal uit licht heeft voort doen komen![4])
Hy, die u uitwierp met de hand
Die duizend heemlen overspant,
En starren schept uit etherstroomen!

Hy, aller schepslen God,
Die 't lot
Der Wareld heeft beslecht! Wien de Englen 't Hallel zingen,
Brengt zaligheid, verlossing, troost,
Aan 't afgeweken menschenkroost;
En gy — verkondt het, Hemelkringen!
Uit PRUDENTIUS genomen. 1820.

---

[1]) Den Oosterschen vorsten werd, in plechtigheid verschijnende, ook een vuurstandaard voorgedragen, (noot van B.)

[2]) Een versregel, klaar van klank, klaar als de praal van een koningszaal.

[3]) Doet u verbleeken; maar hoeveel teekenender zegt dit de dichter!

[4]) Als ge deze drie regels vlug leest, ziet ge onder het lezen telkens het licht opvonken uit het duister.

AAN DE JODEN ONZES TIJDS.

Jes. X, 21.

Zaad van Abram, uitverkoren,
Afgedwaalde, niet verloren
  Kinders der beloftenis!
Laat der Vaadren hoop niet varen,
Die sints viermaal duizend jaren
  't Wezen van uw wezen is.
't Godswoord, eenmaal uitgesproken,
Staat voor eeuwig onverbroken,
  En het wordt of is vervuld.
Zoek voor Heidensche verleiders,
Uw getrouwe Heilverbreiders,
  Met Zijn waarheidsglans omhuld!
Zoek en vraag hen naar de teekenen;
Leer der tijden loop berekenen;
  Plaats en afkomst van den Held,
Dien gy eenmaal zoudt verachten;
Dien uw blindheid zou doen slachten
  Door hun waarmond voorgespeld.
Gy verwacht Hem in de glorie
Van de blinkende viktorie
  Op het heerschend Heidnenrot:
Ja, gy zult Hem weêr zien keeren,
Als de Heer der Opperheeren,
  Wonderdader, sterke God!
Ja, sluit hart en oogen open,
Zie te rug, vaar voort te hopen,
  Hoor de stem der Profecy;
Keer tot uwen Mozes weder,
En erken den Slangvertreder,
  Want Zijn weêrkomst is naby!
Doch heeft de Almacht van uwe oogen
't Dekkleed nog niet afgetogen,

Krekelzangen III, 72. D.W. V 250,

Brave Joden, bidt en beidt!
Zucht ten hemel met Elias,
Maar verlochent uw Messias
Voor geen Heidnen-roekloosheid.
't Zijn geen Christnen die u haten;
Niet, huns Heilands onderzaten,
Ingewijden in uw Wet;
Die u koestren in ons midden,
U beklagen, voor u bidden
In het juk dat u verplet:
't Zijn die God en Heiland vloeken,
U door Duivlenlist verkloeken,
Dat gy aan uw hoop verzaakt.
Wolven zijn het die verslinden,
Blinde leidsliên voor verblinden;
Brave Joden, bidt en waakt!
Voelt behoefte van verzoening,
Schuwt de valsche zelfvoldoening
Van een Filozoofschen waan:
Bukt, volhardt, uw Vaadren waardig,
En Gods Almacht, steeds rechtvaardig,
Zal Zijn licht u op doen gaan.
1823.

Soms ook klankt in Bilderdijks' zangen de geheimnistoon en 't bijbelsch-symbolische van de bazuin. Die toon, donker goud, als een vibratie van goud wolklicht, ontroert en maakt stil. Het is als een roep en een sein tegelijk, een zang en een waarschuwing, een klankuitstorting en een aanklacht.
(Querido).

BEURTREI.

ZANG.

't Vocht, in dampen opgeheven,

Rotsgalmen I, 122, D.W. V 257.

Wordt tot wolken saamgedreven,
  Wandelt 's hemels ruimte door,
    En als regen
    Neêrgezegen,
  Baant het zich op aard een spoor.
't Daalt in kronklend ommezwieren
  Van der bergen hoogten neêr,
En herschapen tot rivieren,
  Keert het naar zijn oorsprong weêr.

TEGENZANG.

't Streeft in uitgebreide stroomen,
Hier langs rijkbebloemde zoomen,
  Daar door steenrots, heide, en zand;
    Liefiijk ruischend,
    Heftig bruischend,
  Zoekt het rust aan 't barre strand.
Statig tredend, driftig spoedend,
  Golft het langs d'oneffen grond,
Ginds weldadig, elders woedend,
  Al verwoestend wat weêrstond.

TWEEDE ZANG.

Thands, uit groene lustvalleien
Die 't een mollig leger spreien
  Met borduursels van de Lent',
Koomt het met verhaaste schreden
D' oceaan in d' arm gegleden,
  Die het als zijn kroost herkent.

TEGENZANG.

Nevel, dampwolk, drijvend water,
Regenguds, of stroomgeklater,
  Maar nog steeds het zelfde nat,
Keert het na voleindigd zwerven
(Waarom noemt de mensch dit, sterven?)
  Daar, waaruit het wording had.

TOEZANG.

Gy, door 't Godlijk alvermogen
Met geen stof uit niet getogen,
  Drop uit 's Levens Oceaan;
Dampwolk, nevel, spel der stormen,
Neêrgeploft by 's aardrijks wormen,
  Maar onvatbaar voor vergaan:
Zoek, ô zoek, door bloei en plagen,
Zoek, door wel- en wanbehagen,
  D'oorsprong van uw wording weêr.
Keer in 't geen gy waart te voren,
En gevoel, in God verloren,
  Eigenzucht noch zelfheid meer!

1823.

TOEKOMST.

Zoo elk van ons het leed voorzag
Van elken naderenden dag,
Hoe zou hy jamm'ren, zuchten, klagen!
Hoe wrijten[1]), worstlen tegen 't lot,
En, wederspannig aan zijn God,
Voor 't hem genakend uur vertzagen!

De kranke kermende aan zijn kwaal,
Beeft voor 't gezwel-doorvlijmend staal
Dat wonden kerft om 't kwaad te heelen;
Al smeekt hy, krimpende in zijn pijn,
De redding van den Medicijn,[2])
Wiens hand hem 't leven mêe moet deelen.
Doch wy, wy wanen ons gezond,

Rotsgalmen II, 141. D.W. V 294.

---

[1]) Twisten, weerstreven.
[2]) Medicus, medicijnmeester.

En slaan den vlijm[1]) die zeegnend wondt
Met weêrwil af, en druischen tegen;
Ja kermen als van ongelijk,
Om 't tuchtigend Genadeblijk,
Het onderpand van enkel Zegen!

Ach! wie 't verbidd', verhoor hem niet,
ô God, die in ons binnenst ziet,
En weet wat we ons ten heil behoeven!
Ja tuchtig, zuiver door de smart
Het zonde- en wareldzieke hart
Door 't Christnen-heiligend bedroeven!

En, ja! verberg voor 't lichtschuw oog
Die toekomst die ons treffen moog;
Zij 't Morgen met de nacht omgeven!
Betrouwen we U wat U behaag,
En, wat ons de ochtend met zich draag,
Geef, dankbaar, U ter eer, te leven!

Wat vrage ik naar mijn stervensdag?
Indien ik U ontslapen mag,
Hoe zou ik de angst diens doorgangs vreezen?
Maak me ieder oogenblik bereid:
Wien zou voor uwe zaligheid
Ooit oogenblik te ontijdig wezen!

Wat siddert een nog weeldrig bloed
Voor 't geen ons de aard ontscheuren moet
En tot dit tijdstip vaardig maken?
Neen! 'k neem den bittren heildrank aan
Om met mijn Heiland in te gaan,
Die geen der Zijnen zal verzaken.

Hy leed wat niemand lijden kan;
En wat, wat is dat lijden dan

[1]) een mes om een ader te openen, lancet.

Wat hier of lijf of ziel moog prangen?
  Hy, hy slechts, leed, en 't was voor my;
  En ik, waartoe is 't zoo ik lij'? —
Om 't my verworven heil te ontfangen.

1824.

LIEFDE TOT GOD.

(zang).

Doof des Hemels klaarheid uit,
  'k Zal mijn God beminnen:
Dat de Hel heur kaken sluit',
  'k Zal Hem toch beminnen.
Zy de dood een eeuwig graf,
  'k Zal Hem toch beminnen:
Neem my hoop en uitzicht af,
  'k Zal Hem toch beminnen.
Neen, geen Hemel is mijn doel;
  Neen, geen eeuwig strafgevoel
  Speelt my door de zinnen.
Neen, verdwijnen vreugd en smart,
't Eigen wezen van mijn hart,
  Is, mijn God beminnen.

1824.

Uit den Lat. Hymnus van Francisc. Xaverius: Affectu amoris in Deum.

Navonkeling I, 140. D.W. V 325.

Wij hooren hier de godsdienstige extase, die met wreede vooronderstellingen als 't ware de ziel kastijdt, om slechts dat ééne onveranderlijke antwoord haar te ontpersen, van haar onuitroeibare liefde tot God. Dit heerlijk

gedicht zou van Gezelle kunnen zijn. Het is vertaald uit een latijnschen hymnus van Franciscus Xaverius, maar Bilderdijk had het denkbeeld van dit gedicht ook in alexandrijnen of coupletten kunnen omzetten, waarin niets van dat innig geluid, dat klinkt als 't roepen van altaar tot koor in 's harten cathedraal, ware overgebleven. (C. Scharten, Gids, 1906 IV 201).

GELOOVEN.

Is dan 't gelooven u zoo moeilijk, sterveling?
Gy wildet weten? gy begrijpen (nietig ding,
Uit stof genomen om tot stof te rug te keeren!)
Wat zelfs de vatbaarheid van hooger wareldsfeeren
Te boven gaat? — Wiens geest, in 't stoflijk kleed geklemd,
Zijn vrije werking in de omplooiing voelt gestremd,
En door den schemer van geheel verduisterde oogen
Zich t'elken oogenblik in 't voorwerp ziet bedrogen;
Die niet kan denken dan in 't beeld der stoflijkheid,
Door 't enkle schijnbaar van een beeldvorm die misleidt;[1])
Die weten? Die, wat is, bevatten? — Kunt gy 't wenschen;
't U-zelv' verbeelden is niet mooglijk, dwaze menschen,
Ten zij ge u willends wie en wat ge zijt, verzaakt,
En in verhitten waan tot meer dan Englen maakt.
Gy, weten! op deze aard? in dit verganklijk leven
Ten proefstaat — ja, tot straf- en zuivringsplaats gegeven?
Begreept ge, als moedervrucht en eer gy 't daglicht zaagt,
Hoe de uchtendzon deze aard van uit haar kimmen daagt;
Wat licht zij?[2]) wat het zien, het rieken, hooren, smaken?
Wat ademen van lucht? wat sluimren zij of waken?

Nieuwe oprakeling, 8. D.W. V 350.

---

[1]) Wij kunnen slechts denken in de stoffelijke vormen, die wij waarnemen. Maar deze vormen zijn slechts schijn en niet het eigenlijke wezen der dingen, hetwelk voor ons onbegrijpbaar is. De stoffelijkheid is slechts schijnbaar, kan zich slechts aan ons openbaren enkel door een beeldvorm, maar deze misleidt.

[2]) Is.

Begrijpt het teedre wicht als 't laving voor zijn dorst
Van uit den levenswel der moederlijke borst
Met wondre werktuigkunst der lipjens op mag trekken,
Waartoe die zuigenskracht, die spierbewerking, strekken;
Of smaakt het minder in de weldaad die 't geniet,
Zoo 't voedend vocht hem toch door 't slikkend keeltjen vliet?
Wanneer gy de aard betreedt met opgerechte leden,
Bedenkt ge, of weet gy zelfs by 't plaatsen van uw treden
Hoe 't middelpunt der zwaarte in 't lichaam wordt geschraagd,
Op dat ge in elken stap geen val, geen beenbreuk, waagt?
Of als ge op Luit of harp de snaren meent te tokkelen,
Begrijpt ge 't snarenspel in eigen vingerknokkelen?
Begrijpt ge uw voeding zelfs? — Wat wil dat trotsch verstand,
Het zinnelijk gevoel nahinkende in zijn band,
Zich-zelf begrijpen of den oorsprong van zijn wezen,
Daar 't zelfs geen oogen heeft om 't scheppingsblad te lezen,
Maar (alles weemlend voor zijn blikken) niets erkent,
Dan kringen, waar 't zich mede en om en weder wendt?
De Godheid weten, ô, haar raden, palen zetten,
Bestemmen, naar zijn wensch door uitgedachte wetten,
ô Dwaasheid, waardig den verworpling in de nacht
Die nooit een dageraad van Zijn verlichting wacht!
De Godheid weten! Neen, maar leer Haar te ondervinden;
Ontsluit Haar 't hart, gevoelt, gy 't voetspoor-bijstre blinden!
Zy leidt u langs den weg van haar Voorzienigheid.
Volgt, volgt Haar, naar het licht dat u aan 't eind verbeidt,
En dan door eigen gloed u zelf in 't hart zal dringen,
Als 't overtogen vlies uit de oogleên los zal springen!
Dan, als ge op de aard niet meer met gluipend halfbespiên,
Maar God uit hooger stand in 't schepslendom moogt zien,
Dan zult ge — en ach, dan nog zijn Godheid niet bevatten,
Maar leeren 't geen gy zijt in dankbren oodmoed schatten.
Tot zoo lang, scherp uw geest; maar, voor verleiding doof,
Sla de oogen neêr en buig, en, stervling — heb geloof!

Zie eeuwen rugwaart. — Toen by 't eerste morgenglimmen
Des Christendoms, 't Heelal, by 't weemlen van de schimmen
Door licht en duister aan het worstlen, 't godendom

Der Heidnen afviel; en hun Filozofendrom
Zich vruchtloos afmatte om met angstig boezemhijgen
Door krachten van 't verstand ten hemeltrans te stijgen,
En d'oorsprong van 't Heelal, den God die 't heeft gewrocht,
En de oorzaak van ons zijn, in dubbend mijmren zocht.
Hun ladder om zoo fier die steilten op te treden,
Waar was die? — 't Was, helaas! een luchtsprong van de Reden;
Hun voet gleed uit, men stortte, en met gespleten hoofd
Werd eindlijk in een God (maar welk een God!) geloofd.
Een God wien beitelslag noch ijzermoker smeedden,
Neen, maar 't verstand zich bootste uit de onverlichte Reden;
Waarin de zelfheid van den maker even zeer
Werd aangebeden als in 't marmer van weleer! —
Bedrieglijke Eigenmin, steeds in u-zelv' gevangen,
Wat poogt ge, als aan een draad in 't windrumoer gehangen?
En door den storm geschokt nu hier- dan derwaart heen?
Wat juicht ge uw vrijheid toe in 't slingren van de leên,
En boogt op vlerken waar ge u inbeeldt meê te vliegen?
Wat wilt ge u-zelve, wat die om u zijn, bedriegen?
Wat tast, wat grijpt ge met uw Reden? — IJdle lucht. —
En echter in ons hart ligt heete waarheidszucht! —
Ja, zoek een Godsdienst, die dat worstlend hart bevredig',
Gy wijsgeer! maar, helaas, gy vindt uw boezem ledig.
Gy waart en wroet in 't rond door brein en ingewand,
En eindlijk geeft gy 't op, dier onrust niet bestand.
Porfyrius[1]), ik zie uw kwellingvolle ontroering,
Onzeekre twijfling, en verwarde zielsvervoering,
Waarin gy 't sterven, ja, al de angst die 't ooit verzelt,
Voor zulk een prang verkiest als u om 't harte knelt.
Ach, duizenden met u, die in dien doolhof duizelend,
Zich-zelv' met bliksemvloek op bliksemvloek vergruizelend,
Het Niet verlangden, ja, het zéker eindloos leed,
Voor 't doorstaan van een staat zoo onverdraaglijk wreed!
Gelooven moet ge, ô mensch! Gelooven. — In 't gelooven
Is rust, in dit-alleen. Die balsem daauwt van boven,

---

[1]) Een Nieuw-Platonist in de derde eeuw na Chr. Hij was een leerling van Plotinus.

En laaft den boezem met verkwikking. Daar die faalt,
Wordt rustloos in het rijk der schimmen omgedwaald.
Daar schept zich dweepzucht dan verwarde schemerbeelden,
Grijpt schaduwen in d'arm die kranke hersens teelden,
Knielt voor haar neder in verrukking, en aanbidt.
Rampzaalge, tot wat eind, en met wat schuldloos wit,
En toch, hoe schuldig! — Ach, uw doel is rust te zoeken,
Al ware 't onder de aard in 't dal der Helsche vloeken.
Het hart behoeft ze, ja: Die rust is 't hoogste goed.
Maar, stervling — ze is alleen by Jezus, in Zijn bloed.
1824.

Vergelijkt men de breede uitrolling, die soms plotseling zich inhoudt en als steigerend gaat opstaan, zijner alexandrijnen, met de eentonig-bedaarde afgemetenheid van het meer dan dertig jaar oudere echtpaar Van Winter-Van Merken, dan begrijpt men eerst, wat Bilderdijk voor 't Hollandsche vers heeft gedaan (Kloos).

WAARSCHOUWING.

Wat liet ge u, schaapjens, onder 't weiden,
Door de ongebaande ruwe heiden,
Van de onuitputbre levensbron
Naar doorgespleten bakken leiden,
Waar zelfs geen drop u laven kon?

Wat loopt ge op onbekende stemmen
Van die den herderstaf omklemmen,
Van 't pad naar de u gewezen kooi?
Hun fluitjen zal geen wolf betemmen,
U steeds beloerende als zijn prooi.

Neen, 't is de staf niet dien zy dragen
Die 't wolvenras heeft afgeslagen,
Bespat met 's Opperherders bloed;
Wat zult ge u aan hun leiding wagen,

Navonkeling I, 168. D.W. V 357.

Zy voert de dood u in 't gemoet!

De zilvren bel moog vrolijk klinken,
En aan den hals des hamels blinken,
  Door valsche moordlust opgesierd;
Gy! volgt niet op dit hel rinkinken,
  Waarvan gy 't bloedig offer wierdt.

Doch neen, 't is alles niet verloren
Zoo lang gy nog 't geroep moogt hooren
  Van die u by de heilborn wacht:
Keert weder, keert in de oude sporen,
  Voor 't vallen van de donkre nacht.

Die nacht waarin hyeenen huilen,
U lokkende uit hun donkre kuilen
  Door 't nagebootste spraakgeluid,
Waar zy 't afzichtbre hoofd verschuilen
  In geurigriekend heidekruid.

Keert weêr naar de u bekende streken,
Naar de alle dorst verslaande beken,
  En d' aan heur boord gebouwden stal.
Herkent Zijn stem, hoe afgeweken,[1])
  Die nog weêrgalmen blijft in 't dal!

Nog staat Zijn hut den kudden open,
Wanneer, van 't angstig zweet bedropen,
  't Verdoolde lam zich tot Hem wendt.
Nog laat u de avond redding hopen,
  Al spoedt de lange dag ten end.

Maar wee, ja wee dien, duizendmalen!
Die, na in 't duister om te dwalen,
  De staldeur reeds gesloten vond.
Hoe duur betaalde hij zijn dralen!
  Voor dien rees nooit weêr morgenstond.
1825.

[1]) Hoe ver gy ook moogt zijn afgeweken.

LOFZANG.

De gantsche aarde aanbidde U en psalmzinge U
Ps. LXXI, 4.

Groot is de Heer! ontelbre hemelen
Zijn 's Allerhoogsten throongesticht;
Zijn wagens, wolk by wolk die door de luchttrans wemelen;
Zijn rossen, 't bliksemlicht.

Het morgenrood is 't wederschijnen
Der zoomen van Zijn rijksgewaad;
En aller zonnen glans zinkt weg in nachtgordijnen,
Voor d'enklen wenk van Zijn gelaat.

Genadig ziet Hy uit den hoogen,
Op 't aardrijk neder, en 't herleeft.
Hy fronst: De steenklip scheurt, in laaie vlam gevlogen,
En de as der wareld beeft.

Looft de Almacht met uw schitterstralen,
Gy, lichten die Zijn burchttrans siert!
Gy, aarde, zing Zijn lof met duizenden Choralen,
En, zonneheiren, vreugdeviert!

Bruischt Hem ter eer, ontembre baren!
Rivieren, stroomen, ruischt Zijn lof!
Buigt, ceders, kroon en top; neigt, wouden, loof en blaâren,
Voor Zijnen naam in 't stof!

Brult, welpen uit de woestste streken,
En zingt, gy orglend pluimgeslacht!
En rotsen, die de vlam Zijns bliksems heeft ontsteken,
Rookt wierookoffer aan Zijn macht.

Loof, Weêrgalm, Hem in dubble klanken!

Navonkeling II, 44, D.W. V 371.

Natuur, barst uit in melody!
En gij, ô Vorst der aard,[1]) vliet weg in bruischend danken,
Tot enkle harmony!

U heeft Hij boven al beschonken,
U met gewiekten geest begaafd,
Die, gloeiende, en genoopt van onuitbluschbre vonken,
Door lucht en wolkgespansel draaft.

Ja, roem Hem, die, geen lof behoevend,
Ze u afeischt t'uwer zaligheid,
Niets vordrend, en geen hart dan tot zijn heil bedroevend;
Maar 't zuivrend daar het schreit.

ô! Gy, de God van mijn betrouwen,
Hoe hebt Ge ook my uw zorg betoond!
Gy hebt me, in Uw genâ mijn Heiland aan doen schouwen
En 't hoofd met 's warelds smaad gekroond.

'k Zal, wilt Gy 't, weêr in 't woeste dwalen,
In Uwe Vaderzorg te vreên,
En wachten blij gemoed de koestring van Uw stralen,
Door 't akeligste duister heen.

Ik eer by 't schuimen van de baren,
In elke watergolf Uw macht,
By 't buldren van den storm met dankbaar zielsbedaren,
Als waar de kalmte lacht.

'k Wil. eischt Gy 't, berg en rots beklimmen,
En 't lichaam baden door de wolk,
En duizlen niet van vrees by 't aaklig tegengrimmen
Van de aan mijn voet ontsloten kolk.

Ik zal mijn hoofd ter nachtrust strekken
En sluimren zonder zielsangst in,

[1]) de mensch.

Tot dat me Uw morgenstond van 't leger op zal wekken,
En voeren tot Uw dischgezin.

1825.
Vrij gevolgd naar Kleist.

OORDEEL DES NAASTEN.

Wie zijt gy die een ander oordeelt?
Jacobus.

Wie zijt ge, ô trotsaarts, die uw naasten 't vonnis spreekt?
Keert de oogen in u-zelf, en (huichelaars!) verbleekt.
Wroet in den boezem niet uws naasten. In u-zelven
Valt meer dan 't oog verdraagt, beproeft gy 't, op te delven.
Wordt mooglijk de een te licht door 't lokaas meêgesleept,
Of de ander door een drift tot roekloosheid gezweept,
Verliest een derde zich in 't schijnschoon van vermaken,
Of sluimert in de boei wie 't plicht was zich te ontslaken;
Wat weet gy, welk een dwang, indien de vrome viel,
De Hemel toeliet tot beproeving van zijn ziel;
Wat overmacht hem knelde en siddrend met zich sleurde,
Terwijl 't bestormde hart van zelfverwijt verscheurde,
De lust vervloekte, en in zijn binnenst, voor genot,
In 's Duivels keten wrong, en omzag naar zijn God?
Ontzien wy 't Godsgeheim, wy menschen! Heilgen vielen.
Wat wierd er hier op aard van straffelooze zielen,
Waar 't alles bloot staat voor verzoeking? Worm der aard,
Wie zijt gy, zoo u God voor 't ijslijkst niet bewaart!
Wat wordt gy, zoo ge u-zelf zoo 't oog meent op te heffen
Dat Hel noch wereld meer uw fiere borst zou treffen?
ô Wacht u! — Toon u-zelf voor 't vleeschlijk zwak bestand,
De Duivel Hoogmoed loert en sluipt in 't ingewand,
Hy die ook Englen uit hun reinheid af deed vallen,
En 't schaamtloos voorhoofd heft om God in 't oog te brallen,

Zich zelfbestandig roemt, op vrije krachten prijkt,
En als 't den weêrstand geldt, aan 't domme hart bezwijkt,
D'onzaalge neêrploft door zijn steunsels om te wroeten,
En dan, der Hell' ten prooi, te trapplen met de voeten.
"'k Ben beter! beter dan mijn naaste!" — Wie hy zij,
Rampzaalge, sidder! Neen, vervloek uw huichlary.
Wat is er goeds in u, gy, prooi der Hel geboren?
Onmachtig, boos van aart, voor de eeuwigheid verloren;
Dit zijt ge. Of, zijt ge in God door Christus geest herteeld,
Hy is 't die in u leeft, wiens heiligheid gy deelt.
En gy, verheft ge u dan? — Voor wie heeft Hy geleden? —
Voor hun, die, 't hoofd om hoog, met zelfvoldoening treden?
Neen; slechts voor zondaars. Hun is de aanspraak op Zijn bloed.
Volmaakt zijn — stervling, welk een waanzin! Eén is goed,
Wy niet. Verlosten zijn 't, Gods Englen mogen 't heeten,
Door d'invloed van hun God, geen roekloos zelfvermeten.
Verachting van zijn naaste is zondig, Duivlenval.
Bid, Christen, bid voor hem! — Gods raadbesluit staat pal.
Verdoem gy niet, noch tracht in 't lotgeheim te dringen.
God kent Zijn wondren weg met elk der stervelingen,
En slaat wat ademt, gâ, met onverwrikt gezicht:
Boor in de toekomst niet, wat daar verholen ligt.
Hy kan in 't uiterst uur als de oogenblikken nijpen,
Den vuurbrand aan de vlam die om hem grijpt, ontgrijpen,
En mooglijk, dat die val die u zoo gruwzaam is,
Bestemd is in den weg tot zijn behoudenis.
Verhef u niet, maar vrees! — Ja! laat de Christen beven,
Den zwakke, door 't gedrag ooit ergernis te geven;
Zij onze wandel rein, bedachtzaam, onbesmet;
Maar — geen verdoemen, neen! geen oordeel naar de Wet!
Ach, de onze is liefde. Bid wanneer uw broeders vallen:
Wy struiklen t' elken stap; uw doemspraak doemt ons allen.
Ja zalig, hy die valt om op te staan! — En ach!
Wat is het richtsnoer dat uw oordeel vormen mag? —
De Wet? — Neen, Christen, neen! — Betracht haar; ja, 't zijn
[plichten,
Zich naar het voorschrift van de zedenwet te richten,

Doch maakt ze u heilig, Gode onwraakbaar? Neen, ô neen.
't Is, moet ze u reeglen, Jood- of Heidendom alleen.[1])
Neen, Christus schept Zijn wet in 't binnenst der gemoederen,
Ze is Liefde, Liefde-alleen tot God en onze broederen!
Die drijft eens Christens hart; geene andre spreekt daar in;
Zijn leven, heel zijn ziel, is God en menschenmin.
Heur vrijheid maakt u vrij van wet en offeranden;
Ga, geef uw Heiland dank, d' ontstrikker van die banden,
En oordeel naar dees wet die liefde-alleen gebiedt,
Maar, zondaar in u-zelf by zondaars, schend ze niet!
Vergeef, en bid, en hoop vergeving, maar geen rechten:
En laat wien 't toekoomt[2]), naar de onfeilbaarheid beslechten!
1826.

„Gy zijt my dierbaar, gy! — 'k heb veel van u ontvangen,
En slechts een ijdlen galm brengt u de erkentnis toe;
Maar zie, zie op my af, en dat ik in mijn zangen
Voor 't minst uw leer en les, mijn gids! geen schande doe!"

J. A. ALBERDINGK THIJM, Bij Royers borstbeeld van BILDERDIJK.

BOETZANG.

Ps. LI.

Wees my genadig, God, voor wien ik nederkniel,
Naar de uitgestrektheid van Uw Godlijk mededogen!
Zie op 't verdorven hart vol zondenschuld en logen,
Dat smeekend zich ontbloot voor Uw geheiligde oogen,
In goedheid nederwaarts, hoe eindloos diep ik viel.

Delg uit, mijn wanbedrijf, mijn zinloos zelfvermeten,
Mijn aangreep op Uw recht, mijn schendig plichtvergeten,
Roei ze uit, en zuiver my van de ongerechtigheên:
'k Erkenze en gruw er van in 't nijpende geweten.

Schemerschijn, 7. D.W. V 436.

---

[1]) De wet alleen maakt u slechts tot Jood of Heiden.
[2]) Dit is de alleen Onfeilbare.

Ik zondigde, ô mijn God, en zondigde U alleen!

Ja, 'k zondigde U alleen! Geen' Englen, hoe verheven!
Geen' schepsel van Uw hand, maar U-alleen, mijn God.
'k Erken, 'k belijde 't U die misdaân kunt vergeven,
Gevallenen verheft, en zondaars roept ten leven;
Geen' begenadigd stof, [1]) Uw oppermacht ten spot.

Ik tergde Uw heiligheid en daagde U uit tot wreken,
In zuisling weggesleept by 't hollen van de lust:
Mijn schuld vervolgt me, omzweeft me, en laat mijn ziel geen rust;
En in Uw doembesluit het vonnis uit te spreken
Rechtvaardigt U dit hart zijn diepen schuld bewust.

Helaas! 'k ben zondig, en in zondeschuld ontfangen:
Mijn moeder bracht my voort in ongerechtigheid:
De zonde blijft my steeds in stalen ketens prangen:
Maar God, Gy eischt een hart, dat waarheid aan blijft hangen,
Die Ge in den boezem stort, die op Uw goedheên pleit:

Ontzondig my, ô God, met de ijzop der genade,
My sprenklend met het bloed dat voor den stervling vloot;
Het bloed des offerlams dat Hel betemde en dood
Wanneer 't der zonde vloek aan 't kruishout op zich laadde,
En maak me als zuïvre sneeuw van uit der wolken schoot.

Laat my 't verblijdend woord van Uw vergeving hooren!
Stort me Uwe vreugde in 't hart, in 't innige gebeent',
Verbrijzeld door Uw schrik en rammlend dor geweend;
En doe me Uw toorneblik in wanhoop niet versmooren,
Maar schep me een zuiver hart, door Uwen Geest herboren!

Vernieuw me een vasten geest, bestendig in zijn plicht,
En ach! verberg my niet Uws aanschijns zalig licht!
Neen, laat Uw Heilge Geest my niet geheel verzaken;
Hergeef me Uw heilgenot en 't kindren-toeverzicht,

[1]) Geen engelen of heiligen.

En laat me een zondig volk Uw weldaân kenbaar maken!

Bevrij me, ô God mijns heils, van bloedschuld! Ja, van 't bloed
Waar toorn en wraak naar dorst, al verwt het staal noch handen.
ô Ruk hun wortel uit van 't diepverpest gemoed
Dat, in zijn weêrwil zelfs, ontembre tochten voedt,
En scheur my 't zuchtend hart uit 's Boozen gruwelbanden!

Zoo galmt mijn vrije borst van uit der zonden prang
Uw lof, geduchte God, in juichend maatgezang!
Geen offer is Uw eisch, geen bloed van ouderdieren,
Geen rookend ingewand van ram- of runderspieren;
Neen, maar 't verbroken hart in biddend zelfbedwang.

Ontbind mijn lippen, Heer, dat ze Uwen roem gewagen!
Een neêrgebukte geest die aan zich-zelf verzaakt,
Dien wilt Ge, ô groote God, die is Uw welbehagen!
Dit offer worde U steeds door Christnen opgedragen!
Dit offer wordt niet by Uw heiligheid gewraakt.

Uw Sion smeekt, ô Heer, de volheid van Uw zegen;
Verhoor! Omring Uw Kerk met mogenheid en kracht!
Dan zien we uit reine zucht het wierook allerwegen
In heilig Liefdevuur ten Hemel opgestegen,
En 't zondig eigen-zelf ter offerhand geslacht!
1826. (Naar Psalm 51.)

Deze zelfvernedering van Bilderdijk komt echt uit zijn binnenste en neemt den lezer voor den dichter in. (Kloos, Bilderdijk 92). Hier denk ik aan Allard Pierson's woord: „In die worsteling, welke zelfbegoocheling en zelfgevlei uitsluit, ligt voor my Bilderdijk's groote tooverkracht. Een nieuw gezichtspunt, een vingerwijzing, een geniaal vermoeden; het oogenblikkelijk ruischen van een vleugels ag, die u zelf van hemellust doet beven; een verrukkelijke maat, die plotseling en telkens weer uw innerlijkst aan het zingen brengt; een stout en treffend beeld, dat u mede doet zeggen: poëzie is onze ware taal; verzen, die u het vergezicht openen in een wereld van hooge bespiegeling of u inwijden in ongekende teederheden van gevoel; en boven dat alles gedurige sporen

van den strijd, door een menschelijke ziel gestreden, ter verovering, haast iederen dag opnieuw, van haar edelst geloof: ziedaar wat men by hem vindt en telkens zich weer opgewekt voelt te zoeken."

'T CHRISTENPAD.

Ontrust u niet, getrouwe Christenzielen,
Al loopt uw pad door 't aaklig duister heen,
Door bosch en den [1]), die van gevaren krielen;
Maar waag het niet, ooit zijdwaart af te treên.
Een tastbre nacht moog d'ademtocht verstikken,
Het stormgegier ons raatlen in het oor,
Struweel en struik de voeten als omstrikken;
Wijkt, wijkt geen tred van uit het rechte spoor!
Dat spoor ligt vast, is in de rots gehouwen,
En door geen wiel in vluchtig zand gedrukt.
Niet opgehoogd met moeizaam samenstouwen
Van brijzlend puin uit bouwpraal omgerukt.
't Ontzinkt hem niet, die, met gelijke treden,
Bedaard en stil, op elken voetstap let,
(Hoe meer beperkt, hoe minder uitgegleden,)
En netelspits en doorne fier verplet.
Zy kwetsen vrij, doen bloed en tranen wellen!
Dat bloed verlicht waar 't moede hart verflaauwt,
Vermoeiingpijn den matten voet doet zwellen,
En 't klamme zweet het lichaam overdaauwt.
Dat bloed verlicht, en, ja! dat tranendruppelen
Verfrischt de borst die in den gloed verstikt,
Doet nieuwe kracht door long en aders huppelen,
En 't is het leed, dat zelf in 't leed verkwikt.
Wat waant ge, ô mensch, met lust by lust te zwelgen?

De voet in 't graf, 166. D.W. VI 7.

---

[1]) Den of dan, schuilhoek, hol.

Wat is 't genot met zijne aanloklijkheên?
Wat doet vermaak, dan steeds zich-zelfs verdelgen?
't Verwoest zich, ja, en dien het streelt, met één.
Het leed-alleen, het leed heeft kracht van heeling;
God schenkt het hem, wien Zijn genâ bewaakt.[1])
Bedroefden, juicht in deze uw lotbedeeling!
Neen, voor geen zoet heur bitterheid verzaakt!
Schroomt op uw weg geen pijnlijk voetdoorpriemen,
Geen wilden tak die kleed of voorhoofd scheurt;
Maar, 't oog gevest op Jezus geeselstriemen,
Dank Hem-alleen, wiens gunst ze u waardig keurt.
Is 't nacht voor ons, eens zal de morgen rijzen;
Geen aanstoot meer belemmert dan ons pad,
En heel uw ziel zal Gode dank bewijzen
Voor elke wond en bloed- en traanenspat.
1826.

Het medelijden roepen we daarom voor Bilderdijk niet in. Als de stormwind de takken niet geeselt, wortelt de eik niet vast en diep. Fel geslagen te worden is nu eenmaal deel van 't profetenlot. Om heel andere gunste vraagt Bilderdijk zelf: „Die dit leest bidde voor mij", en er is voor hem gebeden, en dat gebed is verhoord; en zelf heeft hij in 't eind zijn God, die hem nameloos lijden toebeschikte, uit het diepst zijner ziel voor dat lijden gedankt (Dr. A. Kuyper, Bilderdijk 22).

'T GEBED.

Gy, vogel die op rots en klip,
Van 't golfschuim overbruischt
In 't schuddend nest gehuisd,
Aan 't in den storm geslingerd schip
Den klaaggalm toekrijscht van uw wee,

Vermaking, 17. D.W. VI 12.

---

[1]) Beroemd geworden regels.

Gy, jammervolle Alcyone,[1])
Daar ge in het weduwlijke kermen,
De winden noodigt tot erbermen,
En eindloos Ceïx, Ceïx krijt;
Tot, op 't geklepper van uw vleugelen,
Het stormgeweld zich in laat teugelen,
Waar 't woedende op de baren rijdt!

Al overschreeuwt het piepend lied
Ontboezemd in mijn leed,
Den heeschen schorren kreet
Van uw ontembaar krijschen niet,
Niet mindert scheurt het wolk en lucht
Wanneer mijn borst ten hemel zucht,
Om door een duizendtal van kringen
Tot 's Hoogsten zetel door te dringen,
Naar aller zielen toeverlaat.
Dan, dan ontplooit het vlugger wieken
Dan 't wolkdoorsteigrend Arendskieken,
En die geen stormwind nederslaat.

Verr' boven lucht en morgentrans
Waaruit de blijde lach
Van d' opgewekten dag
Onze aard ontnuchtert door zijn glans;
Verr' boven 't starrenvonklend praal-
plaveisel van de azuren zaal,[2])
Woont, die den teugel aller dingen
Met zachten zwenk weet om te dwingen,

---

[1]) Alcyone, zich in zee stortend bij het aangespoelde lijk van haar man Ceïx, werd in een ijsvogel veranderd.

[2]) Prachtverzen, waarin de praal- bij uitstek uitblinkt door het aanhouden van de stem bij versterkt accent, dat het eerste lid van praal-plaveisel krijgt door de snijding aan het eind van het vers.

Wiens oogwenk leven schept en dood;
Die 't thands, de toekomst, en 't voorleden,
Met de eeuwenstroom der eeuwigheden,
In éénen enklen blik omsloot.

Maar, daar in 't ongenaakbre licht,
Waar, voor Uw throon gestrekt,
De Seraf 't oog bedekt,
En siddert voor Uw aangezicht;
Waar de ongeschapen heilzon blinkt,
En 't al van Hallelujah's klinkt;
Daar, God, schouwt Ge op dit aardrijk neder,
Als vader, ons weldadig, teder,
En vloeit ons zegen van Uw hand!
Daar, in 't gejuich der Hemelchoren,
Wilt Ge ook den stervling bidden hooren,
Den machteloozen slijkverwant.

Wie zijn wy, wriemlend wormgebroed,
Dat Gy er 't oog op slaat,
Voor ons den dageraad
In blijde schittring rijzen doet,
Voor ons den grond met bloemen strooit,
Met rijpend goud onze akkers tooit,
Met sappig ooft de boomgaard zegent,
Uit wolken vruchtbre teelkracht regent,
Het zaad in 's aardrijks boezem stooft?
Wie zijn wy dat Ge ons, zondenslaven,
De volheid kwist der duizend gaven,
Die onze logheid zwelgend rooft?

Wie zijn wy, dat, versmacht in 't leed,
Ons hart zich in 't geklag
Tot U verheffen mag,
En de opgeheven jammerkreet
Van uit het toegewrongen hart
U aan mag roepen in zijn smart?

Wie, dat Gy ons gehoor wilt geven,
Uw roede zelv' ons opgeheven
  Genadig matigt als Gy slaat;
Vergeving schenkt en schuldverschooning;
Ja straf verandert in beloning
  Waar zich 't berouw in tranen baadt!

  Wie zijn wij? — Stof en zichtbaar niet;[1])
    Maar — werkstuk van de hand
    Die heemlen overspant!
  Een drop; maar die der bron ontschiet,
  Die hemel, aard, en zee doorvloeit!
  Een vonk van 't vuur, dat eeuwig gloeit,
En nevens 't licht der Serafijnen,
Ter Uwer glorie door moet schijnen,
  ô God, ô Welaâr van 't bestaan!
Ja wy, ook wy, met de Englenreien
Bestemd Uw glorie uit te breien,
  Wy bidden U, schoon duizlende, aan!

  Wy smeeken te Uwaart, en Gy hoort.
    Geen stormend windgeblaas,
    Geen raatlend wolkgeraas,
  Dat de U gewijde beê verstoort;
  Die, als de uit U gedaalde vlam[2]),
  Weêr opvaart waar zij oorsprong nam,
En, uit Uw hemelgeest ontsteken,
Door lucht en neevlen heen zal breken;
  Niet op d'onzuivren adem drijft,
Noch in 't omweemlend overwolken
Der dampende aardsche jammerkolken,
  Op luchtkringwalmen hangen blijft.

  Gy hoort, ô ja, verhoort. — En wien?
    My, nietig aardekroost,

[1]) Een niet, dat zichtbaar is, een nietigheid en een schijn.
[2]) Op Elia's offer, 1 Kon. 18.

Uit slechten klei gebootst!
My die Uw oogwenk niet verdien. —
Doch ja — het voorwerp hoe gering,
Waarvoor Uw Zoon zich 't stof omhing,
En tot ons eeuwig leedbevrijden,
Het wreedste jammer wilde lijden.
Gy, ja, verhoort ons zielsgebed.
Gy hebt Zijn offer aangenomen! —
Knielt, door Zijn bloed verloste vromen,
Wie in Zijn naam smeekt, is gered!

1827. (Het begin naar Euripides.)

Het is of we op de ijzige hoogten der Mont Blanc zijn, zegt Huet. Doch wij denken bij dit gedicht eerder aan den adelaar, die boven de sneeuwtoppen uitzweeft, en wiens boezem blaakt en brandt. De strofenvorm is zwaar als het lichaam van den vogel, die met machtigen en breeden vleugelslag zich verheft door de wolken. En wanneer 's dichters gedachte ten hemel gestegen is en zich ontrukt heeft aan de ellenden, voelt hij, ademend in die zaligheid, de rust terugkeeren, en gaat het vers, in deze lichte atmosfeer zwevend, kalmer in majesteit voort, rustig voortwiekend als de arend: Ver boven lucht en morgentrans". Weder terug naar de aarde kaatst nu de lichtstraal van zijn gebed: „Maar, daar in 't ongenaakbre licht". (G. Elring, W. Bilderdijk 1908, bl. 37).

JEZUS INTREDE TE JERUZALEM.

Matth. XXI.

Niet op glinsterende wielen
Van een gouden praalkaros,
Niet in purpren Koningsdosch,
Niet op vlammensnuivend ros
Dat op pluim en zadel trotsch
Huppelt op geleerde hielen,

En, van bruischend bloed verhit,
Schuimend knabbelt op 't gebit.

Niet omstuwd van lijfstaffieren
Met een schitterenden drom,
Onder 't tromp- en paukgebrom
Van een vorstlijk wellekom,
Zwevende den Hofstoet om
Met ontplooide feestbanieren,
In den praal der majesteit,
Maar in stille staatlijkheid.

Niet by 't myrrhe- en mastiksmeulen
Onder 't krakend styraxblad
Dat in 't zwaaiend wierookvat,
Met een goudgevonkel spat, [1])
Nadert hier zijn koningsstad
Op het needrig lastdierveulen,
Davids langbeloofde zoon;
Hy, te groot voor aardschen throon!

De Idumeesche palmenmeien
Van een juichend vaderland
Zweven echter hand in hand,
't Galmt en juicht aan allen kant,
Oog en boezem blaakt en brandt;
Kleeders ziet men 't pad bespreien!
't Is de Vorst uit Judaas stam,
Die in 't zijne wederkwam!

Ja, door wanden, lucht, en dalen,
Barst het blijd Hozanna uit:
(Heil den grooten Davidsspruit!)

[1]) In deze drie verzen hooren we 't kraken, zien het zwaaien en het goudgevonkel, doordat deze drie op zichzelf reeds klankrijke woorden den vollen nadruk krijgen in het vers.

Dat het op 't gebergte stuit.
't Zegenend triomfgeluid
Davert door de Hemelzalen,
Waar het met het Englenlied
Voor Gods zetel samenvliet.

Weelde en vreugde vinden haar uitdrukking in de rijke klankvolle rijmreeksen.
1827.

LICHT EN SCHADUW.

Tot dat die dag aankoomt,
en de schaduwen vlieden.
Hoogl. II, 17.

Wanneer de blijde middagzon
Uit onbewolkten boog
Ons toelacht van omhoog,
En vol van glans in de oogen blinkt;
Dan krimpt de schaduw weg en slinkt,
Beschaamd of 't wezen mocht,
En of zy schuilplaats zocht.

Maar daalt die gloênde wareldbol
In 't spoor, en wandelt hy
Het middagpunt voorby,
Dan rekt de zelfde schaduw weêr
Zich uit; en groeit steeds meer en meer,
En maakt zich, stond aan stond, [1]
Tot meester van den grond.

Vermaking, 194. D.W. VI 51.

---

[1]) Het gestaag zich uitrekken der schaduw wordt in deze drie verzen aangeduid door het overspringen (enjambement) van den zin over het eind van het vers in *weer zich uit,* en door de herhalingen *meer en meer, stond aan stond.*

Zoo is 't, waar 't hooger Hemellicht
Zich instort in 't gemoed.
't Ontblakert in den gloed,
En 't schijnt, de zelfheid gaat te niet
In 't hart waarin 't zijn stralen schiet;
't Is hemel, wat men voelt,
Wat oog en hart bedoelt.

Dan ach! die blijde middag houdt
By d'aardschen mensch geen stand,
Te naauw aan 't stof verwant.
Zijn zwakheid draagt geen hemel, neen
In 't dal van onmacht en geween,
Maar zijgt weldra, vermast [1])
In geest- en lichaamslast.

Dank echter, dank, ô groote God,
Voor d'aanblik in 't gezicht
Ook zelfs van 't vluchtigst licht!
't Houdt troost, verkwikking in, en kracht,
Voor die in lijdzaamheid verwacht
Op 't uur dat hem Uw hand
In beter oord verplant.

1827.

Heerlijk vers, schoon van denking, en de mystiek vertolkend der smachtende ziel. De ingehoudenheid van den vorm is mede bewonderenswaard.
(Elring, Bloeml. 196).

VOORJAAR.

Als in eenen dag der slachting.
Jacobus.

De lang verwachte zwaluw kwam

Naklank, 30. D.W. VI 127.

[1]) Afgemat.

En rept aan 't bruine lijf de zilverpluisde vlerken,
Brengt zonneschijn en loof aan bosch en wandelperken,
En schenkt aan 't zwangere ooi zijn klaaglijk-blatend lam [1]).

Ja blaat vrij klaaglijk en verlegen,
Onnoozle met uw zachte en hagelwitte vacht,
Al kent gy 't moordhol niet waar u de vraatzucht wacht:
In de Echo galmt de Dood uw bevend blaten tegen.

Zoek, zoek de zoete moederspeen;
Hoe kort zult ge aan heur voet die zuivre lust genieten!
Hoe kort is 't, of uw bloed, uw schuldloos bloed, zal vlieten!
Uw leven, uw genot, spoedt in een nachtwaak heen.

't Is weinig, wol en melk te brengen!
Uw room, uw warme vacht kan menschen niet voldoen.
Voor d'onverbidbren eisch der wreedheid is geen zoen:
Verdelger is hun naam, hun lust is bloed te plengen.

Maar sterf, in dit uw lot getroost:
Ook ons is 't moordend mes des slachters opgeheven;
Wy weten 't, zien 't van verr' met nutloos tegenstreven,
En elken dag wenkt ons zijn glinstring uit het Oost.

ô Mochten wy 't als gy verwachten,
Onnoozel, onbesmet, gewasschen aan den vliet
Die voor het Christlijk hart van uit den rotssteen schiet;
Hoe vrolijk boden we ons aan 't ons bestemde slachten!

---

[1]) Welk een fijne teekening van de, schoon dan niet om zichzelf voorgevoerde zwaluw, die haar *zilverpluisde vlerken rept;* welk een gedurfde woordformatie in dat *zilverpluisde*, een woordformatie, die ons wellicht nu niet zoo ongemeen lijkt, neen, maar zooals men er sinds Bilderdijks dood gedurende vijftig jaren zelden aantreft. De vierde regel is prachtig van klank met dat *klaaglijk-blatend lam*, dat in zoo zwakke en gelaten tonen den pijnlijken geluidswrong van *zwangere ooi* oplost (C. Scharten, Gids 1906 IV 197).

Geef, Hemel, geef dit elk van ons!
Zoo grijpt geen wolfsgebit ons hangende in de doornen:
Zoo is de dood geen straf, geen blijk van Uw vertoornen,
Maar 't hardste sterfbed wordt een lieflijk eiderdons.

1827.

TOEZANG VAN ZUCHT NAAR 'T VADERLAND.

Vrolijk juicht het moede ros,
Als het, van zijn banden los,
Zaâl en akkerspan ontheven,
By het zinken van den dag
Vrij zijn leden rekken mag,
Aan de weî te rug gegeven.

ô Dan schudt het hals en lijf,
Van den harden arbeid stijf;
Springt en huppelt, speelt en dartelt;
Wentelt door het malsche kruid;
Hinnikt het genoegen uit,
Dat geheel zijn borst doorspartelt.

't Riekt den balsem van het gras,
't Frissche van den waterplasch
Die zijn heete dorst mag koelen —
't Voelt zijn vrije lenden niet,
Of het werpt zich in den vliet,
Om het zweet zich af te spoelen. —

Doet gy minder, droeve mensch
Aan den eindpaal van uw wensch,
Van des lichaams last ontslagen;
Van het harde toomgareel,
Mondgebit, en lendenzeel,
't Lange leven lang gedragen?

Affodillen I 109, D.W. VII 170.

Als een zuizende avondlucht,
Daar gy van vermoeidheid zucht,
U haar zoet laat tegenvlieten,
Aâmt ge dan niet, blij te moê,
Dat verkwikkend windtjen toe,
Om uw ziel in uit gieten?

Ja, gy doet het; ja gy hijgt
Dat een zon ter kimme zijgt,
Die uw' folter uit moest maken.
Ja, gy werpt uw stofkleed af
Voor de koele rust van 't graf
En een zaliger ontwaken.

1814.

Dit vers herinnert door zijn zinnebeeld in het eerste deel, en zijn gemoedelijken, vertrouwenschenkenden toon in het tweede deel, aan Jan Luyken's beste liederen.

ODEN

MAAT.

AAN ALPIJN.

HORATIUS NAGEVOLGD.

Gy zult gelukkigst zijn,
Alpijn,
Met altijd niet te diep in' holle zee te streven,
Noch, voor een zwarte lucht
Beducht,
Uit voorzorg al te dicht aan 't klippig strand te kleven.

Wiens lust in middelmaat
Bestaat,
Zal onder 't dompig riet zijn dagen niet bedelven,
En houdt zich van den nijd
Bevrijd,
Die op de schittring blaft der vorstenhofgewelven.[1])

De hoogste abeelentros
In 't bosch
Wordt ook het felst geschokt door slingrende onweêrvlagen;
Zwaarst ploft het grootst gevaart'
Ter aard;
En 't spits der bergen rookt van 's Hemels donderslagen.

Hy hoopt in 't ongeval,
En zal

---

[1]) Dit door B. saamgekoppeld woord geeft hier goed den indruk van geweldigheid en grootschheid.

Verspreide Gedichten I, 115. D.W. VIII 50.

In voorspoed d' ommezwaai van 't wankle lot verwachten,
Die rustig, onbenard
Van hart,
Geluk en ongeluk kloekmoedig kan verachten.

Die 't dorre winterweer
Zijn' keer
In 't rond des jaarkrings geeft, zal 't ook weêr af doen wisselen.
Is 't heden ang, 't verdriet
Verschiet
Voor 't naaste blinkend licht van Titans vlugge disselen.[1])

Apollo spant de pees
Niet steeds
Van de elpenbeenen boog, van dood en weedom zwanger;
Maar wekt met vrolijk veêl-
gespeel
De dichtluim weêr in 't hart van d' ingeslapen' zanger.

Bewijs u altijd groot
In nood,
En moedig tegen 't wee! en toon in voor de winden,[2])
Daar 't zeil te lustig spant,
Verstand,
Met, eer de storm u naakt, een reefjen in te binden!

1786.

---

[1]) de zonnewagen. Blinken zal wel een drukfout zijn voor blinkend.

[2]) in voor de winden = in gevallen dat het voor de wind gaat.

Een enkele maal heeft B. dezelfde versmaat als Horatius gebruikt, die evenwel aan onze taal niet past en te geknusteld lijkt. Hier heeft B. op gelukkige wijze een eigen strofe gevormd, waarin de korte versregels het ongestadige verzinnelijken der plotse grillen van het lot, de lange de standvastige bezonnenheid van den maathouder.

LENTEZANG.

Reeds doen Lentes medgezellen, [1])
  Uit den sluimer opgestaan,
Zeil- en vlaggedoeken zwellen;
  Effenen de waterbaan;
  Blazen Westerluchtjens aan,
Die de beemden weêr herstellen
Van de zilte najaarswellen,
En de beekjens af doen snellen
Naar [2]) de leiding van heur hellen,
Zonder dat de zweepen knellen
  Van den winterschen orkaan.

Prognes nakroost, [3]) droef te moede,
  Met den boezem opgescheurd,
(Daar ze, in onvergeetbre woede,
  't Angstig hoofd ten hemel beurt,
  En om Itys noodlot treurt,
Dat geen wraak haar ooit vergoedde)
Zoekt zich, op eens hooibergs roede,
Reeds een' vrijen wijk en hoede,
Waar zy 't voorjaarsnestjen broede,
En het blinde jongsken voede,
  Dat naar aas en voeder peurt.

In de welige valleien,
  Thands met mollig gras bedekt,

Verspreide Gedichten I, 101
D.W. VIII, 55.

---

[1]) de zephyrs, de westewinden.
[2]) volgens, overeenkomstig.
[3]) de zwaluw. Volgens de Grieksche mythe was Progne, treurende om haar vermoord kind Itys, in een zwaluw veranderd.

By de schaapjens, die zy weien,
Op den klaver uitgestrekt,
En door zanglust opgewekt,
Doen de dartle herderreien,
Onder 't vrolijk kransenbreien,
De aangename veldschalmeien
Klinken over land en heien,
Om des Veldgods oor te vleien,
Daar hij langs de heuvels trekt.

't Jaartij roept tot vreugdemalen,
Lentefeesten, zang en dans,
Waar de schuimende pokalen,
Volgeschonken tot den trans,
Schittren met een' dubblen glans.
Laten wy des ademhalen
Van des levens staâge kwalen,
Winst- en wijsheidzucht bepalen, [1])
En, eer geest en lust verschalen,
Schat- en boek- en rechterzalen
Wislen voor den bruiloftskrans!

1791.

HORATIUS van verre nagevolgd.

Ja, wel van verre! De rijke reeks van rijmklanken suggereert weelde en onuitputtelijken overvloed.

ZOMER.

Weigert thands het Oogstgetij'
Frissche bloemen, graslivry,

---

[1]) perk zetten aan winstbejag.

Zomer strengelt gulden airen
Door zijn kronkelende hairen,
  En treedt overvloed op zij';
Zie en heî en heuvelzanden
Onder zijnen voetstap branden,
  En verstuiven door de lucht!
Beek en stroom en meir verdroogen,
Plant en spruitjen, uitgezogen,
Op hun stengels neêrgebogen,
  Snikken nâar den jongsten zucht.

  Klei- en leemgrond barst en splijt,
  Daar de zon zijn korst doorsnijdt;
Beuk en Pijn en Eik verschroeien
Van zijn sapverteerend gloeien,
  En gaan kleur en lommer kwijt.
Alles wat de hand der Lente
Op de dorre takken entte,
  Jonge scheutjens, levend groen,
Alles zwijmt in kracht en verven,
Alles schijnt van spijt te sterven,
By de glorierijke gerven
  Van het voedend Jaarsaisoen.

  In den gindschen Elzenschaâuw
  Ligt de maaier, mat en flaauw,
Door den middag uitgebraden,
In zijn tapplend zweet te baden,
  Zuchtend naar den avonddaauw.
't Meisjen veegt met purpren handen,
Gloeiend van het zonnebranden,
  't Druipend voorhoofd lachend droog.
Laat de lucht haar frischheid rooven,
Fier van aan zijn zij' te sloven,
Raapt zy airen, bindt zy schoven,
  Het genoegen in het oog.

Op den dorgeblaakten grond,
Ligt de meestertrouwe hond
Naar den ademtocht te hijgen:
Wind en bosch en vogels zwijgen,
En de stilte heerscht in 't rond.
't Rundvee slechts, door dorst ge-
[drongen,
Loeit met uitgezette longen
Door de kaalgeschroeide wei';
En de weêrklank van de dalen,
Met een akelig herhalen,
Schijnt den nood te willen malen
Van de zwijgende vallei.

't Zijsjen, schuilende in het riet,
Roert, uit vrees, de wieken niet,
Voor het hevig zonneblaken;
En de groene vorschen kwaken
In de leêggedroogde vliet.
't Zangrig Choor der Filomeelen,
Ruimt en Beuken en Abeelen,
Door het krekellied verdoofd.
Reeds staan groene muskadellen
Aan den geelen rank te zwellen,
Reeds begint de boom te hellen
Van het zachtkens rijpend ooft.

Zelfs het schubbig watervolk
Voelt de grondelooze kolk,
Als het zandig bed der beken,
Van een laauwen gloed ontsteken,
Van den bruinvisch tot de bolk. [1])
't Geeft beweging noch gewemel
Door de baren, aan den hemel;
Alles schuwt den heeten dag.

---

[1]) het is dezelfde visch als de wijting, zegt B.

Het gevogelte, in zijn holen,
En de visch, in 't wier verscholen,
Alles zoekt, beangst, verstolen,
  Hoe het dien ontwijken mag.

  Lieve, teedre Hartvriendin!
  Kent gy, deelt gy mijne min,
Ach, wat heeft het heetste schroeien
Van het felste Zomergloeien
  By de Liefdefakkel in?
Rijpen moog het korenairen,
Boezems door zijn wicht bezwaren,
  't Woud ontkleên van loof en blaân;
Liefde doet de harten branden,
Zy doortintelt ingewanden,
Smelt en slaakt metalen banden,
  En zy kent geen wederstaan.

  By een wijder zonnestand
  Zwicht des zomers felle brand,
In een luttel tijds bezweken,
Wen een koeler Hemelsteeken
  't Najaar aanvoert in het Land.
Maar laat jaar of leven klimmen,
Waar zy eens de borst deed glimmen
  Daar verduurt zy tijd en eeuw.
Hoe de Wareld keer' of draaie,
Hoe de kans des noodlots zwaaie,
Altijd blaakt zy lichterlaaie.
  Ook by 's levens wintersneeuw.

  Kom, mijn lieve levenslust!
  Zien wy, in die vlam gerust,
Dagen, jaren henenrollen,
En den tijd voorbij ons hollen
  Mits hy deze vlam niet bluscht.
Laten we in die wentelingen,

Altijd minnend, altijd zingen,
  Aan elkanders hart geprest!
Laten 's Afgronds vloekgenooten
Thronen 't onderst boven stooten,
Ons van erf en goed ontblooten,
  Zoo ons die vertroosting rest!

  Nog, verstijfd van ouderdom,
  Van den arbeid lam en krom,
Met den hals naar 't graf gebogen,
En verduisterd in mijne oogen,
  Al zijn keel en zangtoon stom: —
Nog, als hand en kniën beven,
Zal ik voor uw liefde leven,
  Juichen in ons Echtgeluk; [1])
En die min ons zalig maken,
Als ik, met dat eigen blaken,
Op uw dan verbleekte kaken
  Een bevrozen kusjen druk!

1799.

---

[1]) Die belofte heeft de dichter gehouden.

GROOTHEID.

Geloof niet licht aan Groote mannen,
  Aan Wondermenschen, wijd beroemd:
't Zijn Wareldgeessels en Tyrannen,
  Die 't aardrijk met dien naam benoemt.
De ware Held, de ware Wijze,
Hoe meer hy in verdienste rijze,

Poëzy II, 210. D.W. VIII, 81.

Hoe minder hy in de oogen straalt;
En, die den roem der wareld winnen,
Begoochlen slechts der dwazen zinnen,
Om dat hun ware grootheid faalt.

Met ijdlen damp en smook omgeven,
Vertoont zich 't Nachtspook [1]) aan 't gezicht,
Het hoofd ten starren opgeheven,
In 't scheemringgevende avondlicht.
Maar nader! 't Voorwerp zoo ontzettend,
In d' eersten opslag zoo verplettend,
Heeft al die grootheid van den schijn.
De damp, waarmeê het is omtoogen,
Verdubbelt zijn gestalt' aan de oogen,
En 't blijkt een nietig ding te zijn.

Maar vest uw blik op één dier Bergen,
Met ijs en Wintersneeuw gekroond,
Die d' adelaar des Hemels tergen,
En zeg my, hoe hy zich vertoont?
Verheft hij 't hoofd wel op de kimmen,
Als om den Hemel aan te grimmen?
Verbaast hy de oogen die hy trekt?
Schijnt niet veleer zijn hoogte matig,
Zijn rijzing even zacht als statig,
Zijn luister met een wolk bedekt?

Doch waag het, om hem op te stijgen.
Hoe verder u uw voetstap brengt,
Hoe meer uw matte borst zal hijgen,
Hoe min gy hem bestijgbaar denkt.
In 't eind, na de onvermoeidste poging,
Genaakt gy 't doel van uw beooging:
Zie daar den langgewenschten top!
Helaas! hoe vindt gy u bedrogen!

---

[1]) Zie het gedicht Het nachtspook bl. 91.

Hier rijst hy 't steilste naar den hoogen,
Hier ziet gy geen beklimmen op.

Niet anders is voor die hem kennen,
De Wijze, wien die naam betaamt:
Niet zulken, wier geleerde pennen
Hun Letterdievery beschaamt:
Niet zulken die op lof van dwazen
Met gretigheid en wellust azen,
Verslaafd aan ijdelheid en waan;
Maar zij, die in zich-zelf besloten,
Door roem noch naspraak om te stoten,
Als rotsen op haar wortels staan.

De stormen mogen om hem gieren,
Zijn kruin is boven wind en weêr:
Hy lacht met kluisters en lauwrieren;
Zijn eigen waarde maakt zijn eer.
Hy weet zich-zelven juist te schatten,
En zoekt geen schijn van meer te omvatten
Noch draagt te koop wat God hem gaf!
Maar, om zich andren nut te maken,
Zal hy zijn eigen kring verzaken,
En dalen tot den hunnen af.

Verwondring voor zich op te wekken,
Is verr' beneden 't geen hem past:
Wie de oogen tot zich tracht' te trekken,
Geen Wijsheid is aan praalzucht vast.
Hy zal een leeftijd met ons wonen,
En nooit zijn meerderheid vertoonen;
Ja, als zijn kennis ons verlicht,
Zoo schijnt hy 't slechts uit ons te delven,
En wy, wy danken 't aan ons-zelven,
Wat we aan zijn Wijsheid zijn verplicht.

Doch koomt, en kent hem meer volkomen,

En zoekt den peil van wat hy zij!
Dan wordt zijn grootheid eerst vernomen,
Dan blijkt zijn innige waardy!
Dan zal hy dat Gebergt' gelijken,
Wier toppen altijd verder wijken,
Naar mate dat wy wijder gaan;
En, moedloos na een reeks van jaren,
Zult ge alle denkbeeld laten varen,
Om ooit met hem gelijk te staan.

1800.

Men hoort het melodieus geluid van dit vers, welks rijzing ook even zacht als statig is, welks luister als met een wolk is bedekt (G. Elring, W. Bilderdijk 51). En bij den berg denkt de lezer, die B. doorlas, aan den dichter zelf.

WINTER.

Mat van 't ingespannen pogen
Van haar Moederlijken schoot,
Moê van leven uit te breiden,
Zien wy de Aard zich overspreiden
Met het rouwkleed van den dood.
't Hoofd van sluimer overladen,
Rukt zy, hijgend naar het graf,
Bladerkroon en bloemsieraden
Van heur vlecht en boezem af.
Ach! daar zijgt zy, ach! daar zwijmt zy, dor en levenloos ter rust!
De adem, die haar borst bezielde,
't Vuur, dat door heur aders krielde,
Zijn gedoofd en uitgebluscht.

Poëzy I, 70. D.W. VIII, 84.

Lucht en hemel stemmen samen
  In haar somber grafmuzyk
By 't gebrom der Noordorkanen:
Lucht en hemel storten tranen,
  Die verstijven op haar lijk.
In de plaats van kruid en lover,
Strooit de wind er vlokken over
  Van het reinste vochtkristal.
Rust, ô rust, gy vruchtbre Moeder,
Tot U 't woord van d' Albehoeder
  Uit dees doodslaap wekken zal!

Alles sneeft. — Bedrukte loten,
  In uw Moeder wortelvast!
'k Zie u sap en voedsel derven;
'k Zie u, rank voor rank, versterven,
  Uitgedroogd van stam en bast.
Zonder morgenglans of kleuren,
Zie ik d' ochtend met u treuren,
  Als zy door de nevels ziet.
Ach! de dagtoorts schroomt te klimmen,
En, verheldert zy de kimmen,
  Zy verlicht den hemel niet.

Welk een lot bedreigt u allen,
  Burgers van 't ontbladerd bosch!
Waar zult gy den nood ontschuilen!
Vlucht, ô vlucht naar diepe kuilen,
  Vliedt naar waterpoel en rots!
Van den honger opgedreven,
Huilt, dat woud en velden beven,
  Wolf en Tijger om zijn aas:
Gy, zoekt gy in andre luchten
Lenteloof en Zomervruchten,
  Hier heeft slechts verwoesting plaats!

Stille doodslaap, zoo ontzachlijk

By het zwijgen der Natuur!
Hoe verbazend, hoe ontzettend,
Hoe beklemmend, hoe verplettend,
Is me uw aanblik in dit uur!
Ach! mijn boezem schijnt te breken;
De adem dreigt te blijven steken;
't Bloed vloeit rugwaart als verschrikt:
Borst en kniën trillen, beven,
En de welbron van het leven
Wordt in 't levensvocht verstikt!

Hoe! gaat alles dan verloren?
Stort het leven weer in 't niet? —
Neen, die aanblik van vernieling
Is behouding en bezieling,
Die de onzichtbre Macht gebiedt·
Ja, die doodslaap is een zegen,
Die een schepping op kan wegen:
Doodslaap, die het leven teelt!
Die, voor de uitgeputte krachten,
Stroomen levens geeft te wachten,
Waar des Scheppers hand in speelt.

In het sneeuwbed neêrgedoken,
Leeft de beer van eigen bloed.
Op den grond der waterplassen
Wordt de zwaluw der moerassen [1])
Door den stillen slaap gevoed.
Duizend der gevlerkte dieren,
Duizend die door 't zandbed zwieren,
Sluimren ter ontwaking' in:
Duizend, met de vonk van 't leven,
Van den eierdop omgeven,
Tot des levens aanbegin.

---

[1]). de kikker.

Haast vernieuwt zich geest en adem,
  Jeugd en bloei, en vaag, [1]) en lust!
Als 't geblaas der Westenwinden
De Elementen gaat ontbinden,
  En het Aardrijk wakker kust.
Als Natuur by 't blij ontwaken,
Met een nieuwen gloed aan 't blaken,
  In vernieuwden glans verrijst;
En een Wareld, nieuw herboren,
Met vernieuwde Jubelchoren
  De Almacht van heur Schepper prijst.

Rust dan, rust, ô vruchtbre Moeder!
  Rust, ô Aardrijk, rust uw schoot!
Rust ô keen [2]) van bloei en leven,
Rust in dit uw schijnbaar sneven,
  Tot der Lente morgenrood!
Ook uw doodslaap voel ik naken:
Moê van sloven, moê van waken,
  Helt mijn lichaam naar het graf:
Maar de Lentedag zal schijnen
Door de zwarte grafgordijnen,
  En ik breek mijn sluimer af.

1803.

DICHTKUNST.

Een kroon van meer dan Zonnestralen
Moet om des Dichters schedel pralen,

Nieuwe Mengelingen II, 149, D.W. VIII, 106.

---

[2]). jeugdkracht.
[3]). kiem.

Met meer dan Goden majesteit.
Doch, durft ge naar dien lauwer trachten,
Leert lof en valschen blaam verachten,
Zijt meer dan wat uwe Eeuw vermag!
De roem der laatste Nageslachten,
Zie daar hetgeen gy hebt te wachten!
Den zegen van den jongsten dag!

Behaalt dien, gy, van 't vuur aan 't blaken,
Dat dees mijn borst nog flaauw bezielt,
En mooglijk nog weêr op zou waken,
Zoo de ouderdom met bleeke kaken
Het niet in de asch bedolven hield!
Behaalt hem, gy, die bij dit gloeien
Den bloessem van uw jeugd ziet bloeien,
En door geen onweêr neêrgestormd!
Gy, boezems, voor geen slaafsche keten,
Maar voor de stem van 't vrij geweten,
En echt Bataafschen roem gevormd!

Gy, Vaderlandsche Jongelingen;
Gy, van wier hartenstreelend zingen,
Het windtjen dat uw' hof doorspeelt,
My in deze afgelegen streken, [1])
Van schorren krekelzang bezweken,
Somtijds een toontjen mede leelt!
ô Moog, Bataafsche Zangrenchoren,
Met hoogen Dichtergeest geboren,
Geen lot van weedom en ellend
Uw zangen in het hart versmooren,
Maar steeds dien gladden toon doen hooren,
Waar aan men stille rust erkent!

Licht mocht ik in verloopen jaren
Een luttel roems op Pindus gaâren,
(Helaas, hoe weinig en hoe kort!)

---

[1]). B. was nog in Brunswijk.

Licht wilt ge nog mijn late zangen
Met toegenegen hart ontfangen,
  Hoe stroef en hikkende uitgestort.
Maar ach! mijn' geest den teugel vieren,
De Dichtluim voeden en bestieren,
  Door geen bezwaren neêrgedrukt;
Dit was, van d' aanvang van zijn leven,
Den droeven Zanger nooit gegeven,
  Nu troostloos naar het graf gebukt.

ô Gy, terwijl zijn dorre knokkelen
Thands machtloos zijn de snaar te tokkelen,
  Zijn stem in borst en gorgel stikt,
Vervangt zijn avond, zwart van zorgen,
Door uwen opgeklaarden morgen,
  Die al wat adem haalt, verkwikt!
ô Laat uw vrijen geest niet binden,
Maar zweeft op d' adem van de winden
  De schepping der verbeelding door!
Proeft met het moedige Arendskieken
De krachten van uw eigen wieken,
  En zoekt steeds hooger hemelspoor! [1])

Maar leert, leert denken; leert gevoelen:
Doorschouwt het woest door een krioelen
  Der driften, meester in 't gemoed:
Leert, wat de hooggeschatte reden

---

1). In Frankrijk spreekt men bij zijn groote voorgangers van *maitre*, maar 't genie is meer dan *maëstro*. De meester boeit, doch bindt; 't genie, zelf geïnspireerd, geeft inspiratie en maakt vrij. De maëstro wil zelf in zijn discipelen herleven, maar Bilderdijk is hiervoor te koninklijk van geest. Hij dreef de jongeren voor zich uit. Door hen moest, als hij niet meer zijn zou, *zijn* record geslagen worden. Altoos Excelsior!(Dr. A. Kuyper, Bild. 11.)

Zoo willig in 't gareel doet treden,
  Waar in de drift haar draven doet!
En dan, verheft u onbedwongen;
Vergeet wat andren voor u zongen;
  En vindt uw glorie in u-zelv'!
Niet anders, echte Febus zonen,
Besteeg de Lier, die door heur tonen
De bosschen uit hunn' stand kon tronen,
  Heur plaats aan 't glinstrend stargewelf. [1])

1805.

MORGENSTOND.

Reeds glimt de wentlende oppertrans
Des Hemels met verflaauwde glans
  En dun gezaaide lichten;
De nacht trekt reeds haar lampen in,
Vervoogd van [2]) Febus hofgezin;
  En damp en nevels zwichten.

Nu stuift de zilvren morgenstar
De wielen van den zonnekar
  Vooruit op rappe voeten,
En daagt het blinkend morgenrood,
Nog sluimrend in der baren schoot,
  Den dagmonarch te groeten.

Nieuwe Uitspruitsels, 68. D.W. VIII 188.

---

[1]) de lier werd als sterrebeeld aan den hemel opgenomen.
[2]) onder voogdij gesteld, bedwongen door de trawanten van den zonnegod Febus.

De Noordbeer, schuw van Tethys plasch, [1])
Bekloutert 's warelds killen as,
  Ontsprongen aan zijn wachter:[2])
De dagschrik maakt zijn leden vlug;
Hij tuimelt over hals en rug,
  En sleept den tuchtknaap [2]) achter.

Nu noopt de Titan, [3]) rijk van gloed,
Zijn blaauwe rossen uit den vloed,
  En rent den slagboom open:
Zijn glans verguldt en struik en blad,
En spiegelt in 't gepareld nat
  Auroraas wang ontdropen. [4])

Nu wijkt de zusterlijke maan
Haar broeder uit de hemelbaan,
  En gaat haar beurt verpoozen.
De vale heî verzaakt zijn kleur;
De hemel aâmt oranjegeur;
  De dorre rotsen blozen.

Thands schiet de frissche boerenknaap,
Thands vlijt en arbeid, uit den slaap;
  De stille daken schudden;
De veldgrond vliegt in rep en roer;
De witgerijpte klavervloer
  Vergast de nuchtre kudden.

---

[1]) Het gesternte de Beer gaat voor de bewoners van ons halfrond niet in zee onder. Tethys een Zeegodin.
[2]) de Berenhoeder (Boôtes) of Ossendrijver (Arcturus, een ster van de eerste grootte in den Boôtes.)
[3]) de Zon.
[4]) 't gepareld nat is de dauw die viel van Aurora's wang.

De hokk'ling heft met moedig oog
Het pas gehorend hoofd omhoog,
  En dartelt door de weide:
De kalfkoe zwelt van nieuwen room;
En 't speelziek geitjen schilt den boom,
  Of knabbelt bruine heide.

Verscholen onder 't gastvrij dak,
Of huppende op een lindentak
  By 't krijschen van haar jongen,
Kweelt Progne [1]) 't eeuwig jammerdicht,
En plooit haar wiekjens uit voor 't licht,
  't Gebladert doorgedrongen.

De zeeman biedt in 't holle zeil
Den wind het kostbre leven veil,
  En laat zijn wimpels vletten:[2])
De visscher hangt aan klip en rots,
En zeult door 't brekend golfgeklots
  Zijn volgeladen netten:

Of rust de ranke hengelroê
Met lokkend aas en angel toe
  Voor stiller waterplassen;
Waarmeê hy 't spartlend baarsjen trekt,
Of, achter 't groene lis bedekt,
  Den vischwolf [3]) mag verrassen.

Zoo wordt op 't stil, onschuldig veld
Het leven, van geen angst bekneld,
  Voor zacht genoegen wakker!
De rust bewoont de rieten kluis,
Door schamele eenvoud rein en kuisch;
  De hoop, den vruchtbren akker.

---

[1]) de Zwaluw.
[2]) vlotten, golven, wapperen.
[3]) de snoek.

Maar kommer, bleek en afgemat,
Waart grijnzend door de trotsche stad,
  Met holgeteerde wangen;
Aan sidderende vrees gehuwd,
Met zorg en onrust steeds omstuwd,
  En hopeloos verlangen.

Daar houdt men, na doorwaakte nacht,
Aan Vorstendrempels morgenwacht,
  Belegert hof en deuren,
En spilt den dierbren levenstijd
Op dat men, van rondom benijd,
  Een blooten wenk moog beuren.

Daar vult men kamers, trots gebouwd,
Met bergen op van heilloos goud,
  Dat nooit het hart verzadigt;
En 't vuistverknagende gebrek
Waart krijtend, jamm'rend om 't vertrek,
  Met ijzren boom verdadigd. [1])

Daar sleurt een zinloos Volksgedruisch,
Als stroomen, barstende uit hun sluis
  Wanneer de winden joelen,
Den een op 't rookend moordschavot,
Den ander, tot een schimp van 't lot,
  Naar throon of eerestoelen.

Daar klemmert in heur drakenwrong
Eens booswichts afgerechte tong
  Het recht, den Hemel heilig;
Bekruipt des rechters hart door 't oor,
En laat tot zelfs in Themis choor
  Geen Deugd of Onschuld veilig.

---

[1]) verdedigd, afgesloten.

Hoe zeldzaam, die, in blind gewoel
Van staâge botsing zonder doel,
De kalmte mocht genieten!
De kalmte van de boezemrust;
En, storm of branding onbewust,
Zijn dagen af zien vlieten!

Hy smaakt haar, die de snelheid kent,
Waarmeê de vloed der tijden rent
Om nooit terug te keeren:
Die 't leven op zijn waarde schat,
Het *heden* by de slippen vat,
En 't *morgen* kan ontbeeren.

Die borgt de onzekre toekomst niet,
Noch schept zich bergen van verdriet
Uit ingebeeld verwachten:
Die legt den bangen schrik voor 't graf
Met de ijdele begeerten af,
Die 's levens rust verkrachten.

Die wentelt met geen wentlend lot,
Maar blijft onwankelbaar als God,
Van niets op aard afhanklijk.
Die hecht zich aan geen nietig slijk,
Maar voelt zich zalig, machtig, rijk,
En door geen dood verganklijk.

Uit SENECA vrij gevolgd.

1815.

AAN DE DOOD.

Waart ge, ô Dood, dat naar geraamte,
Dat ontvleescht en saploos been,

Dat, eene eeuw van smaak tot schaamte,
Op de tomben prijkt in steen;
'k Zag, ô Moloch van verschrikking,
Steeds door u te loor gesteld,
Ondanks al mijn traanverslikking,
Klachtversmooring, zuchtverstikking,
Mooglijk ook met zielverwrikking
Uw ontzachbren pijl geveld.

Maar ik zag u onder de oogen,
En in 't open van 't helmet;
'k Heb u 't masker afgetogen,
Dat de harten zoo ontzet;
En wat vond ik in uw blikken,
Of in 't trekken van uw mond? —
Niets dat wijzen kan verschrikken;
Maar een toegenegen knikken,
Dat met troostrijk zielsverkwikken
't Blij verlossingsuur verkondt.

Grijnst gy ook den dwaze tegen,
Als gy bliktandt om zijn koets;
Op uw voorhoofd blinkt Gods zegen
Voor het zieloog des gemoeds.
Ach wat waart gy, Adams loten,
Na den schrikbren zondeval;
Gy, der Englen speelgenooten,
Gv, van hemelgeest doorvloten,
Eeuwig in dees boei gesloten! [1])
Eeuwig in dit jammerdal!

Dood, gy brijzelt onze boeien!
Zij uw hand niet altijd zacht,

---

[1]) Hoe ongelukkig, o menschen, zoudt gij zijn, als ge voor altijd opgesloten in den band des lichaams op deze aarde moest blijven leven.

k Zal haar met geen traan besproeien,
Ik begroet u met geen klacht.
Treed, treed toe, ô Stervensengel,
Wien mijn hart zoo lang verbeidt!
Breek de veldbloem van haar stengel:
Bv der Englen handgestrengel,
By hun dankbaar toongemengel,
Stroomt de zalige Eeuwigheid.

1815.

VERWACHTING.

Hou op, mijn ziel, 't Heelal te vragen,
Hoe, waarom, wat, en wie gy zijt. [1])
De nevelwolken die u dragen,
En, speelbal van d' onzichtbren tijd,
Door de eindelooze ruimte jagen,
Doorscheemren wel van bliksemslagen
Wier flikkring door de scheuren splijt;
Maar, ziet gy uit naar 't morgendagen,
Die afstand is uw oog te wijd.

Wy hobblen door de mistdampbaren
Naar[2]) 't worstlend bruischen van heur vloed,

Nieuwe Uitspruitsels, 65. D.W.VIII 209.

---

[1]) Deze ode bezingt wat in het gedicht *Gelooven* bl 156 werd betoogd: dat ijdel is de waan der philosophen, die meenen dat zij met hun denkkracht de levensraadselen en de raadselen der natuur kunnen oplossen. Daarom wijst B. op de ontoereikendheid van onze zinnen en van ons denkvermogen.
[2]) naar gelang van, naar de willekeur van.

Onzeker waar we heen vervaren,
In 't buldrend onweêr dat er woedt.
Wy laten de oogen om ons waren;
Maar vruchtloos is dat ijdel staren
Naar 't vonklen van een flaauwen gloed,
Die 't dompig nachtzwerk op deed klaren
Dat afschrik en verdelging broedt.

Dees dichten sluier door te boren
Hangt aan geen sterfelijke macht.
In helsche duisternis verloren,
Geteeld tot broedsel van de nacht,
Gedoemd, in dezen damp te smooren,
Waartoe een donkren trek te hooren
Die naar 't ontwijkend daglicht tracht?
De schrikbre noodstorm moet bezworen
Door Goddelijke wonderkracht.

Of voelt ge u in dit woest geslinger
Uws ondanks, machtloos meêgesleurd;
Beseft ge, wiens ontzachbre vinger
De schepping uit haar naven beurt; [1])
Ontwaart ge in u den Aldoordringer,
Den nacht- en nood- en helbedwinger,
Wiens lichtstraal aard en wolken scheurt;
Die één, en zonder mededinger,
Ook u Zijn zorgen waardig keurt?

Laat dan 't Heelal verwoesting loeien;
Wees kalm, en vraag niet; maar verbeid!
De golven die er om u vloeien,
De neevlen, om u uitgebreid,

---

[1]) Ziet gij te midden van dien baaierd daar langzaam rijzen dien donkeren gigantenarm, met uitgestrekten vinger gereed om aan het woeste spel der elementen een eind te maken?

De bliksemstralen die er gloeien,
De donders die de wolken schroeien,
  Verzwelgen in de Oneindigheid,
En haasten 't slaken van de boeien,
  Waarin gy om verlossing schreit.

1817.

Hier wordt het raadsel aller eeuwen bezongen in een vers dat voor alle eeuwen is.

HORATIUS DICHTHULDE.

(Naar HORATIUS carmen 3, 4).

  Daal, edele Kalliopé, [1])
  En drijf, ô Zangster, op mijn beê
Een steigrend lied uit stoute halmen;
  Of, wilt ge, huw aan d' orgeltoon
Van uw betooverende galmen
  De Cyther van Latones Zoon. [2])

  Is 't waar, Godes, verhoort ge my?
  Of streelt me een zoete razerny?
Ik hoor, en in de lucht geheven
  Gevoel ik my door 't zalig dal,
Op Zefirs donzen vlerk te zweven,
  Langs murmlend bosch en waterval.

  Eens strooiden me, als een speelschen knaap,
  Verrast door achteloozen slaap,
De duiven van Diones [3]) wagen
  Met lauwerloof en myrthengroen,

Krekelzangen III, 143 D.W. VIII, 250.

---

[1]) een Muze.
[2]) Apollo.
[3]) Venus.

Daar beer en adder zich ontzagen
Het sluimrend wichtjen leed te doen.

De bergklif die me een rustkoets bood,
Appuuljes korenzwangre schoot,
En 't bosch dat wolvennesten broedde,
Beschouwden 't wonder met ontzag,
En 't moedig kind in Goden hoede,
Dat in 't gebladert' veilig lag.

Der Zanggodinnen eigendom,
Zwerve ik de heuvelketens om,
En klouter op de steile rotsen,
Geblakerd van de middagzon;
Of hoor de woeste strandgolf klotsen,
En rust aan Bajaas [1]) laauwe bron.

Uw heilgen reien ingewijd,
Godessen, mocht geen woeste strijd,
Geen slachtveld overstelpt met lijken,
Geens overwinnaars wraakgeweer,
Geen stortende eik my doen bezwijken,
Noch 't stormen van een buldrend meir.

Neen, met uw bystand aan mijn zij',
Doorkruisse ik zee en woesteny,
Gewillig, moedig, onbezweken,
Waar de ongestuime Borfor woedt
Of 't brandend zand der Oosterstreken
Zich weigert aan d' onvasten voet;

Ja, streef naar 't onherbergzaam strand
Van 't vreemdlingslachtend Brittenland,
Waar zon en zonnespoor verdwijnen;
Doorwâ den halfbevrozen vloed,

---

[1]) Bajae, een badplaats eertijds bij Napels.

(Ontrefbaar voor hun javelijnen,) [1])
Naar Scythen, heet op [2]) paardenbloed.

Gy zijt het, die ons Legerhoofd
In 't veld der glorie moê gesloofd,
By de opgehangen oorlogsvanen,
De borst, in 't krijgsvuur lang verstaald,
In Pindus grot op zoete tranen
En Godenmelody onthaalt.

Gy boezemt zoete Vredemin,
Zachtmoedigheid, Vergeving [3]) in,
Gy doet in weldoen wellust smaken.
Wy weten 't, hoe de bliksemslag
Heel 't reuzenrot [4]) de ziel deed braken,
Ter wraak van 't hooge Godsgezag.

Gy, die 't ontstuimig wareldnat, —
Den loggen aardklomp, — 't nimmer zat
En aaklig rijk der schimmen, — Goden —
En woelziek sterfelijk geslacht —
Vereenigt onder uw geboden,
En 't al omvademt door uw macht:

Gy beefde, toen dat aardgebroed,
In opgezwollen overmoed
Met de armen om 't gebergt' geslagen,
Den Ossa [5]) van zijn wortel brak,
En op d' Olympus-top gedragen
Ten ladder wrocht naar 't starrendak.

---

[1]) werpschichten.
[2]) verzot op; die gretig drinken.
[3]) B. teekent hierbij aan: zeker slaat dit op Augustus' zachtmoedigheid omtrent samenzweerders tegen hem.
[4]) de Giganten.
[5]) berg in Griekenland.

Maar wat 's Tyfêus;[1]) wat de kracht
Van Mimas, met zijn schoudervracht
Van opgeladen bergtopspitsen?
Wat Rhetus grimmig lijfsgevaart?
Of die zich tot een bondel flitsen
De stammen in zijn arm vergaârt![2])

Wat zijn zy? wat 's hun kracht, gespild
Op Pallas Egisvoerend schild?[3]) —
Wat poogt gy, Monsters zoo wanschapen?
Haast stort gy in verplettring neêr;
Hier stelt zich Mulciber[4]) in 't wapen,
Daar Juno, staatlijk in 't geweer.

En hy die Zijn onfeilbren boog
Nooit aflegt, 's warelds blinkend oog,
Die de ongebonden blonde lokken
In rein-Kastalische ader wascht,
Van hemel-ambrozijn doortrokken,
Apollo, hand- en doelwitvast.

Geweld, met wijsheid ongepaard,
Stort in, door eigen wicht bezwaard:
Bedaarde kracht wint aan, en steigert.
De hemel haat het woest geweld
Dat menschlijkheid den toegang weigert,
En van verwaten hoogmoed zwelt.

---

[1]) Even als de anderen in dit couplet genoemden, een Gigant.
[2]) Enceladus.
[3]) De aegis, het schild van Pallas Athene (Minerva). Maar B. schijnt er onder te verstaan de Medusakop, die op haar schild stond gebeeld.
[4]) Vulcanus.

Dit tuigt een Gyges, zoo geducht,
In elk' zijn borst ontwrongen zucht!
Hy, toegerust met honderd handen!
Dit tuigt Orion, die verwoed
Dianaas kuischeid aan dorst randen,
En 't aan haar jachtpijl heeft geboet.

Nog kermt het Aardrijk om beur kroost, [1])
Dat ze, in den bliksem blaauw geroost,
Verzwelgen moest, ter Hell' gezonden:
En 't vuur dat Etnaas keel ontspringt,
Heeft nooit de kerkerrots verslonden,
Die t Godbestrijdend ras bedwingt.

De gier, den dartlen lust ter straff'
Van Tityus, [2]) laat nimmer af
't Hergroeiend ingewand te knagen;
En eeuwig zal, 't berouw ten buit,
Perithoüs [3]) de keten dragen
Die hem in duizend wrongen sluit.

1823.

Ziehier een vrije vertaling, maar als vertaling dan toch een meesterstuk.

---

[1]) de Giganten, de reuzenzonen der Aarde.
[2]) hij randde Latona, de moeder van Apollo aan.
[3]) Die Proserpina, de Koningin der onderwereld wilde schaken.

ITALIAANSCH MEESTERSCHRIFT.

Wat opgespleten Saterspoot, [1])
Gedompeld in een moddersloot
Van edik, roest, en gal,
Koomt dartlen in dit sneeuwen dal
Op nieuwgevonden wet,
Daar Kadmus zwarte dochterjens [2]) zich vlijen naar zijn tred?

Wat huppelt hy en trekt haar 't spoor,
En treedt die zusternymfen voor,
Zich rijend hand aan hand
In onderling gevlochten band;
En mengt uw rappe vlucht,
ô Nonnetjens in rouwgewaad, met sprongen door de lucht?

Ik volg uw huppling, lieve rij!
Mijn oog verzwelgt uw melody
Die 't scherp gehoor ontvliedt,
Maar zwijgend zich in 't harte giet,
En, zonder d' open weg van 't oor,
Geheel de ziel ten speeltuig maakt, heel 't lichaam tot gehoor.

Neen, 't is geen roerloos teekenschrift
Van hamerslag of nagelstift;
't Is leven, 't is gewoel,
Dat adem schept en zielsgevoel,
En lust en leven teelt,
Waar 't zwierende op een losse wiek, langs vrije vlakte speelt.

Hier trekt gy voor 't verwonderd oog
De bocht van 's hemels regenboog,

Krekelzangen III, 170. D.W. VIII, 254.

---

[1]) bedoeld wordt de ganzepen.
[2]) Zoo noemde de Latijnsche dichter Ausonius de letters, door Cadmus uitgevonden.

Of slingert met de sprank
Van Bacchus dartle wijngaard-rank;
Daar sleept ge in stijven zwier
Den statigstillen optocht na, van Kerk- of Krijgsbanier:

Hier prijkt gy op gelijken voet,
In een aan één gesloten stoet
Als 't monstrend oorlogsheir: —
Daar rijst of daalt gy op of neêr,
Uw linie krimpt of zwelt, —
Doch ijlings keert gy in 't gelid, en de ordning is hersteld.

Gy Boksvoet, [1]) als ge in Cyrraas vliet
Het eerste pijpjen sneedt in 't riet,
Van d' adem onbezield,
En 't bevende aan uw lippen hieldt,
En 't halmtjen te gelijk
Uw gretigluistrende ooren trof met org'lend windmuzijk;

Hoe juichtet ge in die blijde vond
Arkadië en 't gebergte rond,
En noodde met dien halm,
Geboomte en rots ten wedergalm!
Maar 't lieflijk ruischend riet
Trof ja, de luistrende ooren wel, maar starende oogen niet.

Doch thands! — Ach alles keert zich om!
De halmbuis zwijgt en toont zich stom,
Maar spreekt op andren trant.
Geen mond bezielt haar, maar de hand;
Geen adem zuigt zy meer,
Noch geeft hem aan 't geopend oor met klankbetoovring weer.

Thands laat die sprekende oeverroof
Onze ooren by zijn kunsttaal doof;
Aan 't oog is 't dat hy spreekt

[1]) Pan.

Door nieuwe kunst die 't hart ontsteekt,
En met een droppel nat
De driften temt, de Wijsheid voedt, 't geweld in duigen spat.

Dan, weinig dit! In 's wijzen hand
Bereik' hy 't harte door 't verstand,
Nog heeft hy andre kracht.
Juich, riethalm! Juich, ô vogelschacht!
Bevalligheid en zwier
Ontplooit zich, treft, verrukt, verheft, door 't schittren op 't papier!

Heil! kunstnaar, door wiens vingrenzwaai
De logge gans, de plompe kraai,
Den leeuwrik uit de lucht
Verwint in sierlijkheid van vlucht,
En van der heemlen trans
De Horen [1]) voor 't begoocheld oog beneên rukt in heur dans!

Neem, Schrijver! neem den lauwerhoed,
Niet sprenkelig van menschenbloed,
Maar die met groene lisch
En myrthenbes doorvlochten is;
En blinke 't diamant
Der fiergedragen pauwenkuif op 't schittrendst om zijn rand!

Voor my, die meê in vroeger tijd,
In konstpenceel- en pennenstrijd
Met andren op dorst treên;
De baan des levens afgegleên,
Sta ik de palm u af
Aan 't randtjen van 't geopend graf,
En reik de ontvormde hand
By 't gapen van zijn holle kluft, slechts uit naar d' overkant.

1823.

---

[1]) de godinnen der jaargetijden.

Hoor nu of zie (want ik twijfel tusschen deze twee uitdrukkingen) den trippelenden dans van dit meesterstuk met al zijn zwier, rijke afwisseling, gelijkmatige netheid en zielvolle uitdrukking (Beets Verpooz. 278). En door welk een eenvoudig middel krijgt hier de dichter den trippeltred in den laatsten langregel! Hij combineert eenvoudig de maat van twee versregels (2 en 3 zijn gelijk 4 en 5) en laat het rijm, dat daar remt, weg.

LANDZANG.

Verleen my hier, ô stille beemden,
Van 't geestverdovend volksgewoel
(Waar harten van zich-zelfs vervreemden,)
Een oogenblik van zacht gevoel!
Hier, na 't gedruisch der levensbaren,
Hier zoek ik 't kalme van de rust;
Hier, waar 't geschommel van de blaâren
De zorgen in den sluimer sust.

Waar Zomer door de Lente wemelt,
Het bloemgeflikker, rijk in pracht,
Met starrendosch den grond verhemelt,
En 't groen met Winters aanval lacht.
Waar de overvloed met volle horen
Zijn schatting uitstort over 't veld,
En onder 't goud van most en koren,
En geur en kleuren samensmelt.

Waar steile en breedgespreide telgen
In saamgevlochten boog aan boog;
Den middaggloed tot niet verzwelgen
Van 't aldoorblaakrend zonnenoog;
Het koeltjen onder 't welfsel dartelt,
En 't schemerlicht vertrouwen schept;

Rotsgalmen I, 139. D.W. VIII 261.

Van 't zoele Westen zacht doorsparteld,
Dat luchte vlindervlerkjens rept.

Waar 't beekjen langs bebloemde weiden
In kronkels wandelt van kristal,
En, siddrend van heur lust te scheiden, [1])
Zijn armen klemt om 't zalig dal;
Om eindlijk met een murmlend zuchten
En 't blaauwe voorhoofd rimplend nat,
't Verlokkend pronktooneel te ontvluchten,
Waar 't loop en ruischen in vergat.

Maar neen — het keert, het wendt zich weder,
En kleeft zich aan, waar langs het glijdt;
Dan ach! — — — daar stort het plotsling neder,
En schuimt en klatert van de spijt.
Nu hoort men 't met een toornig klotsen
Zich golvend wentlen over 't zand,
Of storten langs de dorre rotsen,
En sterven aan een eenzaam strand.

Een vers, door Beets veel geroemd. Ook geheel naar zijn aard.

BLINDHEID.

Zaagt gy ooit den nachtegaal
In de traliekooi gevangen,
Kwelende haar tooverzangen
Als in Pales [2]) loovrenzaal?

Rotsgalmen II, 155, D.W, VIII, 281.

---

[1]) Het beekje siddert er voor terug, te scheiden van de lieflijkheid der weiden.
[2]) beschermgodin van herder en kudde.

Ach! de onzaalge stort haar lied,
Is in wellust opgetogen;
Maar helaas! zy mist heur oogen,
Waant zich in haar lindenboogen,
En haar kerker kent zy niet.

Zoo ook zingt ge, Poëzy,
In dit aardsch verblijf van kommer
Voor de zoele Hemellommer,
Uw verheven melody.
Waan u vrij aan Gihons [1]) vloed;
Waan dat Edens breede palmen
Uwe tonen tegengalmen;
't Is 't gepiep der waterhalmen,
Die de nachtwind ruischen doet.

1824.

ORDE.

(DITHYRAMBE.)

Heb Ik de ordeningen des hemels
en der aarde niet gesteld?
Jerem. 33 : 25.

Heilige Orde dezer wareld,
Die den scepter van gezag
Over nachtbeurt voert en dag,
En een kroon spant, rijk ompareld
Met gevonkel
Van robijnen en karbonkel,

Vermaking, 1. D.W. VIII, 307.

[1]) rivier in het Paradijs, den hof van Eden.

En saffieren flonkerbag!
U wil ik ter eere zingen,
U, behoudster aller dingen,
Wetbestemster van 't Heelal!
Niets ontglipt aan uwe omvatting:
Aan uw band is geene ontspatting,
Of wat stand houdt, kwaam ten val.
't Hemelsch licht ontzonk zijn luister,
't Niet herstelde in eindloos duister
Zijn gevelde heerschappy.
Heel de schepping waar verloren,
De oude baiertnacht herboren,
Woester woest dan woesteny;
En Gods glorie — zwijgt, ô lippen,
Laat het woord u niet ontglippen! —
Ja, Zijn glorie waar voorby. [1])

Ach, ook ik ben aan de keten,
Uitgespannen door den Tijd,
Meê als schakel ingevlijd;
Wat dan schaamde ik mij 't vermeten
Zoo mijn zang de borst ontglijdt?

---

[1]) Dezelfde gedachte wordt ook uitgewerkt in de *Ziekte der Geleerden:*

O heerlijk evenwicht, dat aarde en hemel-
[bollen
Beteugelt en bedwingt van buiten 't spoor
[te rollen,
Dat, zoo ge één oogenblik kon sluimren in
]uw wacht,
De schepping dompelde in een baaiert, éénen
[nacht,
Planeten 't vast gestarut op 't vlammend lijf
[deed horten,
Of, machtloos, in de zon elkaar te mortel
[storten,
En 't godlijk lofmuziek der heemlen stil deed
[staan!

Ja, U zing ik. — Hemellingen
En gy, aarde; helpt my zingen!
  't Voorwerp zij den toon te hoog;
Wat, wat zouden wy verrichten,
Zoo men d' uitslag onzer plichten
  Tegen hun bestemming woog! —

Hoog aan 's hemels welvingkringen,
  Tintelend van vonk aan vonk,
  Zweeft door vuurborduurselpronk [1])
Dwaal- en staartbol in zijn ringen,
  Hun door de ongeschapen hand,
  Die 't oneindige overspant,
Voorgetrokken. Geen verwarren
In het doolhof van de starren
  Grijpt er plaats; maar elk bewaart
Plaats en hoefslag [2]) hem beteekend,
Melody noch ord'ning brekend
            In hun vaart.
Nimmer wanklank in hun reien,
In hun naadren, in hun scheien,
  In hun wending, zwaai, of stand:
Alles toont den God van orde,
Wiens Almachtig woord: het worde,
Alles wrocht in 't schoonst verband.
            Wien de heemlen
            In hun weemlen
  Roemen, als de rotskloofplant. —
Wien de winden in hun bruischen,
  Wien de golvende Oceaan,
  Wien de ritselende blaân
In den hof, ter eere ruischen,
  Wien (van sidd'ring aangedaan,)
Harp en cyther aller Engelen

---

[1]) teekenend woord.
[2]) post.

Dank en lof en glorie mengelen,
Waar zy op de feestsnaar slaan,
En met de oogen
Neêrgebogen,
In aanbidding opgetogen,
Voor Zijn gloriezetel staan.

De aarde, wentlende om heur assen,
Wisselt dorheid, bloei, en dracht, [1])
Hier, met bergmetaal bevracht
En met woestheid overwassen;
Daar, doorsneên met waterplassen,
Van wier boord de vreugde lacht.
Zy, zy brengt heur schattinggaven,
Tot verkwikken, voeden, laven,
't Smachtend leven toegereed:
Spreidt den afgematten slover
Koelend lover;
Zy bekleedt
Velden met een grastapeet;
Bedt den neêrgezegen zwoeger;
Spijst den ploeger
Jaar aan jaar
Met den opgeschoten air.
De in een zoelen lenteregen
Uit Gods hand gedrenkte grond
Biedt zijn ongekliefde klont,
Voertuig van den hemelzegen,
Aan des kouters diepe wond:
Bergt in de omgeploegde voren,
Weekt, en voedt, het groeizaam zaad
Tot een hooger zon mag gloren,
Daar het in haar stoving baadt,
Voor Gods oogen niet verloren.
't Wortelt, zwelt, ontspruit,
Schiet uit,
Groent als 't needrig klaverkruid,

[1]) winter, voor- en nazomer.

Wast en steigert naar den hoogen,
Stelt, met zwangren top gebogen,
Eenen gouden oogst voor oogen
  Die 't gezegend brood besluit.

En gy, 's aardijks Onderkoning,
  Spruitsel uit een droppelspat
  Van een onbegrijplijk nat;
Gy, zoo fier op schijnvertooning,
  Wat beheerscht, wat voert u op
  Tot uw troschen glorietop? —
De Orde, 's hemels sceptervoerder,
Schrik van 's afgronds Alberoerder,
  (Die, weêrstrevig aan heur macht,
Aarde en zuchtende Aardelingen
Aan heur rijksstaf poogt te ontwringen,
  En der dingen band verkracht) —
  De Orde voerde u, schreiend Wicht,
    In dit licht;
Steef uw beengestel en spieren;
Vormde u boven plant en dieren
  Wonderbaar, van trap tot trap,
En ontwikkelde uit uwe aderen
't Onbemerkbaar voortgaand naderen
  Tot de fiere Jonglingschap,
Mannenmoed en mannenkrachten,
Die, wat weêrstand biedt, verachten,
  D'overheerscher dezer aard
  In zijn rangbestemming waard. [1])
Dan braveert gy leeuw en tijgeren,
Klimt met boom- en bergbestijgeren
  Naar de spits van rotsgesteent',
Ja, waar niets aan voet of handen

---

[1]) krachten overeenkomstig de waardigheid, den rang van u, o mensch, die de beheerscher, de onderkoning dezer aarde zijt.

Op des afgronds steilste randen
  Steun of schijn van steun verleent;
Ja, waar 's aardrijks ingewanden
Van verholen vuren branden,
  Met een Helgeloei vereend!
Dan, dan zweeft ge door de golven
  Waar geen zon op 't aardrijk schijnt,
  Waar de wareldbol verdwijnt,
In onstoorbre nacht bedolven:
  Ja beproeft ge zelfs de vlucht
  Door het ijdel van de lucht.
Dan, van zelfwaan opgezwollen,
Telt, doorstreeft gy hemelbollen
  Met door kunst geschapen oog;
Zoekt met onbedachtzaam hollen
  Wat Gods sluier overtoog.
Ach, verbeelding der verblinding
Stoot dan kennis en bevinding
  Bij de gisting van uw bloed
  Mooglijk roekloos met den voet.
Wacht u, stervling, voor u-zelven!
Leer in eigen boezem delven;
  En, het oog op God gericht,
Laat geen waan u 't hoofd doen draaien,
Wervelwind u rond doen zwaaien,
  Maar leef Hem en uwen plicht! —
Dit heeft Orde u voorgeregeld,
Dit de Onfeilbaarheid bezegeld.
  God is 't, die een schennis wreekt
  Die Zijne ordening verbreekt. —
Ach gelukkig, zoo Zijn wijsheid
Eens in kalmte van de grijsheid,
  't Hart dat zelfbedrog ontbloot,
  Dat u aankleeft tot de dood!
Zoo ge al de ijdle winst van 't leven
Aan den Heiland op wilt geven
  En in 't bloed, aan 't kruis gestort,
  Tot Zijne eer herboren wordt! —

Ja, na zoo veel rustloos woelen
Zult ge, door vermetelheid
In verwarring omgeleid,
Wederom den band gevoelen
Waar u de Orde van 't Heelal
Meê ten eindpaal leiden zal.
Uit het toppunt van zijn luister
Daalt de dag naar 't avondduister;
Niets dat aanvang had, bestaat,
Dat die wet niet ondergaat.
Dan, sieraad en roem der schepping,
Eer der Almacht die u schiep
En tot hooger wareld riep,
Ondergaat ge een bloemverlepping
Wen uw bloemgetij' verliep.
Dan ziet ge u de kruin ontverven,
Dan, in asch het vuur versterven
Waar ge in 't stralend oog van glomt;
's Levens prikkel afgestompt;
't Bloed ontzinken aan de wangen;
Hoofd en leden nederhangen;
't Dorrend lijf, versteven, stram,
En de spierkracht voos en lam;
't Bloed vertragen;
Boezem-angst en tal van plagen,
In de slapelooze nacht,
Door geen eiderdons verzacht.
Alles, zachte voorbereiding
Tot de ziel- en lichaamscheiding;
En by 't zich ontsluitend graf,
Hoe verschrikbaar,
Wacht ge, op 's Christens rots onwrikbaar,
D' oogwenk ter ontbinding af.

Dus erkent ge de oogst van 't zwoegen,
Opgezameld door uw zweet
Onder zorg en harteleed,

En het schijnzoet van 't genoegen;
  Dus heel 't aanzijn, hier vergund,
Met de waarde van het leven,
    Niet gegeven,
    Tot het zweven
  Om een nietig wentelpunt. —
Al wat opging, gaat weêr onder;
Maar, ô ziel-ontzettend wonder!
  Niets verliest zich, niets vergaat,
  Hoe 't verander van gelaat.
't Stof moet weêr tot stof vervallen
Van de uit leem gebootste wallen;
  En de Geest! — ô God, ik zwijg. —
  Maar ô neen; mijn zangtoon, stijg! —
Ja, uit de aardsche boei gebroken,
Stijg ik, de armen uitgestoken,
Met de wieken blij ontploken,
  Naar de bron waaruit ik vloot.
ô Hoe zalig, ô hoe heerlijk,
    Hoe begeerlijk
Hoe gewenscht is dan de dood!
Ja, verbroken is zijn prikkel!
Maai' zijn rustelooze sikkel
  Air by air en halm by halm;
't Graan zal in Gods korenschuren
Aller eeuwen val verduren;
  Vrede-olijf en zege-palm
Zal den Zaalgen luwte geven,
En Gods vleuglen ze overzweven
  By het Hallelu-gegalm.

1827.

In de 18e eeuw werd alle leven uit zijn organisch verband gerukt, uiteengezaagd, glad gevijld en verbrokkeld. 't Werd al één chaos, en over dien chaos spon 't rationalisme zijn gedachtenwebbe, en in dat spinrag zat dan de trotsche redemensch op

zijn trillenden troon. En tegen dat grondkwaad nu heeft Bilderdijk zich aangekant. Tegen dat te gruizel stampen van 't ééne organische leven heeft hij zich met heel zijn ziel en al zijn denkkracht, al de dagen zijns levens, ingezet. Het mortier met den stamper heeft hij toornend in den afgrond geslingerd, en toen heeft hij één machtig, één niets ontziend, één niets sparend levenspleit gevoerd voor het in heilige Orde ineengeschapen, voor het in Goddelijke noodwendigheid één zijnde samenstel van al wat leeft of is. (Dr. A. Kuyper, Bilderdijk in zijn nationale beteekenis 14). Achter al wat Bilderdijk schreef of zong, doemt op één zelfde machtig wereldbeeld, éénzelfde glanzig levensbeeld, een beeld dat door zijn eenheid aangrijpt, boeit door verhevenheid en klaarheid, en u zelf bij 't indenken de spier van uw eigen denkkracht electrisch spant en trillen doet (id. 16).

DE DICHTER.

Niet slechts gelijk de nijvre Bij
In 't aardvernieuwend jaargetij'
Op 't vliezen vlerkjen bromt en snort,
Op hyacinth, jasmijn, en rozen,
Zweeft Dichtkunst voor- en voorwerp door
En schildert voor 't verrukt gehoor
Den wierookgeur en 't bloeiend blozen,
Met d' eedlen balsem dien zij stort
Tot heeling van den krachteloozen;
Doch meer is 't wat een geest vermag
Die teugels aanneemt noch gezag.

Vermaking, 82. D.W. VIII, 316.

Als de Arend van d' azuren boog
Nu, als een pijlschot van omhoog
In eens op zijn beoogden prooi
Ter neder stort met bek en klaauwen;
Nu, zwevende in een lager lucht,
't In kringen omsluit door zijn vlucht
Die 't red- en raadloos dier benaauwen
Met altijd enger vleugelplooi,
En 't moed en krachten doen verflaauwen,
Tot hy 't, in doodsangst afgemat,
In de uitgestrekte nagels vat:

Zoo is der ware Dichtren lied,
Dat nu eens stout door de ader schiet
En aangrijpt waar zijn geest op staart;
Dan, als in stille lucht geheven,
Het eigen voorwerp van zijn gloed
Met zachter bruischen van het bloed
In neveldroomen schijnt te omzweven,
Met regelvaste en kalme vaart,
Om, op zijn ademtocht gedreven,
Het aan te grijpen in zijn schoon
Met streelingvollen hartentoon.

Wat wil men 's Dichters vrijen zang
Dan sluiten in een rag van dwang,
't Geen 't vrije zelfgevoel doorbreekt
Om met wijd uitgebreide pennen
Te kleppren waar het hart hem voert,
Dat zich aan alle band ontsnoert
Om vrij naar willekeur te rennen,
Waar daauw uit hooger hemel leekt,
En 't oog zijn spoor niet weet te erkennen
Terwijl hy met een Godenmond
De orakels van 't gevoel verkondt?

Neen, Dichter door het hart gevormd,

Veracht al 't kruipend stofgewormt',
Dat in eenvormig aardgewoel
Zich tot een luchtsprong durft vermeten,
En (daar 't de kunstles klinken doet.
„Zoo is het, dat men steigren moet!")
Den aadlaar binden aan een keten;
Daar 't op hun rechterstoel gezeten,
Noch geestdrift kent noch zielsgevoel. —
Zing vrij, en zwier, en daal, en rijs,
Naar geen u opgedrongen wijs!

1827.

INHOUD.

INLEIDING.

Bladz.

Het nut eener bloemlezing uit Bilderdijk 3
Bilderdijks levensloop 6
De laatste brief van Bilderdijk 14
Bilderdijks tweede vrouw 16
Bilderdijks vrienden 19
Bilderdijks omgang met andersdenkenden 23
Bilderdijks vriendschap met Valckenaer 25
Bilderdijks christendom 28
Bilderdijks caricaturen. 87
Bilderdijks dichterloopbaan 40
Bilderdijks fantasieën 46
Bilderdijks taalkunst 51
1. weglating van het lidwoord 51
2. samenstellingen waardoor een voorzetsel wordt vermeden 52
3. weglating van de uitgang 52
4. „ „ „ frequentatief-uitgang 52
5. „ „ het voorvoegsel 52
6. ongewone vormingen op -ig 53
7. nieuw gevormde woorden 53
8. „ „ frequentatieven 55
9. „ „ samenstellingen 55
10. woorden met nieuwe beteekenis 57
11. verouderde woorden weer in gebruik genomen . . 58
12. klanknabootsende woorden 58
13. teekenende „ 58
14. woordspel 58
Bilderdijks verskunst 60
1. assonantie 60
2. alliteratie 61
3. accent. 62

Bladz.
4. rijm 62
5. klankverloop 63
6. overdreven 63
7. uitbeelding 64
8. leer-dicht 66
9. coupletten 67
Wijze van uitgaaf 71
Data uit Bilderdijks leven 73
M. C. van Hall, De aloë 74
Robert Southey over Bilderdijk 77

VERHALENDE POËZY.

Graaf Floris de Vierde 79
De Monnik 85
Rolands-eck aan den Rhijn 89
Het Nachtspook 92
De Twee Broeders voor Bommel 97
De Indiaansche Maagderoover 101
De Vrouwen van Wijnsberg 104
De Vloek 107
Selima 116
De Glintwormvlieg 118
De Lauwrier 122
Fabel 124
Minerva 125
De Nachtegaal en de Koekoek 127
De Lelie en de Daauwdrop 128
Fabel 131
De Afgod 132
De Visschers 134

GEWIJDE POËZIE.

Wissel 138
Gebed 138
De Ongodisten 139

Bladz
Gerustheid in God 140
De Dieren 141
Voorbestemming des Christens 146
De Star uit het Oosten 147
Aan de Joden onzes Tijds 150
Beurtrei 151
Toekomst 153
Liefde tot God 155
Gelooven 156
Waarschouwing 159
Lofzang 161
Oordeel des naasten 163
Boetzang 165
't Christenpad 168
't Gebed 169
Jezus Intrede te Jeruzalem 173
Licht en Schaduw 175
Voorjaar 176
Toezang van Zucht naar 't Vaderland 178

ODEN.

Maat 181
Lentezang 183
Zomer 184
Grootheid 188
Winter 191
Dichtkunst 194
Morgenstond 197
Aan de Dood 201
Verwachting 203
Horatius Dichthulde 205
Italiaansch Meesterschrift 210
Landzang 213
Blindheid 214
Orde 215
De Dichter 223

STEP
EDITIE